بهوپال - د هندوستان پښتانه

لیکواله: صفیه حلیم

خپروونکی: کتاب خپرولو صندوق – هېنداره

د خپرولو لړ: دریېیم

د خپرېدو نېټه: سلواغه ۱۳۸۲

د خپرېدو ځای: کابل - افغانستان

شمېر: ۳۰۰۰ ټوکه

چاپ وار: لومړی

د پښتۍ طرحه: میرویس میاخېل

د چاپ ټول حقوق له خپروونکي سره خوندي دي

Ketabton.com

بهوپال ـ د هندوستان پښتانه

(c) ketabton.com: The Digital Library

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

نیولیک

سرلیک	مخ
پېژندنه	....
دوست محمد خان	....
بهوپال په اتلسمه پېړۍ کې	....
د پښتنې مېرمنې دعوا	....
د قدسیه بېگم واکمني	....
قدسیه بېگم او سیاست	....
د سکندربېگم مشکلات	....
شاه جهان بېگم	....
مور، لور او سیاست	....
سلطان جهان بېگم	....
وروستی نواب	....
اوسني پښتانه	....

(c) ketabton.com: The Digital Library

پېژندنه

- ۱ -

د ۱۹۴۷م کال د اګست دیارلسمه نېټه وه. د بهوپال په سرکاري دفتر کې نواب حمیدالله خان له خپل مېز سره ولاړ دی. د هغه توپنچه ډکه پر مېز پرته ده. د هغه تندی تریو او لاسونه یې یو پر بل کلک نیولي دي. لږه شېبه وروسته د هغه مشره لور دفتر ته ننوزي. دواړه یو بل ته سلام اچوي او سمدلاسه نواب خپلې لور ته وایي:

'زه پاکستان ته ځم. غواړم چې د بهوپال چارې ته پر مخ یوسې. کېدای شي ما د پاکستان مشر وټاکي. ما ته جناح ویلي دي چې راشه، خو زه غواړم چې ته ما ته د یوې خبرې ډاډ راکړې او هغه دا چې ما ته به د بهوپال له خزانې پنځه لکه روپۍ د کال رالېږې. ته دا خبره منې؟'

لور یوه شېبه د پلار په سترګو کې سترګې واچولې، خو خپل قهر یې نشو څرګندولی. پلار ته یې بې ادبي نشوی کولای. پر مېز اېښې توپنچې ته یې اشاره وکړه او ویې ویل:

''ته ولې په ما د دې توپنچې ډز نه کوې؟ زه بې وسلې یم. دا نوابي تا پورې اړه لري. دا سیمه که له هند سره یو ځای کېده نو په دې فیصله زه خپله ګوته نشم لګولی. او سبا به خلک وایي ښځه وه ځکه خو یې د دې خاورې له هند سره د یو ځای کېدو مخه ونه نیوله. او هغه وطن چې زموږ مشرانو په تېرو دوه نیم سوو کلونو کې د خپلو سرونو په بدل ساتلی و، یوې ښځې هند ته تسلیم کړ.''

د نواب حمیدالله خان دا لور عابده سلطان وه، چې د بهوپال د وروستۍ نوابې په توګه په دیارلس کلنۍ کې نومول شوې وه او په ۲۰۰۲ د مې پر ۱۱ نېټه د ۸۹کلونو په عمر په کراچۍ کې په حق ورسېده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا د اورکزیو د هغې کورنۍ مېرمن وه چې د هند په مدهیه پردېش ایالت کې یې د اتلسمې پېړۍ په سر کې د بهوپال د خپلواکې نوابۍ بنا کېښوده.

د هندوستان په پراخه خاوره کې له لرغونو وختونو څخه هرې سیمې د انتظامي چارو لپاره یو واکمن لرلو. د پښتنو، عربانو، ترکانو او مغولو له خوا چې هرکله دا سیمه نیول شوې او د دوی سلطنت پرې جوړ شوی، نو دغو سیمه ییزه واکمنو ته یې درناوی کړی دی. او که جګړه یې ورسره نه کوله، نو د باج او خراج په بدل کې یې ورته القاب او خطابونه ورکړي دي. هغه صوبې یا ایالتونه چې لکه د پاچاهانو په کې راجه ګان او نوابان واکمن وو، د خپلې سیمې د خلکو لپاره هم مهم وو. د ځمکو د شخړو، د امنیت، د ناروغۍ او وبا او دغسې نورې ورځنۍ چارې د نوابانو له خوا ټاکل شوي پولیس، پوځ، قاضیانو او وزیرانو اداره کولې. د یو پاچا د یوه کامیابه حکومت تر شا هم دغه نوابان او راجه ګان وو. د بهرني یرغل پر ضد د پوځ برابرولو لپاره به هم دې نوابیو ډېر لوی رول ترسره کاوه.

په ۱۹۰۰ عیسوي کال کې چې انګرېزان د هند په لویه وچه واکمن وو، د دې نوابیو او راجواړو په اړه یې یوه تذکره لیکلې چې د هغې له مخې د هند او اوسني پاکستان او بنګله دېش په ګډون دلته تر شپږو سوو ډېر نوابان او راجه ګان وو. په نولسمه پېړۍ کې ځینې ریاستونه او ایالتونه لکه اسام، مرهټه او پنجاب په انتظامي توګه خپل حیثیت له لاسه ورکړی و.

په ۱۹۴۷م کال کې د انګرېزانو په حساب **۵۲۵** ریاستونه موجود وو. په دې کې زمینداري او ټيکانې هم شاملې وې. زمینداري یوازې په یو څو کلیو مشتمله وه. دوی ته به یې تعلق دار یا جاګیردار هم

ویلو. یوه زمیندار یا جاګیردار به له خلکو د مالیو راټولولو کار هم کاوه. په دې کې زیاتره مورثي وې، خو کله کله پاچا د انعام په توګه هم داسې جاګیرداري ورکولې.

جون پور داسې یوه زمینداري وه. له زمینداري پرته د "وصل" په نوم هم یو انتظامي یونټ و، چې واړه او کوچني کلي به له ګاونډي نوابۍ یا راجه سره وصل وو. خو دوی به کله کله خپلواکه اختیارات هم لرل. شورپور او ګړوال د دې ښې بېلګې دي. په راجواړو او نوابیو کې هم دوه ډوله امتیازات ورکړی شوي وو. د نورو لویو ریاستونو په شان بهوپال او حیدرآباد هم داسې امتیازات لرل.

دې ته به یې ګن سیلیوټ یانې هغه چې د توپو سلامي لري. دا دود د انګرېزانو په وخت کې پیل شو. او هغه نواب یا راجه چې دوی به ډېر درناوی ورته کاوه هغه ته به یې د یوویشت توپو سلامي امتیاز ورکاوه، چې تر ټولو لوړ اعزاز و. تر ټولو وړوکی د درېو توپونو سلامۍ واله و.

دویم هغه ځینې وو چې د توپو سلامي امتیاز یې نه لرلو. په دې کې بسوده (چې د پښتنو ریاست و)، نواب ګنج او خیرګړ غوندې ځایونه شامل وو. د یوویشت توپو د اعزاز ریاستونه یوازې پنځه وو، چې د حیدرآباد نظام، میسور مهاراجه، جمو او کشمیر په کې شامل وو. مهاراجه او د بړوده ګایک مهاراجه او د ګوالیار مهاراجه سندهیا وو.

د نولس توپو سلامي به د بهوپال (د پښتنو نواب)، د اندور او اودې پور راجه ګانو ته ورکول کېدې. په دې کې هم فرق دا و چې ځینې موروثي او ځینې موقتي وو. هغه وخت د مځکې او شمېر له حسابه د مسلمانانو تر ټوله لویه نوابي د حیدراباد دکن وه چې واکمن

(c) ketabton.com: The Digital Library

به ''نظام'' بلل کېده. له دې وروسته د مځکې له پلوه د مسلمانانو لویه نوابي د بهوپال هغه وه. چې بنسټ یې د اورکزیو یو تن دوست محمد خان اېښی و. دلته ځلورو ښځو پرله پسې دوه سوه کاله حکومت کړی دی. ددې وړوکي سلطنت د پوځ لپاره به زیاتره د صوبه سرحد او په تېره د قبایلي سیمو خلک روزل کېدل. د خلکو لپاره به دا هم نوې خبره وي چې په بهوپال کې اوس هم اپرېدي، یوسفزي او میرازي خېل پښتانه نه یوازې دا چې ژوند کوي ځینې په کې اوس هم پښتو وایي. ما ددې سیمې له ځینو کورنیو سره لیدلي او د هغوی د ژوند ژواک حال مې له نژدې اخیستی دی. دا کتاب د بهوپال مکمل تاریخ نه دی. یوازې د تېرو دریو سوو کلونو حال دی چې په کې دوه نیم سوه کاله د پښتنو مېرمنو او د دوی حالات بیان شوي دي. په وروستۍ برخه کې مې د بهوپال د اوسنیو پښتنو حال لیکلی دی. په دې لاره کې ما سره ډېرو خلکو مرسته کړې ده. په تېره بیا د وروستۍ واکمنې عابده سلطان زوی شهریارخان چې د خپلې کورنۍ په اړه یې ډېر معلومات راکړل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی څپرکی

دوست محمد خان

د صوبه سرحد په لوېدیځ کې د تیرا غرونه دي، چې په کې د اپریدو نهه قامونه ملک دین خېل، سپاه، کوکي خېل، اکا خېل، زکا خېل، کمبرخېل، حسن خېل او ادم خېل اباد دي. په ۱۲۷۲ م کال کې د اورکزیو د یوه سردار نورمحمد خان په کور کې یو ماشوم وزیږېد چې په دوست محمد خان ونومول شو. مور پلار یې ډېر خوشاله وو. د پېنځو کالونو په عمر کې د قران د لوست او دیني زده کړو لپاره ورته یو استاد وساتل شو، دا استاد ملا جمالي نومېده چې د بدخشان اوسېدونکی و. دوست محمد خان چې د اس د سورلۍ شو، نو پلار ورله یو اس ورکړ. له دې سره سره یې د توري او غشي ویشتلو تربیه هم ترلاسه کړله. ۱۷ مه پېړۍ چې په ختمېدو وه، نو دوست محمد خان یو تکړه او غښتلی ځوان و. هغه وخت د هندوستان پر تخت د مغولو پاچا اورنګزېب ناست و او د خپل سلطنت ساتلو لپاره له مرهټه وو سره په جنګ وو. د مغول دربار د شان او د هند د شتمنۍ کیسې هر چا اورېدلې وې. له تیرا نه هم ځوانانو ډېرلي ته د تللو ارمان درلودلو. ځینې ځوانان د دوست محمد خان له سیمې هم هندوستان ته ورغلي وو او د مغولو په پوځ کې به شامل شول، نو ډېره ښه تنخوا به ورته ورکول کېده. هندوستان ډېره لویه مځکه لري او د هر یو ریاست والي ته به د پوځ لپاره مېړني ځوانان پکار وو. د پوځ لپاره تکړه ځوانان او ښه اسونه د پښتنو له سیمو هم ور تلل. په تیرا کې ځینو کورنیو د دې جنګیالو لخوا په رالېږلو پیسو خپل ژوند تېروده ورکوله. په ۱۲۹۷ کال کې دوست محمد خان له ۲۰ کالونو اوښتی و او تل به ناکراره و. مور و پلار ورله د یوې بلې اورکزۍ کورنۍ نجلۍ غوښتې وه چې معراج بي بي نومېده، خو دوست محمد خان لکه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

کاواکه اس ژوند کاوه. په نه څه خبره به يې توره رااېستله او وينه به يې تل په جوش کې وه. د معراج بي بي مور و پلار چې دا حال وليد، نو ويې پتېيله چې خپله لور د دوست محمد خان يوه بل تربره ته ورکړي. دا خبره د دوست محمد خان لپاره د منلو وړ نه وه. خو څرګنده نه ده چې ايا دی پخپل سپکاوي ناراضه و او که معراج بي بي ورباندې ډېره ګرانه وه، خو د ځوانۍ جوش او د دوست محمد خان کاواکه طبعيت اخر دې ته ورساوه چې خپل تربور يې ووژلو.

په دې کړنه نه يوازې د هغه د قام خلک پر ده په قهر شول، بلکې د هغه خپله کورنۍ مور و پلار هم ناراضه شول او دوست محمد له قامه وايستل شو. د ده لپاره بې له دې بله هېڅ چاره نه وه چې له خپل اخوره (طبيلې) يو ښه اس واخلي او خپل ټاټوبی پرېږدي. ده ختيز لوري ته مخه کړه او جلال اباد ته ولاړ.... (دا د ننګرهار جلال آباد نه بلکې د ډيلي په شمال لوېديځ کې سل ميله لرې يو ښار دی.)

دی له تيرا نه د جلال آباد په لاره د پېښور، لاهور امرتسر او پنجاب له ټولې ښېرازې مځکې تېر شو. د لارې په هر يو سرای کې به يې پښتانه ليدل.او له دود سره سم به هغوی ورته غېږه خلاصه کړه. د ډوډۍ، استوګنې او د وخت د حالاتو د خبرېدو لپاره څه مشکل نه و. څو مياشتې وروسته له جلال آباد سره نژدې د لوهارې په سيمه کې د سردارجلال خان مېلمه شو. دی هم اپرېدی و او د دوست محمد په ليدو ډېر خوشاله شو. په خپل مېلمستون کې يې د هغه د استوګنې بندوبست وکړ. سردارجلال خان په لوهارې کې د مغولو منصب دار و او د ده نيکونو ته هلته ځمکې ورکړل شوې وې چې ورباندې دده خپل ټبر ژوند کاوه. دوست محمد د سردارجلال خان د کورنۍ له ځوانانو سره د اس ځغلولو، د غشي ويشتلو او غېږې اېستلو سيالۍ کولې.

په همدې وخت کې د هغه د سردارجلال خان په کور کې يوه ځوانه خدمتګاره خوښه شوه. يوه ورځ چې سردارجلال خان په کور کې لويه مېلمستيا کړې وه، د هغه د زوی او د دوست محمد خان تر منځ د دغې نجلۍ پر سر خبرې ورانې شوې. د جلال خان زوی ورباندې د غشي ګوزار وکړ، دوست محمد خان هم سمدلاسه خپل خنجر راواخيست او د هغه پر وجود يې ومنډلو. د ځوان له مړينې سره هغه ته اندازه وشوه چې دی له لوی خطر سره مخامخ شوی دی. د خپل مربي زوی يې په لوی لاس وواژه. دا ډېره د شرم خبره وه او په پښتنو کې د مرګ بدل مرګ وي. مخکې له دې چې د جلال خان خلک يې ونيسي، ده هم هغه وخت راټوپ کړل. پر خپل اس سپور شو او له هغه ځايه يې پښې سپکې کړې.

خو په دې تېښته کې هغه ټول وخت په دې وېره کې و چې د جلال خان خلک ورپسې دي. دا سيمه د هغوی لپاره نوې نه وه. په هرکلي کې هغوی خلک پېژندل. د دې سيمې د لوړو او ژورو نه هغوی خبر وو او د دوست محمد خان لپاره د پټېدو ځای نه و. ده ته لاره هم معلومه نه وه، خو دومره خبر و چې د ډيلي په جنوب ختيز کې ١٠٠ ميله لرې و. لمر ته په کتو ده اندازه لګوله چې کومې خوا ته د اس مخ وګرځوي. دی تر شپږ ساعته پورې په منډه و او اس يې د يوې شېبې لپاره هم دمې ته نه اېله کاوه. نتيجه يې دا شوه چې په يوه ځای کې د ده وفاداره اس راپرېوتو او ساه يې ورکړه. د دوست محمد لپاره دا يو لوی ګوزار و. ده فکر وکړ چې خدای پاک ورته سزا ورکوي. خو اوس دی بېرته نشو ګرځېدای. همدا و چې ده په پښو مزل پيل کړ. ډيلي ته ٣٠ مېله لا پاتې وو چې دی د کرنال سيمې ته ورسېد. ببر سر او لوږې تندې وهلی و. وچې شونډې او په بدحال دوست محمد په

(c) ketabton.com: The Digital Library

دې سیمه کې یو نامعلومه شخص و... پلي مزل یوه ګټه دا ورته وکړه چې دی له خپلو پلټونکیو یو څه پټ شو چې په اس سپور د یوه لوړ دنګ پښتون په اړه یې له خلکو پوښتنې کولې. دوست محمد خان د خپل ژوند ځینې حالات په یوه کتابچه کې لیکلي دي چې روزنامچه نومېږي. دوست محمد په دې کې لیکي: ...له خپلو نالیدلیو دښمنانو نه په تېښته ما داسې فکر کاوه چې دوی راپسې دي، تر ډېرو ورځو مې هېڅ نه وو خوړلي، جېب مې تش و او د ژوند هېڅ هیله مې نه لرله... زه د یوه نانبایي تنور مخې ته ودرېدم... زړه کې مې راګرځېدل چې یو څو ډوډۍ او هګۍ وتښتوم، ځکه نور مې د لوږې توان نه درلود. (په هندوستان کې اوس هم د لارې پر سر ډوډۍ او هګۍ د مساپرانو لپاره ارزانه خواړه دي). په دې حال کې یو زوړ سړی چې لویه سپینه ږیره یې لرله د دوست محمد څنګ ته ودرېد... ده ته ځیر شو او بیا یې ترې په ادبي فارسي پوښتنه وکړه: ''ته د تیرا دوست محمد نه یې؟''

دوست محمد ساه نیولی ودرېد. فکر یې وکړ چې اخر دښمن ورپسې راورسېد. په یوه شېبه کې د هغه د ژوند ښایسته ماڼۍ راونړېده... بله چاره یې نه لرله، دې سپین ږیري ته یې وویل: ''هو زه دوست محمد یم.''

سپین ږیري ورته وویل: ته ما نه پېژنې زویه... زه د کاشغر ملا جمالي یم او په تیرا کې مې درته د قران کریم درس درکاوه. هغه وخت ته وړوکی هلک وې. د دوست محمد د خپل استاد په لیدو بېرته د ژوند هیله راوټوکېده... له هغه سره یې روغبړ وکړ... او کله چې ملاجمالي پوښتنه ترې وکړه چې له تیرا څنګه راووتلې. نو دوست محمد خان په لنډو خپله کیسه ورته وکړه. ملا جمالي هغه وخت له

غوښتنو سره سم له خپلې سیمې هندوستان ته ورغلی و او په ډیلي کې یې یوه اسلامي مدرسه پرانستې وه... دی یې له ځانه سره خپل کورته بوتلو ډوډۍ یې ورله ورکړه او کله چې د هغه ساه صورت پر ځای شو، نو دوست محمد ورته خپل مشکل وویلو. دی نږدې یو کال د ملا جمالي په کور کې پاتې شو.

ملا جمالي د بدخشان اوسېدونکی و او په ډیلي کې د ده د مدرسې او دیني تعلیم له کبله ډېرو خلکو پېژندلو. هغه وخت مغول پاچا اورنګزېب د اتیا کالو و او زیاتره به د ملک په جنوب کې په جنګونو بوخت و. په جنوب کې د ده زامنو پخپلو کې ناندرۍ اېرۍ وهلې چې د پلار تر مړینې وروسته به یې څوک پر تخت کښېني. اورنګزېب ته وفاداره د ده والیان چې افغان، ترک، هند او د مرکزي اسیا اوسېدونکي وو د خپل قدرت د ساتلو لپاره ځان - ځان ته لګیا وو. مغول سلطنت په ټوټې کېدو و او هر چا غوښتل چې په راتلونکي کې د واکدارۍ لپاره سمه لاره غوره کړي. په دې وخت کې اروپایي ملکونو هم اندازه لګولې وه چې هند یو مهم ځای دی او د دوی له خوا هم تجارتي او سفارتي ډلې پرله پسې راروانې وې چې خپلې اغېزې قوي کړي. انګرېز خو د ایسټ انډیا کمپنۍ دفترونه په مدراس او بنګال کې ښه پاخه جوړکړي وو. د حیدرآباد او اودهه غونډي نوابیو کې یې پوځ هم ساتلی و. په دې وخت کې دوست محمد خان چې د تیرا غرونو کې یې ژوند کړی و، د هند د هغه وخت کلتور ته سترګې وازې نیولې وې. دغه وخت ډیلی د بېلا بېلو قامونو او کلتورونو په ورګډېدو ډېر پرمختللی ښار و. هر ډول هنرمندان، لیکوال، شاعران او عالمان دلته راټول وو، خو دوست محمد خان ددغه یوه کال په موده کې له ملا جمالي نه ډېره زده کړه وکړه. له ژبې پرته یې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

بېلابېلو مذهبونو کلتورونو او د دوی د اخلاقو مطالعه او مشاهده کوله او ځان به يې ورته برابرولو. دی به مشاعرو ته ورتللو، د لوبو او اس ځغاستې په سياليو کې به يې ونډه اخيستله او د نظام الدين په درگاه کې به يې قوالي اورېدله.

خو له دې هرڅه سره له هغه خپل هدف هېر نه وو... د مغول په پوځ کې نوکري اوس هم دده ارمان وو. ملا جمالي هڅه وکړه چې دوست محمد خان ديني زده کړو ته پام وکړي او د ده غوندي عالم شي، خو دوست محمد خان دا نه غوښتل، نو اخر ملا جمالي ورته يو اس او پېنځه اشرفۍ ورکړې چې ځان په مغول پوځ کې ورگډ کړي. هغه وخت د اورنگزېب د وسله تون مشر مير فضل الله و.

په **۱۷۰۴** کې دوست محمد خان خپل لومړي مسلکي جنگ ته حاضر شو. دا جنگ په گواليار کې د بنديل کنډ سيمه کې و. ددې ځای والي تردي بېگ له پاچا بغاوت کړی و او هم د ده د مخنيوي لپاره د مغول پوځ ورواستول شو. دوست محمد په لومړۍ دسته کې شامل و، خو ډېر ژر مغول پوځ په گونډو شو. د تردي بېگ قومندان کاشکوخان نومېده او سخت جنگيالی سړی و... دوست محمد خان د توري گوزارونه وخوړل او ټپي هم شو، چې ويې ليدل د ده پوځ په بدحال کې دی، نو فيصله يې وکړه قومندان ته ځان ورسوي. ده خپله نېزه راواخيسته او په هغه هاتي يې يرغل وکړ چې کاشکوخان پرې سپور و، خو د هغه ساتونکيو او هاتيوان ورباندې گوزارونه وکړل. دوست محمد خان په دې هم بې حوصلې نه شو او خپلې حملې يې جاري وساتلې. دی په خپلې روزنامچې کې کاږي:

يو وخت هاتي دی په خپل خړتم کې ونيولو خو ده تري ځان خلاص کړ او د خړتم په مټ لوړ وروخوت او په يو گوزار يې کاشکوخان ووژلو.

د قومندان په وژنه د تردي بېگ پوځ وارخطا شو او د مغول پوځ ماتې په برې واوښته. اورنگزېب ته خبر ورکړی شو او ورسره د دوست محمد خان د مېړانې کيسه هم ډيلي ته ورسېده. ميرفضل الله هغه خپل دربار ته وروغوښت او تابيا يې وکړه چې اورنگزېب يې ووينې.

په **۱۷۰۵** کې اورنگزېب **۲۱** کاله د مرهټه وو سره له جنگونو وروسته بېرته ډيلي ته راغلی. دوست محمد خان اوس د **۳۳** کالو و... دی په خپله روزنامچه کې کاږي:

يوه ورځ دده لښکر د مغول باچا د معاينې لپاره اورنگ آباد ته وروغوښتل شو. دی ليکي که څه هم اورنگزېب پاچا ډېر زوړ او ستړی ښکارېده، ولې دده شخصيت داسې و، چې دی پرې اغېزمن شو. اورنگزېب پر ټولو عسکرو او د دوی پر قومندانانو يو ځغلنده نظر واچاوه او بيا يې سترگې پر دوست محمد خان ابساري شوې. پر ده يې غږ وکړ: "اې ځوان روهيله راوړاندې شه او ما ته ځان حاضر کړه".

بيا ده فضل الله ته مخ ورواړاوه او ورته ويې ويل چې دا ځوان ښکلی، قوي او د اوچتې کورنۍ ښکاري. د دې خبرې تابيا يې وکړه چې دی ونازوي او د يوه ستر لښکر قومنداني ورته وسپاري. بيا پاچا دوه موټې اشرفۍ راواخيستې او د دوست محمد خان په لاس کې يې ورکړې. دوست محمدليکي چې د پاچا په مهربانۍ دی ډېر تر اغېز لاندې راغی او ورته څرگنده يې کړه چې دی به ورته پتمن وي. اورنگزېب پاچا له دې پېښې څه موده وروسته مړ شو او داورنگزېب زامنو (اعظم شاه او بهادرشاه) ترمنځ د تخت پر سر جگړه پيل شوه. دواړو دوست محمد خان ته پيغامونه ورواستول چې د دوی په ملاتړ دې ودرېږي. خو دوست محمد خان ورته ځواب ورکړ چې ما ستاسو له

پلار سره د پت قسم خوړلی و او نشم کولای چې د هغه د يوه زوی پرضد ودرېږم. دی هغه مهال په مالوه کې د پوځ قومندان و. هرې خوا ته راجواړې جوړې شوې او د حکومت پوځ په څو برخو وېشل شوی و. په داسې حال کې له دوست محمد خان سره يوازې **۵۰** تنه پښتانه پاتې شول. د ځان ځانۍ په دې دور کې دوست محمد خان له خپلو ملګريو سره کله د يوه راجه او کله د بل نواب د واک ساتنې لپاره د هغوی په بلنه جنګ کاوه. دوی لکه د کرايې د ساتندويانو ډېرې جګړې وکړې او په بدل کې به دې نوابانو او راجه ګانو ښې ډېرې پيسې ورکولې.

د اورنګزېب له مړينې يو کال وروسته دوست محمد خان په مالوه کې ټولو خلکو پېژندلو. په دې وخت کې منګل ګړ راجپوت راجه انند سنګ چې د خپلو ګاونډيو راجه ګانو نه په وېره کې و دوست محمد ته يې د ساتندوی په توګه نوکري ورکړه. لږه موده تېره شوه چې راجه مړ شو. خو د هغه مور دوست محمد خان ته خواست وکړ چې د دوی د ساتنې لپاره دې ايسار شي.

په ۱۷۰۸ م کال کې رانۍ دوست محمد خان د ټولې راجواړې مختار وټاکلو چې دی به د رانۍ او د منګل ګړ د رياست ساتنه کوي. په دې وخت کې دوست محمد خان د راجه د کورنۍ له يوې راجپوتې نجلۍ سره واده وکړ. هغه مسلمانه شوه او نوم يې فتح بي بي شو. دوست محمد نور ودونه هم کړي وو، خو فتح بي بي ورته ډېره ګرانه وه. دې مېرمنې له خپل ځان سره ډېره شتمني د دوست محمد خان کور ته يووړه. فتح بي بي د بهوپال د مسلمان نوابۍ لومړۍ مېرمنه وه چې د حکومت په چارو کې يې مهم رول درلود. خو عجيبه خبره دا ده چې د نوابۍ تاريخ ليکونکيو د فتح بي بي په اړه هيڅ نه دي ليکلي.

نور هغه خلک چې مسلمانان نه وو او د نوابې کورنۍ سره وو د هغوی په اړه هم څه نه دي ليکل شوي. په تېره هغه ځينې چې د ودونو له لارې يې کورنۍ ته ورداخل شوي وو له پامه غورزول شوي دي. په داسې تاريخونو کې د ميراث او د وارثانو ذکر ښه په تفصيل شوی دی.

فتح بي بي يو عامه ښځه نه وه. دا هوښياره، په زړه پورې او له ژونده ډکه وه. له دوست محمد سره به هر ځای پر اس سوره وه. هغه که به جګړه وه او يا هم په سيل وتل او ښکار کول وو.

دوست محمد به پرې ډېر باور او اعتماد کاوه په راتلونکو څو کلونو کې له ده نه منګل ګړ پاتې شو او له هغه ځايه يې شاوخوا سيمو ته پوځ کشي کوله. خو ډېر ژر يې فيصله وکړه چې د ځان ځانۍ په دې دوره کې به دی د نورو لپاره تل جګړه نه کوي او ده ته د پښو لګولو يو ځای پکار وو. ده له بهوپاله **۲۲** کلوميټره لرې شمال لور ته د بيراسيه نومي ځای د مغولو له يوه نوابه په اجاره واخيست، چې کلنۍ اجاره يې **۳۰**زره روپۍ وه.

دوست محمد دلته يوه وړوکې غوندې نوابي جوړه کړه. يو جومات او يوه کلا يې په کې جوړه کړه او د انتظام لپاره يې خپل بااعتباره افغانان په کې مقرر کړل. خو د ګجرات په يوه معرکه کې دی د خپلو پوځيانو له خوا مرهټه سردار ته وسپارل شو او هغه بندي کړ. فتح بي بي د هغه د راخوشي کولو لپاره ډېرې روپۍ مرهټه سردار ته ورکړې او دی يې راخوشی کړ، چې د سازشونو په دې دوره کې هغه په هېچا هم باور نه کاوه او غوښتل يې چې خپل خپلوان له تيرا راوغواړي.

په ۱۷۱۲ م کې دوست محمد خان د خپل ټبر پنځوس کسان له تيرا نه راوبلل. په دې ډله کې دده پلار پنځه ورونه او معراج بي بي چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوس دده مېرمنه وه شامل وو. دا څرګنده نه ده چې هغه څنګه او څه وخت دوست محمد ته واده شوې وه. دا د بهوپال لومړي مېشت پښتانه وو. او په بېراسیه کې یې ځانونو ته استوګن ځایونه جوړ کړل. د دوی کورونه د ختېو وو او په نږدې ځنګل کې د یو بوټي چې "برو" نومېدو څانګې به یې پرېکولې او د چت لپاره به یې کارول. ځایي خلکو به ورته بروکټ پټهان ویل. دوست محمد تر دې دمه له فتح بي بي سره په منګل ګړ کې اوسېدو. خو د هغه لومړۍ مېرمنه معراج بي بي د دوست محمد له نور ټبر سره په بېراسیه کې اوسېدله. د منګل رانۍ چې دوست محمد یې خپل زوی کړی و، د هغې څوک وارث پاتې نه و، نو د منګل ګړ ټوله خزانه او شتمني د دوست محمد لاس ته ولوېده. دوست محمد نه یوازې په جنګونو کې د مېړنتوب له امله بلکې پخپلې بې رحمۍ د شاوخوا زمیندارانو او د وړو پرګنو مشرانو په زړونو کې ویره اچولې وه. او هغه څوک چې د دوی په مقابله کې به یې ځان کمزوری ګڼو، ده ته یې سر ټیټ کړ. په دې وخت کې دوراها، سي هور، اچاور، اشتا او د شجال پور سیمې دده په کنټرول کې راغلې. د ځینو سیمو د رانیولو لپاره په جنګونو کې د ده دوه ورونه هم ووژل شول.

په **۱۷۱۵** کې د ده پلار نورمحمد خان مړ شو. دوست محمد د سیمې د هندوانو او په تېره بیا د راجپوت قام سره خپل اړیکې هوار ساتل او له ځینو سره یې ملګرتیا هم کوله. د اوسني بهوپال حیثیت هغه وخت د یوه کلي وو او دا د ګېنور یوه برخه وه. د ګېنور شاوخوا هغه وخت د هندوانو دوه قامونه اوسېدل یو ګونډ او بل بهیل نومېده. دوی قبیلوي ژوند کاوه. په وړو وړو ډلو ویشلي او خپل مشر یې لرلو. په دوی کې تر ټولو زورور د نظام شاه په نوم واکمن و. ده ډېرې

ښځې لرلې خو کملاپتي یې د خپل وخت یوه ډېره ښایسته، هوښیاره او ځیرکه ښځه وه. ځایي خلکو به په سندرو او متلونو کې ستایله. د عالم شاه په نوم د نظام شاه یو تربور د چین پور بارا د سیمې راجه وو. یا خو په کملاپتي مین وو او یا یې د ګېنور واکمني غوښتله نو یوه ورځ یې نظام شاه ته په ډوډۍ کې زهر ورکړو. د هغه له مړینې وروسته ده پر کملاپتي زور راوړ چې ورسره واده وکړي. د هغې لپاره یوازینۍ لاره چې د خپل خاوند د مړینې بدل هم واخلي او د عالم شاه له خطره ځان هم خلاص کړي، یو زورور سړی پیدا کول و او په دې سیمه کې له وړاندې د دوست محمد د مېړانې او د هغه د چلند نغاره غږېده. د راکهي د لمانځلو پر وخت کملاپتي د دوست محمد خان پر مړوند راکهي وتړله او دی یې ورور کړ. د هندوانو د راجپوت قام په دې لمانځلو کې خویندې د خپلو ورونو پر ښي مړوند یو زرین تار تړي، خواره ورله ورکوي. ورور پر دې موقع پیسې یا تحفه د هغې په لاس ایږدي. دا رسم د ورور او خور د یوه ابدي تړون نښه ګڼلی شي. کله کله به مېرمنو د خپل ناموس د ساتنې لپاره پردي سړي ته هم راکهي تړله.

کونډې کملاپتي په ډېره هوښیارۍ له دوست محمد خان دا ژمنه واخیسته چې د ورور په حثیت به د هغې د ناموس ساتنه کوي او د هغې د خاوند قاتل به هم وژني. ددې په بدل کې رانۍ ورله د یو لکو روپیو د ورکولو لوظ وکړ. دوست محمد خان له ژمنې سره سم عالم شاه ووژلو. خو کملاپتي یو لک روپۍ نه لرلې. هغې ورله پنځوس زره روپۍ پوره کړې او د نورو په بدل کې یې د بهوپال کلی وروسپارلو.

دا د دوست محمد د نوابۍ د پلازمېنې لومړی بنسټ و. کملاپتي ۱۰ کاله ښه په ارام ژوند وکړ، کله چې هغه په **۱۷۷۳**م کال کې مړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوه، نو دوست محمد خان دا کلا او د دې ټوله شتمني تر خپل لاس لاندې راوستله. په دې وخت کې د کملا پتي زوی نوال شاه وسله پورته کړه او له دوست محمد سره په جنګ شو. خو د دوست محمد ځواکونو له خوا ووژل شو.

اوس چې دوست محمد ته پراخه سیمه پیدا شوه نو هغه خپلې پښې ټینګې کړې او د یوه خپلواک حکمران په توګه د بهوپال او شاوخوا سیمو واکمن شو. په دغو شپو ورځو کې د مغول دربار او مرهټه وو تر منځ د واک پر سر جنګ روان و. نو دوست محمد خان په داسې حال کې یو خوا مغول دربار ته سوغاتونه واستول او هغوی ته یې خپله وفاداري څرګنده کړه، نو بل لور یې د مرهټه واکدار ته مالیه (چوت) چې د حاصل څلورمه برخه کېده ورکوله. خو مرهټه وو ته یې مالیه په دې شرط ورکوله چې هغوی به دده چارو کې لاسوهنه نه کوي.

اسلام نګر

په ۱۷۲۰ م کې بهوپال د یوه کلي غونډي و او دې کې تقریبا زرو کسانو ژوند کاوه، خو دوست محمد په اسلام نګر کې اوسېده. ددې له لرغونې ماڼۍ سره جوخت هغه ځان له یوه ماڼۍ جوړه کړې وه، چې تر اوسه پاتې ده. بهوپال له دې ځایه ۱۵ میله جنوب ته دی.

د مرهټو او راجپوت سره په جنګ کې دوست محمد خان هېڅ ډول اصول نه منل.د اتلسمې پېړۍ په سر کې د هندوانو پر خاوره داسې ځان ځاني وه چې مسلمانان تر خپلو مینځو او هندوان تر خپلو مینځو په جنګ اخته وو. له ۱۷۱۲م کال نه تر ۱۷۱۵م پورې دوست محمد د بهوپال شاوخوا څو ځلې د راجپوتو سره وجنګېدو. په پراسون نومي ځای کې دا جنګ څو ورځې روان و. په دې کې د هولي ورځې

شوې. دا هغه لمانځنې دي چې راجپوت هندوان پر یوه بل رنګ پاشي او د یوه بل کورونو ته ورځي. د راجپوتو مشر دوست محمد ته پیغام ورواستوو چې د دوی د مذهبي لمانځنو په ویاړ دې څو ورځې جنګ بندي وکړي. دوست محمد ورسره دا خبره ومنله. خو دی پوهېدو چې د هولي په ورځو کې راجپوت نه یوازې لمانځنې کوي. دوی بنګ هم څښې او خپله وسله یې ایښې وي. یوه شپه دوست محمد خپل یو جاسوس د ګداګر په لباس کې د راجپوت پوځي کېمپ ته ورواستوو، چې حال راوړي. هغه خبر راوړو چې راجپوت نشه دي. دوست محمد هم نور انتظار ونه باسلو او هم هغه شپه یې ورباندې چپاو وکړ او جنګ یې وګټلو. د ببراسیه نه شل کیلو میټره لرې د جګدېش پور کلی و او د یو بل راجپوت ډلې مشر نارا سنګ راوچوهان دوست ته د خبرو اترو پیغام ورواستوو چې د سولې تړون ورسره وکړي. دوست دا وړاندیز ومنلو او له دواړو غاړو د ۱۲ کسانو په بدرګه دوست او چوهان په جګدېش پور کې د تهال سیند په غاړه له یوه بل سره د لیدو فیصله وکړه. د روغې جوړې لپاره ددې غونډې کوربه دوست محمد و او په خپلې خېمې کې یې د ډوډۍ بندوبست ورته کړی و. له ډوډۍ وروسته دوی له کېږدیو بهر راوتل او د هغه وخت له دود سره سم یې خپلو مېلمنو ته پان او عطر وړاندې کړل. دوست محمد خپل عسکر ټږدې د ونو شا ته پټ درولي وو او د هغه په اشاره یې د تمبوانو مراندې پرې کړې او د راجپوت ټول کسان یې ووژل. دا وژنې دومره په وحشت شوې وې چې د نږدې وړوکي سیند اوبه د راجپوتو په وینو سرې شوې او وروسته د تهال پر ځای دا سیند د هلالي په نامه ونومول شو.

دوست محمد خان وروسته جګدېش پور د اسلام نګر په نامه واړولو.او ډېر ژر یې پکې یوه قلعه جوړه کړه. دا دبهوپال سلطنت

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړۍ پلازمېنه وه او دغسې په ۱۷۲۳ م کې دوست محمد شپاړلس کاله وروسته د یوه ایله جاري او جنګیالي پرځای د یوه حکمران په توګه رااوچت شو.

په دې وخت کې د ده وفاداره فتح بي بي ورسره وه. ددې نوابۍ د انتظام کار پیل شو. د وخت رواج سره سم ټولې لیکنې به په فارسي ژبه کې کېدلې او له مغول درباره یې ځان ته د نواب نوم (خطاب) هم واخیست. په ۱۷۱۷ م کال کې هغه د نواب دلېر جنګ نوم ځان ته ګټلی و. خو لکه چې د پښتنو دود و دوست محمد چېرې هم د پلار او د مشر ورو په موجودګۍ کې دا نوم ځان ته کله هم نه کارولو. خو اخر د ورونو په ټینګار یې دا خطاب ځان ته غوره کړ.

یو ورځ فتح بي بي او دوست محمد خان د ښکار لپاره ځنګله ته ورغلي وو. څو ساعته په ګرمۍ کې د اس له ځغاستې ستړي شول او د بهوپال له سیند سره نږدې یې د ونو سیورې ومونده او د دمې لپاره هلته ایسار شول. د دې ځای خاموشۍ کې دواړو ارام کاوه او د دوست محمد سترګې سره ورغلې، په خوب کې ګوري یو بزرګ ورته وایي په دې ځای به یوه کلا جوړوي. دی چې راپاڅېدو نوفتح بي بي ته یې خپل خوب بیان کړ، هغې سوګند ترې واخیست چې هرومرو به پر دې ځای کلا جوړوي.

دا د فتح ګړ د کلا بنا وه.د دې کلا لومړۍ تیږه د رای سین قاضي محمد معظم کېښوده چې وروسته د بهوپال مشر قاضي هم شو.

دوست محمد، فتح بي بي او د بروکټ پښتنو پخپلو لاسونو دا کلا جوړه کړه او د بهوپال پخوانۍ کلا یې ورسره یو ځای کړه . په دې کې شپږ دروازې وې چې د شپږو ورځو په نومونو وې. او هم په دې کلا کې د بهوپال لومړۍ جومات چې د دوه نیمو پوړو جومات یې ورته

وایه جوړکړل شو. (اوس د دوست محمد او فتح بي بي قبرونه څنګ په څنګ د بهوپال په فتح ګړ کلا کې جوړ دي).

د دوست محمد لومړی دیوان یانې مشر وزیر بیجې رام- د شجال پور یو هندو مشر و . په داسې وخت کې چې نظام د حیدرآباد او مرهټه یوې خوا ته او مغول بلې خوا ته په خپلو کې سره په جنګ وو، نو دوست محمد ته د خپلې نوابۍ ساتل ګران کار وو. له عسکري پلوه مغول کمزوري وو. نظام او مرهټه دواړو د هند جنوب نیولی و او د مغول واک یې نه منلو. خو دوست محمد د کمزوري مغول واکدارانو مله کوله. په ۱۷۲۰ کې د نظام او مرهټه ګډ ځواکونه د بهوپال له لارې دکن ته تېرېده چې د دوست محمد ورور میر احمد له خپل ځواک سره په دې لښکر حمله وکړه. خو ماتې یې وخوړله او خپله هم ووژل شو. په داسې حال کې چې نظام د دوست محمد سخت مخالف شو. په ۱۷۲۳ م کال کې له دوست محمد سره لس زره عسکر وو او د مرکزي هند یوه لویه برخه دده په نوابۍ کې شامله وه. خو له دې وخته بیا د هغه تر مرګه یانې تر ۱۷۲۸ م کال پورې دده مشکلات هم مخ په زیاتېدوشول. په ۱۷۲۴ م کې نظام مغول ځواک ته سخت ګوزار ورکړلو، وروسته یې بهوپال ته مخه کړه چې له دوست محمد سره حساب برابر کړي. دوست محمد ورسره جنګ ونه کړ او د لنډې محاصرې نه وروسته یې یوه لوظنامه ورسره وکړه. ددې لوزنامې ترمخه ده خپل ۱۴ کلن زوی یارمحمد خان نظام ته د یرغمل په توګه وسپارلو او دوست محمد د نظام له خوا د اسلام نګر کلا دار وټاکل شو.

دا هر څه ښایي دوست محمد ډېر ځیرک شوی و او د نظام له ځواک سره د ډغرې وهلو پر ځای یې چې نتیجه به یې د دواړو کمزوري او د

(c) ketabton.com: The Digital Library

مرهټه پیاوړتوب و. ده د سولي لاره غوره کړه. د ده تر واک لاندي اوس اوه زره کیلومیتره مربع ځمکه وه چي د اوسني اسرایل هومره ملک تري جوړیږي.

په دي وروستیو څو کلونو کي دوست محمد زیات شمیر روڼ اندي، استادان، ارتیستان او عالمان بهوپال ته وربلل. د برو کټي پښتنو پرته دلته یوسفزي فیروزخیل او روهیله پښتانه په زیات شمیر کي میشته شول چي خپل پښتني کلتور یي له ځانه سره راوړو.
د هند د نورو مسلمانانو لپاره هم هغه وخت بهوپال یو د امن ځای و.
هم په دي وروستیو کلونو کي د فتح بي بي له مرګه وروسته دوست محمد صوفي لاره خپله کړه.

دی په ۱۷۲۸م کي د ۵۲ کلونو په عمر کي مړ شو. ده له بېلا بېلو ښځو شپږ زامن یارمحمد، سلطان محمد، صدرمحمد، فاضل محمد، واصل محمد، خان بهادر او پنځه لوڼه درلودي.

د هغه پر وجود تر ۳۰ ډېر ټپونه وو چي دده د جنګونو د میړنتوب نښي وي.

د معراج بي بي څلور اولادونه وو، خو یارمحمد د هغي زوی نه و.
فتح بي بي اولاد نه درلود. او هغي یو ماشوم په غېږ اخیستی و چي ابراهیم نومېده. دوست محمد د کنور سردار بایي سره هم واده کړی و چي د راجپوت انند سنګ لور وه او یو څو اولادونه یي لرل.

یوه هندوانۍ ښځه تر یوه بریالیتوب وروسته په انعام کي ورله ورکړل شوي وه چي نوم یي جای کنور و او د مسلمانېدو وروسته یي ورته تاج بي بي وویل. ددي دري اولادونه وو.

دا څرګنده نه ده چي د هغه ځای ناستي یارمحمد چي وروسته د بهوپال دویم نواب شو، د دوست محمد د کومي ښځي زوی و. ځیني

اندازي داسي دي چي کېدای شي دی د یوي مسلماني ښځي زوی وي چي له معراج بي بي نه وروسته دوست محمد کړي وه.

په دي کي شک نشته چي دوست محمد د پخي ارادي خاوند و، ګڼي په داسي یوه سیمه کي چي ۹۰فیصده هندوان وي او خواو شا له هر لوري په دښمنانو کي راګېر وي د یوي مسلماني نوابۍ جوړول اسان کار نه وو. هغه له فتح بي بي سره دومره مینه لرله چي د بهوپال سرکاري بېرغ تر اوسه فتح نشان نومېږي.

***

(c) ketabton.com: The Digital Library

دویم څپرکی

بهوپال په اتلسمه پېړۍ کې

کله چې دوست محمد خان د مالوی په پراخه سیمه کې ځان ته د یو ملک د جوړولو هلې ځلې کولې. د ډیلي د تخت لپاره د مغول پاچا اورنګزېب د لمسو تر مینځ د واک لپاره سازشونه روان وو. یو پسې به بل شهزاده پر شاهي تخت کښېناستو. او بیا به یا په جنګ کې او یا د سازش له لارې ووژل شو. په حیدرآباد کې د مسلمانانو تر ټولو لوی ریاست مشر نظام له مرهټو سره په جنګ و. او یو وخت د دوی لښکرې د دوست محمد لپاره هم خطر راودروو. دوست محمد په دې حال کې له هوښیارۍ کار واخیستو او له نظام سره یې د سولې تړون وکړو. ددې تړون له مخې ده نظام ته لس لکه روپۍ باج یو فیل او خپل ۱۴ کلن زوی یارمحمد د یرغمل په توګه وروسپارل. یارمحمد په حیدراباد کې څلورکاله تېر کړل. له ده سره د بهوپال درې عالمان ورلېږل شوي وو. خو د حیدرآباد په دربار کې د یارمحمد ښه روزنه وشوه. هغه اردو او فارسي ژبې زده کړې. د نورو شهزادګانو غوندې یې د اس سپرلي، د تورې او سیاست تعلیم وکړو. د دوست محمدد مړینې پر وخت حیدرآباد بهوپال د خپلو وزرو لاندې نیولی وو. او دې ریاست ته یې د ملګرې په سترګه کتل. نظام سمدلاسه د ۴۰۰ پوځیانو په بدرګه یارمحمد لکه د یوځای ناستي نواب بېرته بهوپال ته ورولېږلو. ده ته یې د نواب او امیر خطاب ورکړو اوله شاهي بېرغ او پوځي درناوي سره د یارمحمد فیل د بهوپال خاورې ته ورداخل شو. خو دلته له وړاندې د دوست محمدخان ژوندی ورور عاقل محمدخان د یارمحمد اته کلن مېړنی ورور د سلطان محمدخان نوابي اعلان کړې وه. ددې فیصلې تر شا د بروکټ پښتنو د ځنیو مشرانو غږ هم ورګډ وو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دوست محمد دیوان (مشر وزیر) بیجي رام د یارمحمد په پلوي د سلطان محمد د نوابۍ دعوا ردکړه. ځکه یو خو دی ماشوم وو او بل د سیاست تجربه یې نه لرله. د سلطان محمد مور ته د جاګیر پېشکش وشو.او هغې د خپل زوی له حق نه لاس واخیستو.دغسې په ۱۷۲۸ م د اګست پر ۳۰ نېټه یارمحمد د بهوپال د دویم نواب په توګه خپله دنده په غاړه واخیسته.

په کور دننه پښتنو هغه د دوست محمد د مشر زوی په حیث نواب ومنلو خو د مرهټو خطر هم هغسې موجود وو چې اوس د مالوی د کنټرول لپاره یې چریکې حملې کولې. یارمحمد له مرهټو سره همدغسې په یوه جنګ کې له نورو بندیانو سره یوه ښکلې راجپوت نجلۍ هم شامله وه چې مامولـه بایي نومېده. یارمحمد له وړاندې نورې ښځې لرلې.خو د خپل پلار په پل یې پل کېښود او له مامولـه بایي سره یې واده وکړو. په راتلونکو کلونو کې دې مېرمنې د بهوپال سیاست کې لوی اغېز وکړو. خو دا په خپله بې اولاده مړه شوه. د یارمحمد مشر زوی فیض محمد په ۱۷۳۱ م کې وزیږېد. دده څلور نور زامن حیات محمد ، سعیدمحمد ، حسین محمد او یاسین محمد له بېلا بېلو مېرمنو نه وزیږېدل.

خو مامولـه بایي د بهوپال په سیاسي چارو کې یو فعاله رول پیدا کړ، دې خپل نوم نه و اړولی خو مسلمانه شوې وه. او په بهوپال کې یې درې جوماتونه جوړ کړل.

د حیدراباد د نظام او د مرهټو ترمینځ رواني شخړې نه یارمحمد هم ګټه واخیسته او ځینې هغه کلي چې مرهټو نیولي وو بېرته یې ترې واخیستل.

د حیدرآباد نظام بهوپال خپله طرفداره سیمه ګڼله.او له مرهټو سره چې یې جنګ وبایللو ددې سیمې اختیار یې د دوی مشر پېشوا باجي راو ته وسپارلو. یارمحمد اوس مجبوره شو چې مرهټو ته باج ورکړي. د بروکټ پښتانه په دې حالت خوشاله نه وو. او نږدې وه چې مرهټو بهوپال نیولی وای، چې په ۱۷۳۹ کې د ایران نادرشاه افشار پر هند حمله وکړه.او په یوه ورځ کې یې د ډیلي ۲۰ زره کسان ووژل. مرهټه په دې حالت وېرېدل او فکر یې وکړو چې که نادرشا جنوب لوري ته خپلې حملې جاري وساتلې نو ډېر ژر به د دوی سیمه هم ونیسي.د یارمحمد لپاره د دوی حمله یوه خدایي مرسته وه.په ۱۷۴۰ م کال پېشوا باجي راو مړ شو او دده زوی دویم بالاجي د جنګ پر ځای د سیاست لاره غوره کړه.او د یوه تړون له لارې او د باج په بدل کې یې په بهوپال کې د یارمحمد نوابي په رسمي توګه ومنله.خو لږه موده وروسته د مرهټو نوي مشران یو واري بیا د خپلو مځکو او کلیو د بېرته نیولو په هڅه کې شول.

د یارمحمد د ۱۴ کالو په نوابۍ بهوپال یوڅه آرامي ولیده خو د مځکې ډېره برخه او پیسې یې ورو ورو مرهټو ته ورکول. دی د ۳۲ کالو په عمر مړ شواو د اورکزیو په کورنۍ کې د نوابۍ دعوې داران بیا راپورته شول. د یارمحمد مېرنې ورور سلطان محمد خان دویم واري هڅه وکړه. ده له خپل ورور صدرمحمد سره یو ځای د فتح ګړ کلا ونیوله او د نورو پر ضد یې له مرهټو مرسته وغوښته او ورته یې د بهوپال له پنځو کلاګانو نه د یوې د ورکولو لوظ وکړ.

په دې موقع د یارمحمد کونډې مامولـه بایي د اسلام نګر په کلا کې ددې بغاوت مخه ونیوله او ټولو ته یې دروغجې جوړې لاره وښودله. د یارمحمد مشر زوی فیض محمد د ۱۱ کالو و. دی یې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

یارمحمد ځای ناستی اعلان کړ. او د دوست محمد د وفاداره بیجي رام په مرسته یې د بهوپال عام ولس ځان سره کړو چې فیض محمد د نواب په توګه ومني. بیجي رام پنځه زره پوځیان راټول کړل او د عیدګاه په غونډۍ یې د سلطان محمد خان پر ضد مور چې ونیولې. په دې وخت کې مرهټو هم له سلطان سره غداري وکړه او دی یې په میدان پرېښود. سلطان ماتې وخوړه او له ماموله بایي نه د بښنې غوښتونکی شو.

۲۷ کلنې ماموله بایي له دوی سره په دې شرط روغه وکړه چې دوی به تر عمره د نوابۍ د عوا نه کوي او پاتې ژوند به په کوروایي کې تېروي. فیض محمد خان د ماموله بایي تر څارنې لاندې لوېدو. دی د یو مذهبي او صوفي ځوان په حیث رالوی شو. او څومره چې وخت تېرېدو له قدرت او د نیاوي کارونو نه یې زړه توربدو. ډېر ژر د شاوخوا سیمو خلک دده د دیني زده کړو او د نرم طبعیت له کبله دده زیارت ته راتلل.

په بهوپال کې اوس هم د فیض محمد عرس هندوان او مسلمانان دواړه لمانځي. په دې وخت کې عملا ماموله بایي د بهوپال واکمنه وه.او د مرهټو او راجپوتو علاوه ګاونډیو ریاستونو سره ټول سیاست ددې په لاس کې و. خو په دې وخت کې د یارمحمد ورور فاضل محمد خان له مرهټو سره پټې معاملې کولې.او دا هیله یې وه چې دوی به یې د بهوپال نواب وټاکي. خوداسې ونشوه. ماموله بایي د مرهټه وو په مرسته د رای سین هغه مشهوره کلا محاصره کړه، چې یو وارې دوست محمد نیولې وه، د هغه تر مړینې وروسته بیا د مغولو په لاس کې وه. په ۱۷۵۰ م کې په ډیلي کې مغول واکمن دویم عالمګیر وو، خو د هندوستان په پراخه خاوره اوس مغول، نظام او

راجپوت خت په دې وخت کې هندوستان کې دوه نور قوتونه ډېر په چټکۍ ددې خاورې په پوځي او سیاسي ډګر کې په برلاسي کېدو وو، یو انګرېز او دویم مرهټه. خو هم په دې وخت کې د هند شمالي برخه د یوه بل قدرت د حملو لاندې وه. دا قدرت د احمدشاه ابدالي و. انګرېز تر دا دمه د هند ټول ساحلي ښارونه لکه کلکته او سورت کې ځان ته چاونۍ جوړې کړې وې.خو مرهټه لکه د سیلۍ هرې خوا ته ورتلل او د مسلمانانو ښارونه یې ورانول. په دې وخت کې دوی ته احمدشاه ابدالي د خدای له طرفه یوه مرسته ښکاره شوه. د جنورۍ په میاشت ۱۷۶۱م کې د پنجاب د پاني پت په میدان کې چې د احمدشاه ځواکونو مرهټه وو ته ماتې ورکړه، نو د بهوپال خلکو دا د فیض محمد د نېکۍ او د هغه د دعاګانو ثمر وګڼلو. د هغه لپاره د بهوپال د عام ولس په زړونو کې نور هم قدر زیات شو.

په راتلونکو ۳۵ کالو کې فیض محمد د بهوپال واکمن و، خو عملا حکومت د ماموله بایي او بیجي رام په لاس کې و.

په ۱۷۶۲ م کې د وفاداره بیجي رام د مړینې سره د پښتنو لخوا یو واري بیا د سازش ورونه پرانستل شول.د بیجي رام زوی ګهانسي رام دیوان مقرر شو. خودی د خپل پلار په شان ایمانداره نه وو او د هندو او مسلمان ترمنځ د کرکې او بې اعتبارۍ خبره یې په ډاګه کوله. په دې چلن هغه د یو پښتون له خوا ووژل شو. دده پر ځای یو مسلمان پښتون عزت خان دیوان وګومارل شو. خو ده له زهر ورکړی شو. درېیم دیوان کیساري لال وو چې دده کور یو پښتون په بارودو والوزو. بهوپال اوس یو ډېر سخت دور کې ورداخل شو. اخر د شخړې دختمولو لپاره ماموله بایي د فیض محمد کشر ورور یاسین ته د دیوان دنده ورکړه. چې د ریاست انتظام دې په کورنۍ کې دننه پاتې

(c) ketabton.com: The Digital Library

شي. د مرهټو نومیالي مشران څه د پاني پت په میدان کې او څه وروسته مړه شوي وو. د بهوپال په ګاونډ کې د هولکر راجه ملهار راو چې مړ شو نو د هغه کونډې اهلیه بایي له دې مېرمنې سره ښه اړیکي وساتل او څه موده د بهوپال شاوخوا سیمې آرامې شوې.

په ۱۷۷۵ م کال کې مرهټه ریاستونه د ډیلي د واک د نیولو پر ځای خپلو ریاستونو ته پام وګرځوو. ګوالیار، ایندور، بړوده او ناګ پور خپلې واکمنۍ ټینګې کړې. خو په دوی کې د هر چا نظر په مالوه و. په ۱۷۷۲م کال کې مهاجي راو سیندهیا د مالوې د نیولو لپاره بهوپال ته لښکر یووړ.

ماموله بایي په دې وخت کې د جنګ پر ځای ورسره روغه وکړه او د پنځو ولسوالیو سره یې د مالوې د هوشنګ آباد لرغوني کلا ورته وسپارله.

په ۱۷۷۷م کې د ډسمبر پردولسمه نېټه د بهوپال صوفي نواب فیض محمدخان د ۴۲ کالو په عمر کې له دې فاني نړۍ سترګې پټې کړې.

دی د خپلې ۳۵ کلنې نوابۍ دور کې یو واري د بهوپال نه بهر تللی وو. ده اولاد نه لرلو او دده کونډې صالحه بېګم چې د بهو بېګم په نوم پېژندل کېده د ماموله بایي سره د واک پر سر شخړه راپورته کړه.

د فیض محمد ځلوېښتي لا نه وه شوې چې ماموله بایي د یارمحمد بل زوی د څلورم نواب په توګه اعلان کړو. دی هغه وخت د ۴۳ کالو وو او زیات وخت یې په ښکار او میلو کې تېروو. خو صالحه بېګم په دې فیصله خوشاله نه وه او د دوست محمد د کورنۍ نور غړي یې راولمسول چې د ماموله بایي مخه ونیسي. اصلي کیسه داسې وه چې ماموله بایي کله د یارمحمد سره ژوند پیل کړو او څه موده ددې اولاد

و نشو نو هغې څلور هندو هلکان په فرزندۍ واخیستل. دوی یې مسلمانان کړل او د خپلو اولادونو په شان یې د دوی روزنه وکړه. په دوی کې یو ماشوم د هندوانو د لوړې طبقې برهمن و او چهوټې خان په نوم وپېژندل شول نوماموله بایي چهوټې خان هم د دیوان په توګه وروړاندې کړو. صالحه بېګم په دې خبره خوشاله نه وه او ماموله بېګم یې تورنه کړه چې د خپلو هندوانو لپاره د نوابۍ لاره پرانېزي.

صالحه بېګم د فاضل محمدخان لور وه چې د خپل وراره فیض محمد پر ضد یې د مرهټو پېشوا سره په بهوپال د حملې سازش کړی و. وروسته چې مرهټو دی پر میدان پرېښودو نوزړه ماتی مړ شو. ماموله بایي د فاضل محمد کونډه عزت بېګم د خپلې اته کلنې لور صالحه بېګم سره بېرته بهوپال ته راوستله. او د خپل سیوري لاندې یې وساتل. داسې ښایي چې د صالحه بېګم په دې وخت کې د ماموله بایي سره کینه پیدا شوه.

چهوټې خان د دیوان په حیث ډېر ژر د بهوپال چارې په سمه لاره رواني کړې. پوځ یې منظم کړو. د پولیسو محکمه یې جوړه کړه. د تجارت او کاروبار لپاره یې اسانتیاوې برابرې کړې. د ښار لارې کوڅې یې جوړې کړې او په بهوپال کې د یو شمېر سیندونو د پاسه یې د پلونو د جوړولو پرته په بن ګنګا سیند یو بند هم جوړ کړو چې اوبه د کر مځکو ته ورسېږي. ده په ۱۴ کالو کې بهوپال د یوه کلي نه په یوه ښکلي ښار واړاوه.

صالحه بېګم د خپل خاوند له مړینې وروسته لیدل چې ماموله بایي اوس زیات اختیارات چهوټې خان ته سپارلي وو. یوه ورځ یې د دوست محمدخان لمسي شریف محمدخان ته پېغور ورکړو چې که زه سړی وای نو یوه برهمن غلام ته به مې دومره اختیار نه وای ورکړی

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې د دوست محد خان پر کورنۍ حکومت وکړي. کله چې ماموله بايي د فيض محمد ځای ناستی حيات محمد خان وټاکلو، نو صالحه بېګم ددې ځرګند مخالفت ته ملا وتړله. دې د فتح ګړه نه پنځه ميله لرې په اسلام نګر کې د فيض محمد له قبر سره څنګ کې ديوه خپلواکه حکومت اعلان وکړو او سرکاري دربار به يې جوړاوه. بهوپال اوس عملا په دوو برخو ويشل شوی و. صالحه بېګم همدغسې درې کاله يو مساوي حکومت چلوو.

ماموله بايي ورته پېغامونه ولېږل چې که دا د يارمحمد هر يو ورور غواړي د هغه نوم دې د د واکمنۍ لپاره وړاندې کړي. حيات محمد خان هم دې ته رضا شو چې د صالحه بېګم د خوښې واکمن ته به سر ټيټ کړي، خو هغې شريف محمد ته د جنګ د تياري لپاره وويل. شريف محمد د پنځه زره عسکرو د برابرولو لپاره له صالحه بېګم نه د پيسو غوښتنه وکړه. خو صالحه بېګم پيسې نه لرلې. شريف محمد چې خبر شو نو هغې ته يې وويل: "په تشه خېټه جنګ نه کېږي".

چهوټې خان د بهوپال چارې هم هغسې پر مخ بوولې. خو هغه اندازه ولګوله چې صالحه بېګم دومره زور نه لري څومره چې شريف محمد ورته خطر جوړېدای شي. ده دوه ورونه لرل او دده ځلمی او تکړه زوی وزيرمحمد لکه د دوست محمد د تورې مېړنی و.

د صالحه بېګم سره د لاس يوځای کولو لپاره دی دبغاوت په تور تورن او له بهوپاله وشړل شو. شريف محمد خان د راجپوت يو ګاونډي رياست ته پناه يوړه. ده سره د ده د ټبر خلک هم وو. راجپوت هندوانو د دوی تود هرکلی وکړو او د ګينور د کلا د نيولو لپاره په جنګ کې ورسره ودرېدل.

دا د حيات محمد خان واک ته لومړی لوی ګوابن و چې په خپله پښتنو ورته ودرولی و.

په ۱۷۸۷ کې د بهوپال نه اته ميله لويديځ کې د پهندا په کلي کې د دواړو غاړو پوځونه جنګ ته راووتل. ددې جنګ پر وخت حيات محمد خان په بهوپال کې پاتې وو. دده د پوځ مشري چهوټې رام کوله او ورسره راجپوت، سيکان او د بهوپال سرکاري پوځ و. شريف محمد سره دده ورونه او راجپوت مله و. وزير محمد خان د ښځو او ماشومانو د ساتنې لپاره په اشتا نومي کلي کې پاته شو. جنګ پيل شو، د تورو ټوپکو او توپو په درزا سخته مرګ ژوبله وشوه. شريف محمد سره د خپلو پنځو ورونو ووژل شو. يوازې يو وروركامل محمد ژوندی پاتې شو. چهوټې خان د شريف او دده د ورونو سرونه پرېکړل او په تورو ټومبلي حيات خان ته يې وړاندې کړل. حيات خان په دې کار سخت ناکراره شو او په لومړي ځل د چهوټې خان د شخصيت منفي اړخ ورته ځرګند شو. د اورکزيو په ټبر کې دا پېښه يوه لويه غميزه وه او په راتلونکو نهو کالو کې چهوټې خان د بهوپال ټول پښتانه د ځان پر ضد راوپارول. دی لکه د يوه کاواکه اس د هېچا قابو کې نه راتلو. په ۱۷۹۲ م کې ماموله بايي د اتيا و کالو په عمر مړه شوه. له دې څو مياشتې وروسته چهوټې خان هم مړ شو.

د حيات محمد خان له شريف محمد کورنۍ سره شوی ظلم هير نه وو. د هغه زوی وزير محمد د راجپوتو سره اوسېدو او حيات محمد خان چې خپل نالايقه آرام طلبه زوی غوث محمد ته ليدل نو ددې خبرې احساس ورته زياتېدو چې دی د نوابۍ وړ نه و. په ۱۷۹۴م کال کې د بروکټ د پښتنو د يوه جنرال لور زينت بېګم يې غوث محمد ته واده کړه. د زينت پلار له مرهټو سره د دسې هور په

(c) ketabton.com: The Digital Library

جنګ کې وژل شوی و او مور عصمت بېګم یې د بل ماشوم په زېږون مړه وه. د زینت بېګم نه د غوث محمد درې اولادونه وزېږېدل. دوه زامن موعېز او پوځدار او یوه لور یې ګوهرآرا نومېده. اخوا د شریف محمد زوی وزیرمحمد د راجپوتو نه ولاړو او یو څه موده د حیدرآباد د نظام دربار کې ملازم شو او په خپل استعداد ښه مقام ته ورسېدو.

خو حیات محمد غوښتل چې وزیر سره روغه وکړي. هغه لیدل چې غوث محمد د بهوپال د ساتنې نه وو. ده وزیر محمد راوبللو او ده ته یې د دیوان او د پوځ د مشر د دندې پېشکش وکړ. خو غوث محمد د خپل پلار ددې فیصلې مخالفت وکړ. ځکه هغه د خپلو اختیاراتو او اغېز لپاره وزیر یو ګواښ وګڼلو. اخر وزیر ته په بهوپال کې د استوګنې اجازه ورکړی شوه. او د دیوان د دندې لپاره مرید محمد خان راوبلل شو. مرید د سلطان محمد خان زوی و، چې دوه واري یې د نوابۍ دعوا کړې وه. مرید په ۱۷۹۲ د خپلو ۱۰۰۰ تنو ملګریو سره بهوپال ته ورداخل شو او ژمنه یې وکړه چې یو واري بیا به د پښتنو واکمنې پر ځای کړي. د مشر وزیر (دیوان) په حیث ده د پیسو په لګولو لاس پورې کړو. د پوځ تنخواګانې یې زیاتې کړې. د ودانیو په جوړولو یې لاس پورې کړ او چې خزانه یې خالي ولیده نو پر مځکه والو یې زور راوړو چې مالیه ورکړي. کله چې به دوی انکار وکړو نو په بندي خانو کې به یې واچول. په یوه کال کې دننه د مرید اصلي څېره راښکاره شوه. د بهوپال ځینې مځکې یې پنډاریانو ته ورکړې او چې د پوځ د تنخوا پیسې هم پاتې نه شوې نو پوځ بغاوت وکړو. په دې وخت کې مرهټه یو واري بیا د بهوپال سرحدونو ته خطر ودروو.

مرید ته بله هېڅ لاره ښکاره نه شوه نو د حیات محمد مېرمنې عصمت بېګم ته ورغلو. دا مېرمنه په حیات محمد ډېره ګرانه وه او په دربار

کې یې ډېره اغېزه لرله. په ۱۷۹۷ کال د ډسمبر پر ۳۰ مه نېټه دا دپردې تر شا کښېناستله او د مرید غوښتنه یې واورېده چې خپلې ګانې او نغدې دې ورته وسپاري چې د مرهټو سره جنګ لپاره تیاری وکړي. عصمت بېګم په ځواب کې ورته وویل چې د مځکه والو نه مالیه راټوله کړه. په دې ځواب مرید په قهر شو، پرده یې وشلوله او پر عصمت بېګم یې برید وکړ. هغې منډې کړې خو په پونو یې راګېره کړه او ویې وژله. د هغه ملګریو د عصمت بېګم ساتونکې خواجه سراګلاب هم ووژلو. دوی د عصمت بېګم ګانې، نغدې پیسې او هرڅه چې په لاس ورتلل واخیستل او له هغه ځایه ولاړل. د حیات محمد کورنۍ په دې پېښه هک پک پاتې شول او مرید په خپله دفاع کې وویل چې ده ته غوث محمد ویلي وو چې دا ښځه دې مړه کړي.

خو هېچا په ده باور ونه کړ. ده د حیات پر ضد د فتح ګړ کلا ونیوله او مرهټو ته یې پیغام ورواستاوه چې د بهوپال په نیولو به دی ورسره ملا وتړي. په دې پېښه حیات محمد د مرید د غدارۍ اندازه ولګوله او سمدستي یې وزیرمحمد راوبللو چې د مرید چاره دې وکړي.

وزیرمحمد ۱۰۰۰ تنه پښتانه راټول کړل او بهوپال ته ورننوتل. لومړی یې د هوشنګ آباد کلا له مرهټو ونیوله. مرید محمد د ګوالیار او ناګپور مرهټه راجه ګانو ته پیغامونه ورواستول چې د بهوپال د نواب پر ضد دده د بغاوت ملاتړ وکړي. د ګوالیار جنرال بالار او مرید ته خپل پوځ په دې شرط واستولو چې د بهوپال له دوو لویو کلاګانو څخه به یوه ده ته ورکوي. مرید ورسره د اسلام نګر د سپارلو ژمنه وکړه. دی پخپله د اسلام نګر پر لوري ولاړو چې دا کلا د مرهټو پوځ ته ورکړي. او د فتح ګړه په کلا کې یې د مرهټو یوه ډلګۍ پرېښوده چې د حیات محمد او غوث د تېښتې مخه ونیسي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اسلام نګر ته په رسېدو مرید خبر شو چې دا کلا اوس د حیات محمد خور موتي بېګم سمبالوي او هغې خپلو ساتندویانو ته امر ورکړی و، چې پر مرید حمله وکړي. له دې ځایه مرید په تېښته د رای سین کلا ته مخه کړه. دا یې ونیوله او بالا راو ته یې تسلیم کړه. له دې ځایه د مرهټو له ۴۰۰۰۰ زره عسکرو سره د فتح ګړ کلا د محاصرې لپاره روان شو. مرید سره دغه وخت د ګوالیار، ناګ پور او د ټونک د نواب امیرخان پنډاري جنګیالي ملګري وو. بلې خوا ته د حیات محمدخان سره وزیرمحمد او د امبایاني جاګیردار قلي خان ولاړ و. وزیر محمد د فتح ګړ په کلا کې ډېره مېړانه وښودله او اخر بالا راو مجبوره شو چې خپل پوځ پر شا کړي. ډېر ژر بالاراو خبر شو چې مرید ورته دروغ هم ویلي وو، نو هغه یې ونیولو او په سرونج کې یې بندي کړو. مرید په بندي خانه کې د الماسو زرې وخوړلې او ځان یې په خپله ووژلو. وزیرمحمد مرهټو ته د ماتې ورکولو وروسته په پورا اعزاز د حیات محمد له خوا د بهوپال دیوان او د پوځ مشر وټاکل شو. او په راتلونکو اوو کالو کې یې د بهوپال هغه سیمې چې نورو ترې نیولې وې ډېر په سیاست بېرته واخیستې.

ده له انګرېزانو سره هم خبرې اترې پیل کړې، چې د ده د قوي ګاونډیانو په مقابله کې د بهوپال ساتنه وکړي. خو غوث محمد له مرهټو سره بېل سازشونه پیل کړي وو. حیات محمدخان په ۱۸۰۷ م کال د ۷۳ کالو په عمر مړ شو او غوث محمد د پنځم نواب په توګه واک ترلاسه کړ. اوس هغه په ښکاره د وزیر محمد مخالفت پیل کړ او وزیر د شخړې پر ځای بهوپال یو واري بیا پرېښود او د ګینور په کلا کې مېشت شو. د وزیر له وتلو سره مرهټه بیا برلاسه شول او غوث محمد په خپله کلا کې لکه د نظربند پاتې شو. د روغې لپاره یې خپل

زوی موعېز مرهټو ته وسپارلو چې ناګپور ته یې یوړو. وزیرمحمد یو واري بیا د بهوپال ژغورنې ته راغی. خو دا ځل مرهټه ځواکونو د اوږدې مودې پلان سره بهوپال محاصره کړ.

بهوپال تر یوه کاله پورې تر محاصرې لاندې و. نژدې ۸۲۰۰۰ پوځیان د دې چارچاپېره ولاړ وو. د وزیر ملاترې، سکان، راجپوت د ټونک اوسېدونکي او د پنډارې پښتانه له کلا ووتل. له وزیر سره یوازې ۷۰۰ افغانان پاتې وو. غوث محمد خان د لوږې او محاصرې د سختو زغم نه لاره او وزیر هغه ته اجازه ورکړه چې له خپلو هیجړاګانو او د کورنۍ سازوسامان سره د بهوپال له کلا نه ووزي او یو کور کې مېشت شي. عجیبه خبره دا وه چې محاصره کوونکیو هم د نواب په راتلو باندې هېڅ غرض ونه کړ. د هغوی لپاره غوث محمد خان اوس یوه له کاره وتلې سیکه وه. یوه بله عجیبه خبره دا وه چې غوث محمد خان لومړۍ مېرمن زینت بېګم او د هغې ۱۴ کلنه لور قدسیه په بهوپال کې پاتې شول او دا هوډ یې وکړ چې تر مرګه به د بهوپال په دفاع کې هلته پاتې وي.

د محاصرې شپږ میاشتې چې پوره شوې، نو په کلا کې د خوړو لپاره هېڅ پاتې نشول. مرهټو به هره شپه حمله کوله. ګولۍ او بارود په ختمېدو وو. په دې موقع زینت بېګم له پردې راووتله. ټولې ښځې ورپسې شوې او دوی د پوځ تر شا ودرېدلې. دوی به پوځیانو ته خواړه رسول. د توپونو او ټوپکو ډکول یې کول د سړیو په شان جامې یې واغوستلې او له بارووده د کار اخیستو چل یې زده کړ. یوه پلا دوی په فلزي نغریو کې بارود کېښودل او له کلا نه یې پر دښمن وروېشتل چې په مځکه له لګېدلو سره به وچوېدل. زینت بېګم په دسترخوان ټولې ښځې راټولولې او ډوډۍ به یې ورکوله. یوه ورځ د

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغې یوه خدمتګاره چې کور به یې جارو کولو راوغله. زینت بېګم له نورو پوښتنه وکړه نو هغو ورته وویل چې د خدمتګارۍ ماشومانو له دوو ورځو هېڅ نه دي خوړلي، هغې ورته د املۍ (یو ډول بوټی) پاڼې واېشولې چې ویې خوري. زینت هغه خدمتګاره راوبلله او سمدلاسه یې خپلې لور قدسیې ته وویل:

هغه دوه چپاتي چې د خپل ورور فوځدار لپاره یې اېښي وو دې ښځې ته ورکړې.

قدسیې هغې ته یو چپاتي ورکړ او بل هغه یې په خپلو جامو کې د خپل وړوکي ورور لپاره وساته. کله چې خدمتګاره روانه شوه نو زینت هغه ودروله او چپاتی یې ولید. لور ته یې مخ ورواړاوه او په قهر یې ورته وویل: زه خبره وم چې ته به درغلي کوې او یو چپاتی به ورور له ساتي. ما درته وویل چې دواړه ډوډۍ دې ښځې ته ورکړه.

په یوه بله موقع د هغې زوی موعیز د کلا په څنډو د توپچي دنده په غاړه لرله چې ناببره د توپک په یوې ګولۍ ټپي شو. زینت په منډه ورته ورغله، له خپلې لوپټې نه یې پټۍ ورته جوړې کړې. د هغه پرهارونه یې پرې پټ کړل او بیا دا خپله توپچې ته ودرېده او د خپل زوی د هوش تر راتلو پورې یې په خپله توپه چلوله. د محاصرې په نهمه میاشت چې نور د خلکو حوصلې ماتې وې، وزیرالملک یو جنګي مشاورت راوبللو. هغه اعلان وکړ چې دی به د ښځو او ماشومانو د خوندیتوب غوښتنه وکړي. او کله چې دوی له کلا ووتل، نو ۳۰۰ تکړه ځوانان به یو وروستی یرغل په محاصره کوونکیو وکړي او سرونه به بایلي...

د وروستۍ حملې فیصله یوه ورځ وځنډول شوه، هغه ځکه چې د کلا له یوه دېوال سره نږدې د بارودي وسلو یوه زېرمه موندل شوې وه

ښځو د سړیو جامې واغوستې او د کلا پر دېوال په کتار کې له سړیو سره یو ځای اوړه پراوړه ودرېدې، چې برید کوونکیو ته خپل شمېر ډېر وښیي. دوی خبر نه وو چې د مرهټو په پوځ کې د کولرا وبا ګډه وه او د دوی ځواک هم کمزوری شوی وو. له دې علاوه د ناګپور د پوځ مشر صادق علي د ګوالیار له مشر جاګوا باپو سره اختلافات پیدا شوي وو او هغه خپل پوځ له محاصرې لرې کړی وو. ځکه خو د بهوپال له خوا د حملې په ورځ محاصره کوونکیو هېڅ مقاومت ونه کړ. کله چې د حملې لپاره د کلا لویه دروازه خلاصه شوه، نو د باپو د پوځ ډېره وړه برخه هلته موجوده وه. د کلا له دېواله نه ښځو د توپونو ډزې پیل کړې او د وزیر محمد خان په مشرۍ یې په پوره زور باندې حمله وکړه. او هغوی یې تېښتې ته اړ وېستل. د مرهټه وو مشر له کولرا مړ شو او کومندان یې د الماسو زرې وخوړې او ځان یې په خپله ووژلو. د بهوپال د دفاع اتل وزیرمحمد شو او د دوست محمد تر مړینې وروسته یو واري بیا د دوی مشري د یوه غښتلي کس په لاس ورغله. خو وزیر په رسمي توګه د نوابۍ له اخیستو انکار وکړ. هغه غوث محمد خان ته بیا هم د نواب په سترګه کتل خو په ښکاره یې له واکه لرې کړی و. عامو خلکو وزیر ته درناوی کاوه او غوښتل یې چې دی د بهوپال د مشر په توګه پاتې وي. د محاصرې ختمېدو لږه موده وروسته د ګوالیار یوه کلي پر بهوپال د خېټې اچولو هڅه وکړه. په ۱۸۱۹ کې انګرېزانو په هند کې خپلې پښې کلکې کړې وې او د مغول واک تر ډیلي پورې محدود و. دوی د ګوالیار راجه ته په سخته وویل چې بهوپال به د انګرېزانو تر تحفظ لاندې د یوې ازادې نوابۍ په توګه پاتې وي.

***

(c) ketabton.com: The Digital Library

وزیر محمد خان نهه کاله د بهوپال نواب پاتې شو او په ۱۸۱۲ عیسوي کال کې د ۵۰ کالو په عمر مړ شو. دده دوه مېرمنې وې او له دواړو نه یې یو یو زوی لاره. یو امیر محمد خان او بل نذرمحمد خان نومېده. د نذرمحمد مور یوه راجپوته هندوه وه. غوث محمد خان خپله لور ګوهر بېګم (قدسیه) نذرمحمد ته په نکاح کړې وه او وزیرمحمد تر مرګ له مخه د خپل زوی امیرمحمد خان پر ځای نذرمحمد د نوابۍ لپاره ځای ناستی ټاکلی و. نذرمحمد چې نواب شو، نو په ۱۸۱۷ کې ګوهر بېګم ورته واده شوه. په هغو ورځو کې دا رواج و چې د پښتنو کورنیو تر منځ د نجلۍ او هلک د کوژدنې او نکاح فیصله به په ډېر وړوکوالي کې کېده. دا د دې لپاره چې کورنۍ یې خپلو کې یوه ټینګه خپلولي ولري. کله ناکله به د دوو کورنیو تر منځ د تاو تریخوالي ورکولو لپاره هم دا کار کېدو. د دښمنۍ او تربورانو تر منځ یو بل ته د سازشونو مخنیوی هم په دې رشتو خښبیو کېدو.

د نذر محمد خان د نوابۍ دوره په بهوپال کې د امن او بیارغونې یو زرین دور و. ده لکه د خپل پلار وزیرمحمد خان له انګرېزانو سره ښه اړیکي ساتلي وو چې اوس یې ورو ورو د هندوستان له ساحلونو ددغه هېواد مرکزي خاورې ته پښې غزولې وې. هغه نوابۍ او راجواړې چې انګرېزانو ته خواخوږي وو خپلې مځکې یې له ځان سره وساتلې.

نذرمحمد خان به د کال ۵۱ لکه روپۍ انګرېزانو ته ورکولې او په بدل کې دوی ورته هغه پنځه پرګنې بېرته ورکړې، چې مرهټه وو نیولې وې. د مرهټه وو مشر سندهیا د هوشنګ اباد او د اسلام نګر

دریـیم څـپرکـــی

د پښتنې مېرمنې دعوا

(c) ketabton.com: The Digital Library

کلاګانې هم بېرته بهوپال ته ورخوشې کړې. همدغه وخت کې د يرغلګرو يوه ډله چې په کې د هر نسل او مذهب خلک شامل وو په وړو وړو نوابيو او راجواړو حملې کولې او چور تالان به يې پرې ګډ کړ. دا يرغلګر پنډاري نومېده او تر ډېرې مودې يې د انګرېزانو پوځ په مخه اخيستې و. د بهوپال پخوانی نواب غوث محمد خان لا ژوندی و. خو په اصل کې نذرمحمد د بهوپال واکمن و چې په رسمي توګه يې نوابي نه وه اعلان شوې. په ۱۸۱۸ کې نذرمحمد له انګرېزانو سره يو تړون لاسليک کړ چې له مخې يې بهوپال د يوې خپلواکې نوابۍ په توګه له نوابانو سره پاتې شو. د انګرېزانو لپاره له بهوپال سره دا تړون په مرکزي هند کې د امنيت لپاره يو مهم ګام و.

خو دا خپلواکي تر دې حده وه چې خپله په بهوپال کې نواب هر ډول اختيار ولري، ولې د ګاونډي راجه ګانو او نورو رياستونو سره د انګرېزانو د اجازې پرته هېڅ تړون او بله معامله نشي کولای. په دې وخت کې انګرېزانو په بهوپال کې خپله چاونۍ هم جوړه کړه چې ۴۰۰ پلي عسکر او ۲۰۰ اسونه به په کې ساتل کېدل. د نذرمحمد او ګوهر بېګم (قدسيه) يو ه لور وشوه چې دوی ورته سکندر بېګم نوم ورکړ. په ۱۸۱۹ کې کله چې نذر محمد د اسلام نګر په کلا کې له خپلې ماشومې لور سکندر بېګم سره لوبې کولې د ګوهر بېګم وړوکي ورور پوځدارخان چې اته کلن و له يوې تمانچې سره لوبې کولې په خطايۍ کې يې ګولۍ وچلوله او نذرمحمد له ټپي کېدو وروسته مړ شو. يوه بله کيسه داسې ده چې د نذرمحمد دښمنانو پوځدار خان ته د تمانچې چلولو چل ورزده کړی و او دی يې پوه کړی و چې پر خپل تربره دې ډز وکړي. پښتانه هلکان له وړوکوالي د وسلې په چلولو پوهېږي او کېدای شي چې دا خبره رښتيا هم وي.

پوځدار خان د غوث محمد زوی و او د نذرمحمد په وژلو کېدای شوه چې غوث محمد بېرته د بهوپال واکمن شوی وای.

د انګرېزانو استازي مېجر هېنلې د دې وژنې په اړه په خپل رپورټ کې کښلي چې د تمانچې ډز له دومره نژدې شوی و چې د هغه وېښتان او د مخ پوستکی يې سوځولي وو. هغه په دې کې شک نه لاره چې نذرمحمد په خطا ويشتل شوی و.

د نذرمحمد وژنې د بهوپال لپـــاره بيا يو خطر راپيدا کړ. وزيرمحمد او نذرمحمد چې تر اوسه کوم ګامونه پورته کړي وو په دې د بهوپال عام ولس او د دوست محمد کورنۍ يو څه ناڅه خوشاله وو.

له تيرا څخه له دوست محمد خان سره يو بل اورکزی چې له مېشتي خېل قام نه و، د بايزيد زوی کيليګ خان نومېده. د دوست محمد خان د مړيني وروسته د کېليګ خان زوی عمرخان د خپل پلار په شان د دوست محمد خان کورنۍ ته پتمن پاتې شو. دا هغه خلک وو چې د نن سبا په الفاظو ورته مسلکي پوځيان ويلای شو.

د عمرخان زوی الف خان د نواب فيض محمد خان د پوځ کومندان (بخشي بهادر) و او ده خپله دنده خپل زوی محمد خان ته وسپارله چې د حيات خان د پوځ کومندان و. د محمد خان زوی بهادرخان هم د بهوپال په محاصره کې توري بربېښولې وې او د خپلې مېړانې لپاره يې ښه نوم ګټلی و. په راتلونکې کې بهادرخان او د هغه اولادونو د بهوپال په تاريخ کې مهم رول ولوبولو.

د نذرمحمد په مړينې د دوست محمد په کورنۍ کې د نوابۍ لپاره ډېر دعوا داران راپورته شول. د غوث محمد ۲۵ اولادونه وو. دده مشر زوی موعېز چې د ګوهر بېګم سکه ورور هم و د نوابۍ قوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

مدعي و. غوث محمد په خپله ژوندی و خو دومره کمزوری او زوړ شوی و چې د بېرته نواب کېدو امکان يې ډېر کم و.

د وزير محمد خان مشر زوی امير محمدخان هم په دې هيله و چې د ګدۍ اصلي وارث دی دی.

د نذرمحمد د مړينې درېيمه ورځ وه، د اورکزيو ټول ټبر د هغه په کور کې د دربار په لوی تالار کې يو ځای شوی و. د نذرمحمد خان د پوځ کومندان بخشي بهادر هم هلته موجود و. له فاتحې او خيرات ورروسته پر دې خبره بحث روان و چې د نوابۍ لپاره به مناسب کس څوک وي؟

د نذرمحمد کونډه نولس کلنه ګوهر بېګم (قدسيه) په بورقه کې پټه ناسته وه. په غېږ کې يې پنځلس مياشتنۍ لور سکندر بېګم نيولې وه. دويم ماشوم يې په نس و. هغې په تالار کې د ناستو پښتنو تر منځ له مخه پړونۍ لرې کړ او هغوی ته يې خپله وينا پيل کړه. هغې د خپلې کورنۍ د اختلافاتو او د بهوپال د تېرو سختو ورځو شپو د ذکر نه وروسته خپله دعوا وکړه چې د نوابۍ حقداره د هغې ماشومه لور سکندر بېګم ده. بيا يې د خپل مړه خاوند نذرمحمد ليکلی وصيت ټولو ته ښکاره کړ چې په کې يې کښلي وو:

که دی چېرې ناڅاپه مړ شي نو دده لور سکندر بېګم به نوابه وي او تر څو چې دا ځوانه شوې نه وي پخپله ګوهر بېګم (قدسيه) به د دې سرپرسته او د بهوپال واکمنه وي. سکندر بېګم چې ځوانه شي نو د اورکزيو په کورنۍ کې به ودېږي او له واده وروسته به د هغې خاوند د بهوپال نواب شي.

ګوهر بېګم دا دعوا هم وکړه چې په دې فيصله د بهوپال خلک هم خوشاله دي او ځينو مذهبي مشرانو دا فيصله لا پخوا منلې وه. بيا

يې ټولو ته وويل: که څوک په دې فيصله اعتراض لري نو راپورته دې شي او په ډاګه دې خپله خبره وکړي.

په دربار کې ناست ټول خلک غلي وو. د اعتراض مانا دا وه چې دوی به د نذرمحمد د وژلو په سازش کې څه ناڅه لاس لري.

نذرمحمد ته پتمنو څلورو سلاکارانو هم هغه وخت د قدسيه بېګم په فيصله خوښي څرګنده کړه. نورو هم ورته سرونه ټيټ کړل. ډېر ژر په بهوپال کې د سکندر بېګم د نوابۍ او د هغې د مور قدسيه بېګم د سرپرسته کېدو خوشالي ولګېده.

د خپلو مخالفينو د خولې بندولو لپاره قدسيې ډېر ژر هر چا ته مراعات او امتيازات وروسپارل. خپل لوی مخالف مشر وررور موعېز ته يې جاګير ورکړو. پوځدار خان وړوکی و هغه يې تر خپلو وزرو لاندې کړ. له خپل لېور اميرمحمدخان سره يې ژمنه وکړه چې د هغه زوی منير محمد خان ته به خپله سکندر بېګم ورکوي او دغه ډول به منير نواب هم شي. قدسيه پوهېده چې سکندر لا وړه ده او تر راتلونکيو ۱۲ کلونو پورې به دا واکمنه وي.

له دې هر څه سره قدسيه د انګرېزانو استازي مېجر هېنلي ته د تصويب لپاره خپله فېصله واوروله. هغې د نذرمحمد د وصيت دليل ورته ورکړ.

د انګرېزانو لپاره د يوې ښځې مشري د تشويش وړ وه. دوی د بهوپال په ملګرتيا کې د مرهټه وو مخالفت منلی و. دوی فکر کاوه که په دې رياست کې سړی واکمن وي نو د دوی دريځ به غښتلی او ټينګ وي. خو په ولس او کورنۍ کې دننه د هغې ملاتړ انګرېزان دې ته مجبوره کړل چې هغه د نوابۍ په توګه ومني.

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدا وه چې قدسیه بېگم د خپلې ماشومې لور د سرپرستۍ په توگه د نوابۍ په تخت کښېناسته. ددې لپاره چې ځوک د اسلامي اصولو له مخې د هغې لاره ونه نیسي دې یوه فتوا د بهوپال له مفتي او بله د قاضي لخوا ترلاسه کړه. دغه سند هغې خپلو خپلوانو، امیرانو او سردارانو ته هم ورکړ چې تصویب وربانديې وکړي.

په هغه وخت کې داسې اوازه گډه شوه چې قدسیه بېگم د خپل خاوند نذرمحمد په وژلو کې لاس لري. ددې وخت د پرېشانیو یو تاوان دا وشو چې نازېږېدلی ماشوم ضایع شو. او ددې خبرې امکان نور هم کم شو چې د دوست محمدخان د اولادونو وزیر محمد او د غوث محمد کورنۍ به بیا متحدې شي.

انگرېزانو په دې وخت کې د سکندربېگم او منیر محمد خان د کوژدنې خبره ومنله او میاشت وروسته یې ماشوم منیر په رسمي توگه د نوابۍ په گدۍ کښېنولو. خو شرط دا و چې قدسیه بېگم به یې سرپرسته وي او کله چې د دې لور سکندر بېگم د ځوانۍ سن ته ورسېده او منیر ته واده شوه نو پخپله به نوابي هغه ته ورپرېږدي.

قدسیه بېگم د خپل خاوند د وصیت پرځای کولو، خپلو تربورانو سره سره د یو بل قام په استازي د خپلې خبرې د منلو لپاره له ډېرو ستونزو سره مخامخ وه. خو د هند په هغه اړي گړي کې د ځان ساتنې لپاره یې ډېر په هنر او استقامت چلن کاوه.

د اس د سورلۍ، پوځي تربیت او د جنگ د فن او په دې کې د بریالیتوب لپاره یې زده کړه پیل کړه. دا په عقیده ټینگه مسلمانه مېرمنه وه، خو دا خبره یې نه منله چې ښځه د ریاست مشره کېدای شي. هغې دا وویل چې د ښځې مخنیوي لپاره خلکو له اسلام نه ناوړه گټه اخیستې ده.

د قدسیه بېگم لپاره د خپل پلار د عېش خوښونکي شخصیت او د مور مېړانه چې د جگړې په ډگر کې یې ښودلې وه ددې سوب شوه چې ځان ته خپله لاره وټاکي.

دا به د بهوپال په کلیو بانډو کې گرځېده چې د عامو خلکو له حاله ځان خبر وساتي او په وړو پوځي مهماتو او معرکو کې به یې د عسکرو مشري کوله.

قدسیې بېگم چېرې هم د عېش وعشرت ژوند نه و تېر کړی. له ماشومتوب نه یې د جنگ سختې لیدلې وې. د هغې د لارې مشال د هغې خپله مور زینت بېگم وه. خو د پښتنو په ټبر کې ځینو خلکو اوس هم د نذرمحمد وصیت ته د شک په سترگه کتل. د خپلې ماشومې لور د سرپرستې په توگه د واکمنۍ په لومړنیو کلونو کې خپلو خپلوانو او انگرېزانو دواړو ته دا جوته شوه چې دا د دې مهمې دندې لپاره وړ او قابله ده.

هغه له امیرمحمدخان او د هغه له پلویانو نه هم په اند ېښنه کې وه چې په دې انتظار وو چې کله به سکندر بېگم ځوانېږي او کله به منیر د نوابۍ په گدۍ کښېني.

په بهوپال کې اوس په ځرگنده پښتانه په دوو ډلو وېشل شوي وو او دواړو د یوه بل په فعالیتونو داسې نظر ساتلی و لکه یو باز چې یې په خپل ښکار ساتي.

***

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلورم څپرکی
د قدسیې بېګم واکمني

د یوې مسلماني او په تېره بیا پښتنې ښځې لپاره د نولسمې پېړۍ په پیل کې واکمن کېدل اسانه کار نه و. هغه هم په داسې حالاتو کې چې په کور دننه او د باندې ورته د مخالفانو ډلې ناستې وې. قدسیه بېګم د پردې او ستر ساتلو سره د بهوپال چارې پر مخ بېولې او په دې انتظام کې د هغې مرسته هم هغو امیرانو او مشاورینو کوله چې د ښځې مشري ورته عیب نه ښکارېده. په دې مشاورینو کې پوه او مسلکي خلک شامل وو چې درې تنه په کې مهم وو. راجه هشونت رای، بهادر محمد خان (بخشي بهادر) او شهزاد مسیح (فرانسوي نژاد).

د شهزاد مسیح د کورنۍ کیسه ډېره په زړه پورې ده. "په ۱۷۴۰ م کې چې د ایران نادرشاه افشار په ډیلي حمله وکړه او دا یې ویجاړکړ، نو په دې وخت کې د مغولو له دربار نه یوې فرانسوي کورنۍ لومړۍ ګوالیار او وروسته بهوپال ته پناه یو وړه. ددې کورنۍ مشر سیلواډور بوربن نومېده. په بهوپال کې دې کورنۍ ماموله بایي ته ځان ورسولو چې د دوست محمد خان د لمسي فیض محمد خان کونډه وه. ماموله بایي بوربن ته مځکې ورکړې او کله کله به یې د حکومتي کارونو لپاره ترې مشورې اخیستې. سیلواډور یو ډېر ځیرک او پوه انسان و او تر ډېرې مودې یې د بهوپال د نوابې کورنۍ خدمت کاوه. دی وزیر محمد خان ته هم نژدې و او په بهوپال کې ده د عنایت مسیح په نوم شهرت لرلو.

د بهوپال د محاصرې په وخت دی له خپل زوی بالتازار، چې د شهزاده مسیح په نوم پېژندل کېدو، یو ځای د نذرمحمد خان په پوځ کې د مرهټه وو پر ضد جنګېده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله چې قدسیه بېګم د خپلې لور لپاره د نوابۍ دعوا وکړه نو له پېرنګيانو سره د خبرو اترو لپاره به شهزاد مسيح د هغې د استازي په توګه ورتلو. د قدسيې بېګم د نوابۍ په لانجه کې شهزاد مسيح (بالتازار) د هغې په ملاتړ ودرېد او له انګرېزانو سره د خبرو اترو لپاره د بهوپال د نوابۍ په استازيتوب ورتلو. قدسيې بېګم پر ده لوی باور درلود. همدا و چې د پښتنو تر منځ داسې ګنګوسې راپورته شوې چې ګوندې شهزاد مسيح له قدسيې بېګم سره اړيکې لري.

شهزاد مسيح يو لوستی پوځي و او په انتظامي معاملو کې يې ساری نه لرلو. هغه اردو او فارسي ژبې رواني ويلې او د فطرت په نامه يې شاعري کوله. يو فرانسوی ليکوال او هند ته سفر کوونکی ويتولادي ګولېش پخپل کتاب ''د هند نوابي سلطنتونه''کې ليکي کله چې ''قدسيې بېګم د بهوپال نوابي ترلاسه کړه، نو دا او شهزاد مسيح يوه بل ته د مينانو په څېر نږدې شول.''

په دې وخت کې د بوربن کورنۍ دومره قوي شوه چې نيم بهوپال يې په لاس کې و او که دوی انګرېزانو ته غبرګړی وای کېدای شي هغوی ورته د بهوپال نوابي ورکړې وای. خو شهزاد مسيح داسې ونه کړل او قدسيه بېګم په امر يې د ډيلي له يوې انګرېزې نجلۍ ازابېلا ستون سره واده وکړ. قدسيې بېګم د شهزاد مسيح مېرمنې ته ''د سرکار دلهن'' خطاب ورکړ او په بهوپال کې د جهانګير آباد په سيمه کې يوه کېتوليک کليسا، هديره او يو ښوونځی د دې په نامه ونومول شول. په دې سيمه کې د يوه پخواني کور کنډوالې اوس هم شته دي چې ورته د ''سرکار دلهن حوېلي'' وايي.

قدسيه بېګم د بهوپال د چارو، حکومتي کارونو او له انګرېزانو سره د معاملو سره سره پخپله کورنۍ کې دننه له مخالفتونو سره

مخامخ وه. هغې د ماشوم منير محمد پالنه هم کوله چې خپل لوی مخالف ياني د خپل لېوره امير محمد په مقابله کې يې ترې برمته نېولی و.

منير محمد او د قدسيې بېګم لور سکندر بېګم د هغې تر سيوري لاندې لويېدل. اميرمحمد به انګرېزانو ته دا خبره يادوله چې د تخت اصلي وارث دده زوی منير دی او پکار ده چې دی دې واکمن اعلان شي. منير چې زلموټی شو، نو دی هم د پلار او د کورنۍ د نورو سړيو فکر ته اوښتی و. دا خبره به تل کېده چې د ښځو واکمني غېر اسلامي کار دی.

قدسيې د وخت واګې په خپل لاس کې نيولې وې. د امير محمد د اغېز کمولو لپاره يې له انګرېزانو نه يوه بله خبره هم په سند ليکلې واخيسته، هغه دا چې د منير او سکندر بېګم تر نکاح وروسته او په دې حالت کې چې که د هغې لور خپل مېړه ته نوابي پرېښوده نو امير محمد به د بهوپال په حکومتي چارو کې د مداخلې هېڅ حق نه لري. خو بل لوري ته به هغې له اميرمحمد خان سره ښه اړيکې ساتل. هغه ته به يې ويل:

''ته زما له انتظام نه دومره بدګومانه يې چې د دوو ماشومانو په واده دې زور راوړی دی. دوی تر اوسه ځانونه نشي سنبالولی نو ملک به څنګه سنبال کړي. لږ نور انتظار وباسه.''

خو امير محمد خان به په دې نه قانع کېده. د بهوپال غونډې ښېرازې مځکې واک يې د خپلې ورېنداري په لاس کې نه شوی زغملای. اخر ده د خپل اوښې اسد سره د قدسيې بېګم له واکه د لرې کولو يو سازش جوړ کړ. دوی د اورکزيو ځينې غړي او د روهيله پښتنو ايله جاريان له ځان سره مله کړل او د قدسيې د وژلو لپاره يې

(c) ketabton.com: The Digital Library

له یوه پټ مرکز نه د حملې پلان جوړ کړ. په دې سازش کې منیر محمد هم شامل و. خو قدسیې بېگم تر دوی زیات قوي استخبارات لرل. د دوی پوځ هغه مرکز محاصره کړ چې مخالفو یې مورچې پکې نیولې وې. په بهوپال کې کورنۍ جگړه پیل شوه. دواړو غاړو تر څلورو ورځو پر یوه بل ډزې کولې او اخر د بهوپال پوځ ددې سازش خاتمه وکړه. یو څو کسان په کې ووژل شول. کشران یې ونیول او منیر محمد یې لاس تړلی قدسیې بېگم ته حاضر کړو. منیر د هغې په پښو پرېوتو او معافي یې وغوښته. قدسیې بېگم دی وبښلو، خو امیرمحمد او اسد یې له درباره منع کړل. دا دیوې ښځې هغه انصاف و چې د خپل سر دښمنان یې ژوندي پرېښودل. انگرېزانو له دې جنگه وروسته د قدسیې بېگم د ساتنې لپاره د خپل پوځ یوه ډله هغې ته ور واستوله.

قدسیه بېگم اوس پوه شوې وه چې ددې مخالفان به کله هم دا ارام ته نه پرېږدي. په ۱۸۲۷ م کال کې چې سکندر بېگم اوس هم د ۱۰ کالو وه. قدسیې بېگم دا خبره اعلان کړه چې منیر ناځوانه دی. د یوې مسلمانې ښځې له خوا ددې خبرې ډنډوره کول ډېر عجیبه کار و. منیر د هغې تر سیوري لاندې لوی شوی و او په نوابي کورنۍ کې به نرښځې (هیجړاگان) خدمتگاران وو.

دوی به د هلکانو او جینکو دواړو د ځوانۍ او پېغلتوب له عادتونو خبر وو او قدسیې چې دا خبره وکړه نو مانا یې دا شوه چې منیر محمد به اولاد نشي زېږولی. امیر محمد ددې خبرې په اورېدو سره د خپل کشر زوی جهانگیر لاس ور وړاندې کړ. انگرېزانو هم دې خبرې ته غاړه کېښوده او قدسیې ته درې کاله نوره موده پاتې شوه، چې جهانگیر د نوابۍ لپاره وروزي، ځکه دی له منیر نه هم درې کاله کشر و. په ۱۸۳۰ کې د انگرېزانو استازی لانس لوټ وېلیکنسن

وټاکل شو. دی ۱۱ کاله په بهوپال کې پاتې و او په دې ټوله موده کې یې د قدسیې د واک مخالفت کاوه. د هغه نقادان وایي چې ده ته به د امیرمحمد خان د ډلې له خوا ډالۍ ورکول کېدې. دی به له هغوی سره په ښکار تلو. خو د هغه پلویان په دې نظر دي چې ده له انگرېزانو د هغه تړون درناوی غوښت چې قدسیې ورسره کړی و او هغه د واک انتقال و. جهانگیر په دې وخت کې د ۱۵ کالو و خو د قدسیې ځواب دا و، چې تر څو جهانگیر د ۱۹ یا ۲۰ کالو نشي دا به ورله سکندر په نکاح کې ورنه کړي. په ۱۸۳۲ م کال کې قدسیې بورقه وغورزوله. په دې کار هغې خپلې لور سکندر ته هم لاره هواروله ځکه هغې دا تجربه کړې وه، چې د پردې شا ته حکومت کول گران کار دی. یو کال وروسته قدسیې انگرېز گورنر جنرل ته لیک ور واستولو او تر ۱۰ نورو کلونو پورې د خپل واک غزېدل وغوښتل چې تر څو جهانگیر او سکندر د حکومت په کارونو پوه شي. انگرېزانو دا خبره رد کړه او سمدلاسه یې غوښتنه وکړه چې د جهانگیر او سکندر نکاح دې وشي.

قدسیه په دې خبره په قهر وه خو هېڅ یې نشو کولای. جهانگیر اوس د ۲۰ کالو و او سکندر بېگم د ۱۸ کالو وه. هغې د اس د سپرلۍ، د نېزې، تورې او غشي د ویشتلو تر څنگ د قرآن تعلیم او د فارسي او پښتو ژبې زده کړې وې. خو په وجود کې تکړه او زړوره وه. تر ټولو مهمه خبره دا وه چې د هغې له جهانگیر سره مینه پیدا شوې وه. خو قدسیه بېگم بیا هم د لور په واده کې زړه نازړه وه. اخر امیرمحمد بیا تورې ته لاس واچاوه او د جنگ خطر پیدا شو نو قدسیه رضا شوه.

قدسیې بیگم نژدې ۱۸ کاله د خپلې لور او د زوم د سرپرستې په توگه د بهوپال واک په لاس کې لرلو. د هغې شخصیت د بهوپال د

(c) ketabton.com: The Digital Library

او خپله شخصي پانګه يې بېله کړه. له خپلې ماڼۍ يې د لاسي ګنډلو کار پيل کړ. ښځې يې په کې په کار ولګولې او د خپل پخلنځي خرځ به يې له دې پيسو پوره کاوه. ډېر ژر هغې د عامو خلکو زړونه وګټل. خلکو به يې ډېر درناوی او احترام کاوه.

د قدسيې بېګم سياست

په ۱۸۳۵م کې سکندر بېګم جهانګير ته واده شوه او شپاړس کاله وروسته د امير محمد سره شوی لوز پوره شو، د دوی دواړو واده د دښمنو کورنيو تر منځ داسې يووالی و چې د مينې او محبت پر ځای په کې تربګني او رقابت ډېر و. له واده سمدستي وروسته انګرېزانو له قدسيې بېګم غوښتنه وکړه چې نوابي دې جهانګير ته وسپاري. خو قدسيې وويل: د هغې زوم لا تراوسه نوابۍ ته تيار نه دی. سکندرې او جهانګير چې ګډ ژوند پيل کړ، نو هغه خپل خاوند ته وفاداره شوه. او دې په خپله له موره وغوښتل چې واک دې د هغې خاوند ته وسپاري. د دواړو کورنيو ترمنځ اړيکې خړپړ وو. امير محمد په خپله دا باور درلود چې قدسيه به چېرې هم واک د هغه زوی ته نه پرېږدي. ده يو واري بيا د بغاوت جنډه راپورته کړه. د بهوپال له ښاره بهر سيهور نومي ځای کې يې مورچې ونيولې او پوځ يې وربرابر کړ. قدسيې ډېر په مېړانه دا جنګ وګټلو. خو اوس انګرېزانو ور ودانګل. د برتانيا د بهرنيو چارو وزير يو ليک قدسيې ته ورواستولو چې په کې يې په دې خبرې ټينګار کړی و چې هغه دې واک خپل زوم ته وسپاري. د قدسيې بې له دې نور وس ونه رسېد چې له بهوپال ښار نه د اسلام نګر کلا ته ولاړه شي. برتانيا هغې ته اته سوه او شپاړس کلي په جاګير کې ورکړل او د يولسو توپو د سلامي اعزاز يې هم ورکړ. په

راتلونکيو واکمنانو لپاره يوه بېلګه وه. ددې په حکومت کې د بهوپال اقتصاد په خپلو پښو ودرېدو. دې د خپل شخصي خرڅ لپاره له خزانې څخه يوه پيسه نه اخيستله. کالي پټري يې نه کول. په طبعيت کې ډېره ساده او له غروره خلاصه ښځه وه. خو په ودونو کې به يې کله کله له نورو ښځو سره خپل غږ ورګډ کړو. ددې د وروستيو کلونو يو انځور پاتې دی چې پکې دا يوه لوړه او نرۍ مېرمنه ښکاري. په سريې لوپټه او په سترګويې عينکې دي.

په بهوپال کې د موتي مسجد په نامه د جامع جومات تر جوړېدو وروسته يې د پرانستنې مراسمو ته ولاړه. خو په ټول وخت کې د دې لوی انګړ د يوې ونې سيوري ته ناسته وه او سترګې يې ټيټې نيولې وې. وروسته چې له دې پوښتنه وشوه چې ولې يې د دې دومره ښکلي جومات منارونو او ګنبدې ته نه کتل، نو دې وويل: ''زه وېرېدم هسې نه ددې په ليدو سره به په ما کې غرور پيدا شي.''

دا به د ښار په لارو کوڅو کې پلې ګرځېده. د غريبو خلکو کورونو ته به ناڅاپه وردننه شوه چې د هغوی حالت له نژدې وګوري. د ماڼۍ په چمن کې يې يوه لويه ټلۍ ايښې وه او خلکو ته يې اعلان کړی و چې که هر څوک کومه ستونزه لري نو دا ټلۍ دې وغړوي. ددې د ماڼۍ په وره کې هر ورځ دوه منه ۸۰ کيلو غنم ايښودل کېده. د سهارلمانځه وروسته به ضرورتمندو ته وېشل کېدل. په لومړي ځل يې د څښلو اوبو لپاره په بهوپال کې يو نل (پايپ) تېر کړ. د اورګاډي پټلۍ د غزولو لپاره يې له خپلو شخصي پيسو پانګه ورکړه. په مکه او مدينه کې يې د بهوپال د حاجيانو لپاره سرايونه واخيستل، چې اوس هم شته. په خپل باغ کې به يې له عامو خلکو سره ليدل. د هغوی ستونزې به يې اورېدې او مرسته به يې ورسره کوله. د رياست خزانه

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۸۳۷ کې جهانګير محمد په يوه ځانګړې دربار کې د بهوپال نواب وټاکل شو. هغه له نواب کېدو سره سمدستي قدسيې بېګم ته پټمن د پوځ مشر بخشي بهادر محمدخان ته وړانديز وکړ، چې که د قدسيې بېګم له ملاتړه لاس واخلي نو لويې مځکې به په انعام کې ورکړي. بهادرخان ورته په ځواب کې وويل:

''زه په بد وخت کې د خپل مربي سره نيمه وچه ډوډۍ خوړی شم خو د يوه ډارن او ناسپاله کس په خدمت کې د مال خاوند نشم کېدی.''

ده له خپلو دوو زامنو صدرخان او باقي خان سره يو ځای خپلې تورې د تيکو نه واېستلې او له هغې ډلې سره روان شول چې په کې قدسيه بېګم د اسلام نګر د کلا پر لوري روانه وه.

د جهانګير د نواب کېدو سره سم د بهوپال فضا بدله شوه. په ماڼيو کې د رقص او سرود محفلونه شراب او د مېلمستاوو دوران پيل شو. دی په خپله يو شاعر و او ارام ژوند يې خوښېده. د زمري ښکار، د نورو ښځو سره روابط او د شرابو څښل ورته عيب نه ښکارېدل.

ده په بهوپال کې يوه نوې سيمه د جهانګير اباد په نوم ودانه کړه. د پوځ لپاره يې چاونۍ او د ځان لپاره يې يوه نوې ماڼۍ جوړه کړه. سکندر بېګم به هره ورځ د خپلې مور قدسيې بېګم پوښتنې ته اسلام نګر ته ورتله. د جهانګير نواب په دربار او مېلمستيا کې به انګرېزان هم شامل وو.

سکندر بېګم به په هره موقع له خپل خاوند سره ملګه وه. يوه ورځ د انګرېزانو استازي ويلکينسن چې هر وخت به د جهانګير نه تاوېدو راتاوېدو، سکندر بېګم ته ورنږدې شو. د هغې د الماسو غوږوالي ته يې لاس يوړ او ويې ويل:

''بېګم صېب ستا کالي څومره ښايسته دي!''.

سکندر بېګم د ټولو خلکو په وړاندې ويلکينسن ته پر مخ يوه څپېړه ورکړه او په قهر يې ورته وويل:

''ويلکينسن صېب! ته نه يې خبر چې يوې پردۍ مسلمانې ښځې ته لاس وړل د هغې سپکاوی وي.''

امير محمدخان او د هغه د ډلې له خوا اوس دا سازشونه کېدل چې څرنګه سکندر بېګم له منځه يوسي. ځکه له قانوني پلوه دا نوابه وه او سره له دې چې جهانګير په نامه د بهوپال نواب و. خو عامو خلکو اوس هم د قدسيې بېګم او د هغې د لور سکندر بېګم درناوی کاوه. د جهانګير له لارې اميرمحمد خپله غوښتل چې واکمن شي. اخر يې خپل زوی دومره ولمساوه، چې خپله مېرمن ووژني. دده د واده درې کاله شوي وو. سکندر بېګم اوس حامله وه او په څو ورځو کې دننه يې ماشوم کېده. دا به د شپې خپله کوټه کې يوازې ويدېده. جهانګير به د خپل عېش و نوش له محفلونو د شپې ناوخته ورتلو.

يوه شپه سکندر بېګم د هرې ورځې په شان په خپل کې کټ ملاسته وه. هغې بهر د اس د راتلو غږ واورېدو. خوشاله شوه چې جهانګير نن شپه د وخته کوټې ته ورروان و. د پښو ښکالو يې تر غوږو کېده، خو هغې د لوی کټ له پردو نه اندازه لګوله، راتلونکي د برنډې پر پونړو د ختلو پر وخت د برنډې پر څنډه بلېدونکي روغني څراغونه هم يو يو مړه کړل. ناببره سکندر بېګم پوه شوه چې د خاوند په جامه کې يې اجل راروان دی. هغې د چپرکټ له پردو کتل چې د هغې خاوند جهانګير توره په لاس کوټې ته ورننوتو. دا ساه نيولې ملاسته وه. مرګ ترېنه څو ګامه لرې و. په دې وخت کې هغې ځان په څادر کې تاوراتاو کړ او يو غټ بالښت يې په ځان کېښود. جهانګيرد توري يو زورور ګوزار وکړو او د هغې په تېره څوکه يې په ګوته د تودو وينو

(c) ketabton.com: The Digital Library

احساس وکړو نو پوه شو چې د هغه اندازه سمه وه. ښځې له د توري یو ګوزار کافي وي. سمدلاسه یې پښې سپکې کړې او له کوټې ووتلو. بهر پیرادارن حیرانه وو چې جهانګیر نن شپه بېرته په اس کښېناستو او په تلوار له ماڼۍ ووتلو. خو ورسره د سکندر بېګم چیغې یې واورېدې او چې دوی دننه ورمنډې کړې نو ګوري چې د سکندربېګم کټ په وینو لړلی دی.

د توري ګوزار نیم په بالښت او نیم د سکندربېګم په مړوند او ملا شوی و. هغې د ملهم پټۍ امر وکړ او چې سپېدې چاودېدې نو د خپلو ساتندویانو په بدرګه د خپلې مور قدسیې بېګم پر لوري اسلام نګر ته روانه شوه.

په بهوپال کې ډېر ژر دا خبر خپور شو چې جهانګیر د شپې د خپلې مېرمن د وژلو هڅه کړې وه. په دې پېښې سره د عام ولس له سکندر بېګم او قدسیې سره نور هم زړه سوی پیدا شو.

د امیر محمد او غوث محمد د کورنۍ تر منځ هغه معمولي رسمي اړیکي چې پاتې وو په دې کړنې او عمل سره هغه هم له منځه ولاړل. اوس په جار دښمني پیل شوه.

په اسلام نګر کې د بخشي بهادر، محمد خان او قدسیې نور وفاداره امیران د مور او لور دواړو تر څنګ ودرېدل. له حملې دوه میاشتې وروسته د سکندربېګم لور وزېږېدله او نوم یې شاه جهان بېګم ورباندې کېښود.

اوس بهوپال عملا په دوو برخو وېشل شوی و. مور او لور په اسلام نګر او جهانګیر له بهوپاله حکومت کاوه. قدسیه بېګم یو واري بیا فعالعه شوه او انګریزانو ته یې داسې پېغامونه ورلېږل چې د هغې پر لور له وژونکي برید وروسته جهانګیر د واکمنۍ حق بایللی دی او

باید چې سکندر بېګم د بهوپال واکمنه اعلان کړل شي. خو د انګرېزانو استازي هم هغسې د جهانګیر ملاتړ کاوه. د وخت په تېرېدو سره د بهوپال وضعه په خرابېدو شوه. د قدسیې هغه کارکوونکي چې د خلکو د ستونزو حلولو ته به تیار وو اوس د جهانګیر خپلو خپلوانو په پیسو اخیستي وو. کله چې خزانه په تشېدو شوه نو ویلکینسن په دې وخت کې جهانګیر ته خبرداری ورکړ چې خپل چلن دې سم کړي.

انګرابزانو د قدسیې بېګم غوښتنې ته ځواب ورکاوه چې په بهوپال کې ښځه نشي واکمنه کېدای. ددې په ځواب کې به قدسیې د برتانیا د ملکې ویکټوریه مثال ورکاوه چې د دومره لوی سلطنت د واکمنې په حیث انګرېزانو ته د منلو وړ ده نو ولې بیا په دې وړوکې نوابۍ کې د ښځې واکمني نه مني. په ۱۸۴۱ کې ویلکینسن مړ شو، نو د هغه پر ځای د انګریزانو استازی هېنري ټریولیان په بهوپال کې وټاکل شو.

نوي استازي له نژدې نه په بهوپال کې حالات وڅارل. د دواړو غاړو خبرې یې واورېدې نو په خپل رپورټ کې یې ولیکل چې دوی د جهانګیر په ملاتړ یوه ډېره غلطه تګلاره یا پالیسي خپله کړې ده. ده وار په وار جهانګیر ته د هغه کمزورۍ په ګوته کړې او د اصلاح غوښتنه یې ترې وکړه.

په ۱۸۴۴ کې جهانګیر د پښته ورګي په ناروغۍ اخته شو او ډېر ژر یې حالت خراب شو. خپل مرګ ورته نزدې ښکاره شو او خپلې مېرمنې ته یې لیک ورواستولو. د خپلې پخوانۍ مینې واسطه یې ورکړه او ورته یې وویل: که هغې ورسره ګډ ژوند کولی نو ده به د یوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښه نواب په توګه حکومت کړی وای. د هغه لور شاهجهان بېګم اوس د شپږو کالو وه.

سکندر بېګم چې دا ليک تر لاسه کړ، نو هغې خپل خاوند وبښلو. د خپل قتل سازش يې هم هېر کړ او له خپلې لور سره يو ځای له اسلام نګره بهوپال ته روانه شوه.

دې نږدې يوه اونۍ د خاوند له کټ سره تېره کړه! هغه د خپلې ماشومې لور په ليدو ډېره خوشاله و. خو د اونۍ په پای کې د جهانګير پلار او د هغه ماما له سکندر بېګم نه غوښتنه وکړه چې له دې ځايه دې ولاړه شي. د جهانګير د ژوند وروستۍ شپېې وې او امير محمد په دې پوهېدو که سکندر بېګم د جنازې پر وخت هلته موجوده وي نو د نوابۍ دعوه به وکړي. همدغه وجه وه چې خپله نږور او لمسۍ يې په زوره له ماڼۍ وويستلې. مور او لور دواړه په سرو سترګو په ګاډي کې کښېناستې خو نيمايي لاره کې خبرې شوې چې جهانګير ساه ورکړه.

د هغه د مرګ سره سمدلاسه امير محمد انګرېزانو ته دا وليکل چې جهانګير نارينه اولاد نه لري او حکومت د نارينه وو کار و، نو ځکه د نوابۍ حقدار او د خپل زوی وارث دی. دده له دې دعوې سره د اورکزيو په کورنۍ کې د دوست محمد نور لمسي هم راپورته شول او د خپل حق غوښتنه يې کوله. قدسيې بېګم يو واري بيا د خپلې لور د حق لپاره نوي استازي ته ليک ورواستاوه. د انګرېزانو له ليکنو داسې ښکاري چې دوی هغه وخت کې سره له دې چې د انګلستان او ټول هند واکمنه ملکه ويکټوريا وه خو په بهوپال کې يې د يوې مسلمانې ښځې واکمني نه پرېښوده. دوی د نوابۍ لپاره د قدسيې بېګم د ورور موعېز پوځدارخان پلوي کوله.

په **۱۸۴۵** کې دوی اعلان وکړ چې د بهوپال نوابه به اوه کلنه ماشومه شاهجهان بېګم وي چې د خپل پلار وارثه ده.

دا چې هغه د اوو کالو ماشومه وه، نو ځکه د هغې پر ځای د قدسيې بېګم تر ټولو کشر ورور موعېز پوځدارخان به د هغې لپاره فيصلې کوي يانې عملا پوځدار خان واکمن و، خو سکندربېګم به د خپلې لور سرپرسته وي او پوځدار به په حکومتي معاملو کې له هغې نه مشورې اخلي. له دې فيصلې سره د اميرمحمد او د هغه د پلويانو دعوو ته د پای ټکی کېښودل شو. خو د قدرت او حکومت تږي اميرمحمد په دې فيصلې بيا تورې ته لاس کړ. لښکر يې جوړ کړ او بغاوت يې اعلان کړ. خو په دې نه پوهېده چې اوس د هغه مقابله له ښځې سره نه بلکې انګرېزانو سره وه. په يوه معمولي جنګ کې يې ماتې وخوړه او ګرفتار شو. انګرېزانو دی په بندي خانه کې واچاوه او هم هلته نهه کاله وروسته په **۱۸۵۴** کې مړ شو. قدسيه بېګم له خپلې لور او لمسۍ سره لکه د فاتح په **۱۸۴۵** کې د نوابۍ ګاډي کې يو واري بيا بهوپال ښار ته ورداخله شوه. د سړک دواړو غاړو ته خلک ددې د هرکلي لپاره راوتلي وو.

په شاهي ماڼۍ کې د سکندر بېګم او د پوځدارخان تر سيوري لاندې حکومتي کارونه پيل شول. خو انګرېزانو ته ډېر ژر اندازه وشوه چې په يوه تېکه کې دوې تورې نه ځايېږي. سکندر انګرېزانو ته وليکل: دا کار کول غواړي خو اختيار نه لري. انګرېزانو همدا خبره معلومه کړه او پوځدارخان يې له خپلې دندې لرې کولو ته اړ کړ.

×××

(c) ketabton.com: The Digital Library

پینځم څــــپرکـــــی
د سکندر بېګم نوابي

په ۲۷ جولای، ۱۸۴۷ کې د بهوپال په یوه ځانګړي رابلل شوي دربار کې د انګرېزانو استازي جې- ډي کنینګم د خپل حکومت له خوا اعلان وکړ چې سکندر بېګم به د بهوپال د نوابۍ سرپرسته او د خپلې نهه کلنې لور شاهجهان له خوا واکمنه وي. په دې اعلان سره د هغې د ۲۱ کالو د نوابۍ دوره پیل شوه. لومړیو دیارلسو کالو کې دا د خپلې لور شاهجهان سرپرسته وه او وروسته اته کاله یې خپله واک لاره.

سکندر بېګم اوس د ۲۷ کالو وه دا په وجود او شخصیت کې د خپلې مور قدسیې بېګم په څېر وه. د خپلې مور غوندې یې د ژوند ښې شېبې په کورنیو سازشونو، جنګونو او ځان ساتلو کې تېرې شوې وې. له وړوکوالي نه پوهېده چې پر اوږو به یې دروند پېټی اېښودل کېږي. دې په ماشوموالي کې د اس سپرلي، د توري او نېزې وهل او د غشي ویشتلو تربیه اخېستې وه. د خپلې مور قدسیې بېګم په نوابۍ کې دې د پوځي ډلګیو مشري کوله او پوځي مهماتو کې به پخپله هم شریکه وه. دا هم د خپلې مور په شان د عقیدې ټینګه مسلمانه وه، خو پرده به یې نه کوله. په بهوپال کې دننه به یې مخ نه پټاوه. خو کله چې به په سفر تله نو د ورېښمو سپینه بورقه به یې اغوستله، او د هغې له پاسه به یې د مرغلرو تاج هم اېښودلو. دې ډېر ساده ژوند تېرولو، خو په رسمي مراسمو او دربار کې لکه د نارینه نوابانو غوندې په دبدبه او رعب کېښناستله. له خپلو درباریانو سره به یې په سخته لهجه خبرې کولې او هېڅوا ددې په حضور کې سترګې نشوې اوچتولی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سکندر بېګم لومړی مهم کار دا و، چې هغې د بهوپال د پوځ کنډکونه رسمي کړل. له دې وړاندې به د اورکزيو د کورنۍ خانانو د خپلو ډلګيو مشري کوله او نظم به په کې نه و.

سکندر بېګم په لومړي ځل د پوځيانو د معاش سيستم معرفي کړ. د دوی لپاره يې بارکونه جوړ کړل. د سپرو او د پلي لښکر ډلګۍ يې بېلې کړې او يوه منظمه توپخانه يې برابره کړه. د سرکاري وسلو د ثبت او ساتنې لپاره يې بېل وسله تون جوړ کړ. هغې په خپله د پوځي رسم ګزشت (پرېډ) معاينه کوله. ددې دويم کار دا و، چې د بهوپال مځکې يې کچ کړې. بهوپال يې په دريو انتظامي برخو وويشلو چې هرې برخې کې يووېشت ولسوالۍ وې. د هرې ولسوالۍ حدونه يې وټاکل او په لومړي ځل د بهوپال په سرحدونو د نښې ستنې ودرول شوې.

د هرې يوې ولسوالۍ يو ولسوال يا ناظم او عامل وټاکل شو او دوی ته به معاش ورکول کېده. د ماليې راټولو لپاره يې ۵۰ سپاره او ۵۰ پلي افسران وټاکل. د خپلې نوابۍ په لومړي يو کال کې دننه هغې د بهوپال ۳۰ لکه روپۍ پور پرې کړ، چې زياتره پيسې ددې خاوندد خپلو خرڅونو لپاره اخيستې وې.

دې د لومړي ځل لپاره د پوليس نظام هم جوړ کړ، چې لرې پرتې سيمې به يې اداره کولې. ددې برسېره يې د ګمرک (محصول) او استخباراتو څانګې رامنځ ته کړې چې دې ته به يې د مځکو د حاصلاتو او د عامو خلکو د مشکلاتو خبرونه راوړل. دعدليې نوی سيستم يې معرفي کړ، چې په کې قاضيان او وکيلان يې له بهوپاله بهر له نورو سيمو راوغوښتل. ددې هدف دا و چې خلکو سره انصاف وشي. د عدالت او قاضي د فيصلې پر ضد د اپيل حق هم خلکو ته

ورکړی شو. قوانين يې داسې جوړ کړل چې د هندو او مسلمان د دواړو خيال په کې ساتل کېده.

د سکندر بېګم په نوابۍ کې په بهوپال کې د لومړي ځل لپاره خپله سيکه جوړه شوه او د ډاک (پوست) نظام معارفي کړی شو، چې له بهوپاله بهر يې هم دفترونه لرل. دې د لومړي ځل لپاره د محاسبې مشر وټاکلو، چې د ټولو ادارو حساب کتاب وګوري او د فساد او رشوت مخه ونيول شي. د هغې اصلاحات په دريو څانګو کې شوي وو. سياست، تعليم او حکومت.

په بهوپال کې لومړۍ ولسي جرګه يا مجلس ددې په وخت کې جوړ شو چې د يوه ټاکلي پارلمان دنده يې پر مخ بيوله. په دې پارلمان کې بېلا بېلو مذهبونو او د سيمو خلک چې پکې سپين ږيرې، تعليم يافته، بې تعليمه، مذهبي او مسلکي هر ډول کسان شامل وو. دې شورا به قوانين جوړول او پر ستونزو به يې ازاد بحث کاوه. چې هغه وخت يو ډېر پر مختللی ګام و. دغې شورا د بيان د ازادۍ قانون جوړ کړ او په ډېرو رايو سره ومنل شو.دې شورا له ۱۸۴۷ نه تر ۱۸۶۴ پورې ۱۳۴ قوانين جوړ کړي وو.

د تعليم په ډګر کې يې نه يوازې د هلکانو او نجونو ښوونځي جوړ کړل، بلکې له يمن او سعودي عربستان نه يې استاذان او عالمان راوبلل، چې د نواب کورنۍ ښځو او سړيو ته به يې د قرآن او حديث درس ورکاوه. د استاذانو د هستوګنې لپاره وړيا ځايونه جوړ شول او له دې پرته ورته مځکې او نغدې پيسې هم ورکول کېدې. د سکندر بېګم په اميرانو کې يو تن مولوي جمال الدين نوميده چې د هغې د لور شاه جهان بېګم اتاليق و. په دې دور کې د بهوپال رسمي ژبه د فارسي پر ځای اردو وټاکل شوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حکومت او ادارې په ډګر کې يې د بهوپال ښار سړکونه پراخه کړل. چې د اس ګاډي پکې تېرېداى شوى. د شپې په لارو کوڅو کې په هر پنځوس ميټره واټن کې د تېلو څراغونه بلېدل. د هندوانو او مسلمانانو لپاره يې بېل بېل سرايونه جوړ کړل. د يو لوى روغتون او بې شمېره وړوکلينيکونو برسېره يې د وګړو د روغتيا لپاره قانون جوړ کړو او حکيمانو ته امر وشو چې د هندوانو او مسلمانانو لپاره دې د هغوى د مذهبي حساسيت په احترام بېل بېل داروګان جوړ کړي. ددې په دور کې د لومړي ځل لپاره د پور ورکولو سيستم پيل شو. خلکو به له حکومته پور واخيست او وروسته به يې په اسانو قسطونو پرې کاوه. د حکومت له خوا د ځنګلونو يوه څانګه هم پرانستل شوه چې د چاپېريال ساتنه وکړي او په ناقانونه توګه د ونو پرېکولو مخه ونيسي. په دې وخت کې له نور هند سره د بهوپال، د مځکې له لارې د نښلولو لپاره د اورګاډي پټلۍ په جوړېدو لاس پورې شو. خو هغه د اورګاډي ليدو ته ژوندۍ پاتې نه شوه. لومړى اورګاډى په ۱۸۸۲ کې د خاني انجن سره راغى.

د سکندر بېگم مشکلات

د سکندربېگم کورنۍ ته وفاداره د پوځ مشر بخشي بهادر محمدخان مړ شو، نو د ده مشر زوى صدر محمد د پوځ د قومندان وظيفه ترلاسه کړه. خو دوه کاله وروسته صدر محمد هم په ځوانه ځوانۍ کې مړ شو او د پوځ مشري د ده کشر ورور باقي محمد ته وسپارل شوه. قدسيې او سکندر د نورو خپلوانو په پرتله د پښتنو په دې کورنۍ ډېر زيات اعتماد کاوه. ددې کورنۍ غړيو د قدرت او

واک پر ځاى مسلکي جنګ او د دوست محمد له کورنۍ سره د پټ پاللو لاره خپله کړې وه.

د سکندر بېگم لور اوس د پېغلتوب په درشل کې وه. سکندر بېگم له انګرېزانو نه هم هغه ژمنه ترلاسه کول غوښتل چې يو وخت د دې مور قدسيه بېگم د خپل خاوند نذرمحمد له مړينې وروسته غوښتې وه.

دواړو مېرمنو انګرېزانو ته دا ښودله چې دوى د حکومت کولو وړتيا لري. سکندر بېگم ليدل چې د انګرېزانو استازى هومره مخالف نه وو، لکه ويلکينسن چې وو. تر ټولو مهمه خبره دا وه چې د برتانيا پر شاهي تخت يوه ښځه ناسته وه. په دې حالاتو کې سکندربېگم د ليک له لارې له انګرېزانو سره اړيکې ساتلې وو او د خپلې لور شاهجهان بېگم د نواب کېدو په لړ کې يې خپل شرايط وړاندې کړل. په دې کې تر ټولو مهم شرط دا و چې د شاهجهان بېگم له واده وروسته به د هغې خاوند نه يوازې دا چې نواب نه وي بلکې انتظامي اختيارات به هم نه لري. د بېلګې په توګه يې ورته د ملکې ويکټوريې د خاوند شهزاده البرټ نوم وليکلو. دويمه دا چې د شاهجهان بېگم لپاره د يوه مناسب خاوند غوره کولو اختيار به يوازې د سکندربېگم په لاس کې وي او درېيم دا چې سکندربېگم به تر مرګ پورې د خپلې مځکې نوابه وي. په دې ليکونو کې سکندربېگم د ملکې ويکټوريه نوم بيا بيا ياداوه، مانا يې دا وه چې که انګرېزانو ته يوه ښځه واکداره عيب نه دى نو بايد د بهوپال لپاره هم عيب ونه ګڼل شي.

په ۱۸۵۴ کې چې شاهجهان بېگم د ۱۲ کلونو شوه، نو د هغې لپاره د خاوند په لټون سکندربېگم د ټول هند د بېلا بېلو پښتنو کورنيو او قبيلو ۱۲ زلميان هند ته راوبلل. د دوى ښې مېلمستياوې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وشوې او ځينې په کې د ځو ورځو وروسته ولاړل. په اخر کې يوازې شپږ ځوانان پاتې شول چې ټول د دوست محمد خان د لمسو اولادونه وو. سکندربېگم دوی هم رخصت کړل او انگرېز استازي ته يې وليکل. په دوی کې يو ځوان هم زما د لور ور نه دی. دا چې سکندر بېگم ولې دا کار وکړ. لومړی خو دا چې هغې انگرېزانو ته ښودل چې دا د خپلې لور شاهجهان خوښې ته هم گوري. کله چې دې ۱۲ زلمي بهوپال ته راوبلل، نو انگرېزانو ته يې دا وليکل چې هغه غواړي د دې لور په خپله ځان ته مېړه خوښ کړي او په دې خبره کې يو څه حقيقت هم وو. ځکه له ځينو ځوانانو سره شاهجهان بېگم د ليکونو له لارې د مينې لنډمهالی تعلق هم پاتې شوی و. ډېر ځوانان يوازې په دې حرص بهوپال ته ورغلي وو چې له يوې ښکلې او ځوانې شهزادگۍ سره به هم واده وکړي او د مسلمانانو د يوې پراخې نوابۍ واکمن به هم شي.

ان تر دې چې په دې ځوانانو کې د مغول واکمنې کورنۍ يو شهزاده هم شامل و. اورکزيو ځوانانو خو دا خپل حق گاڼه. خو سکندر بېگم نه غوښتل چې هغه خونړۍ تاريخ بېرته تکرار شي. د واک پر سر د هغې په خپل ژوند تېرې د هغې ياد و. په ۱۸۵۴ کې سکندربېگم د خپلې مور قدسيې سره د سلا مشورې وروسته د بهوپال د پوځي ځواک مشر سردارباقي محمد خان چې د بخشي بهادرمحمدخان زوی و خپل دربار ته راوابلله او هغه ته يې امر وکړ چې له شپاړس کلنې شاهجهان سره دې واده وکړي. باقي محمد په دې خبره حيران پرېشان پاتې شو. سکندر ته يې زارۍ وکړې چې دی د بهوپال يو خدمتگار دی او نشي کولای چې په شاهي کورنۍ کې ورننه شي. دويمه دا چې هغه لا پخوا دوه ښځې او له هغوی څخه يې اولادونه لرل.

هم په دې ورځ باقي د سپينو زرو په يوه طشت کې سکندربېگم ته د وېښتو رنگولو بوتل، مصنوعي غاښونه او عينکې وروا ستولې. دا ددې خبرې نښه وه چې دی زوړ او شاهجهان ځوانه وه. خو په سکندر يې هېڅ اثر ونه کړ. هغې لا پخوا دا فيصله کړې وه. باقي ته يې ډېر په سختۍ وويل چې کله د انگرېزانو هوکړه (رضايت) ورته راشي نو سمدستي به واده وي.

سکندر او قدسيې ولې دا فيصله کړې وه؟ دوی نه غوښتل چې د جهانگير په شان يو وارې بيا په خاندان کې تربگني پيدا شي. د خپلې کورنۍ په خلکو دوی دواړو اعتماد نه کاوه. بهرني د دوی لپاره د منلو وړ نه وو. د دوی يو داسې کس په کار و چې بهوپال ته وفاداره او بې غرضه کس وي. انگرېزانو په دې هېڅ اعتراض ونه کړ. هغوی د سکندر او قدسيې د کورنۍ تاريخچې نه خبر وو. دوی د شاهجهان په تخت د کښېناستو لپاره ۲۱ کاله عمر وټاکلو. د شاهجهان بېگم او باقي محمدخان په ۱۸۵۵ کې واده وشو او په دې موقع باقي محمد ته د امراولدوله خطاب ورکړی شو. ددې سربېره هغه ته په بهوپال کې د توپو د سلامي، لوی جاگير، يو فيل او د پالکي اعزازونه هم ورکړی شول.

(پالکی هغه ډولۍ ده چې نوابان به په کې له يوځايه بل ځای ته تلل او څلورو مزدورانو به اوچتوله.)

سردار باقي محمد د اورکزيو ميشتي خيل وو. دده کورنۍ د دوست محمد او په تېره بيا وزير خېلو ته ډېر خدمت کړی و. دی په هډ مضبوط او ټينگ سړی و. سهار به يې درې ساعته ورزش کاوه. بيا به يې شپږ سېره شيدې څښلې. په يوه لاس به يې د اوبو هغه ارهټ چلولو چې دوو غويانو چلاوه. وايي ده يو ځل يوه غرڅه په دواړو

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاسونو په هوا کې اوچت کړ. چې څلورو کسانو نشو اوچتولی. له شاهجهان بېګم سره دده واده د اطمینان هغه ګړۍ وه چې دواړو قدسيې او سکندر بېګم له ډېرې مودې غوښته. خو په دې وخت کې له بهوپاله لرې په ډېلي او ځینو نورو ځایونو کې د انګرېزانو پر ضد د خپلواکۍ یو پاڅون پیل شوی و.

په **۱۸۵۷** کې د انګرېزانو خلاف یو پاڅون وشو، چې د هند خلک یې د خپلواکۍ جنګ او انګرېزان یې غدر یا بغاوت بولي. د دې پیل د ځینو هغو پوځیانو په بارکونو کې وشو چې د انګرېزانو چاونۍ په کې وې.

په دې وخت کې سکندر بېګم چې د انګرېزانو ملاتړ یې لاره، خپلو پوځیانو ته یې معاشونه زیات کړل او دوی ته یې امر وکړ چې د نورو سیمو د خلکو یا د پوځیانو په لمسون دې غوږونه نږدي. خو په بهوپال کې دریو ډلو په دې پاڅون د انګرېزانو پر ضد توري راپورته کړې. د یوې ډلې مشري فاضل محمد کوله، چې د دوست محمد کړوسی و او غوښتل یې چې په دې پاڅون کې سکندربېګم له واکه لرې کړي. دویم هغه پوځیان وو چې د انګرېزانو پر ضد وو او د دوی مشري ولي شاه او مهاویر په نامه دوو افسرانو کوله. په دوی کې هندوان او مسلمانان دواړه شامل وو. دوی خپل ځیني افسران هم په دې ځایونو کې ووژل. دریيمه ډله مذهبي عالمان وو چې ددې پاڅون پر وخت یې فتواګانې ورکولې او د انګرېزانو پر ضد جنګ یې جهاد ګڼلو. او د مغول پاچا بهادرشاه ظفر تر بېرغ لاندې یې د راټولېدو غږ کاوه. د پوځیانو بغاوت پنځه میاشتې جاري و. اخر دوی چاونۍ ونیوله او شاهي ماڼۍ یې چارچاپېره محاصره کړه. او غوښتنه یې وکړه چې سکندر بېګم دې دوی ته وسپارل شي. هغې خپل زوم امراولدوله

راوباله او غوښتنه یې ترې وکړه چې له پوځ سره دې خبرې وکړي. او د حل لاره دې راوباسي. په دویمه ورځ د پوځ غوښتنه ومنل شوه د دوی معاشونه یې زیات کړل او سمدستي خطر لرې شو.

عجیبه خبره دا وه چې د پاڅون په لومړیو ورځو کې قدسيې بېګم خپله هم د هغه یاغي پوځیانو ملاتړ کاوه چې د انګرېزانو پر ضد راپاڅېدلي وو او هغوی ته یې شخصي پیسې هم ورواستولې. کله چې سکندر خبره شوه نو خپلې مور ته یې یو سخت لیک ورواستولو او د بهوپال لپاره په راتلونکې کې یې ددې عمل د نتیجو خبرداری ورکړ. قدسيې بېګم په دې خبره له بغاوته لاس واخیست.

سکندر بېګم پوهېده چې که دا پاڅون کامیابه شي نو د دوی واک به هم له منځه ولاړ شي. بهوپال به نه د علماوو، نه پوځیانو او نه هم د فاضل محمد لاس ته ورشي بلکې دا به د دوی د ځواکمنو ګاونډیو مرهټو لاس ته ولوېږي او یا به په کې انارشي او ګډوډي جوړه شي. باقي محمد ورو ورو په سېهور کې پوځیان بېرته خپل لاس ته کړل. هغه وخت له ده سره د پښتنو هغه ډلې ملې شوې چې د اوسني صوبه سرحد نه یې راوستي وو. اخوا په ډېلي کې هم د مغولو پاڅون ناکامه شوی و. انګرېزانو اوس د هند ټول سلطنت په لاس کې لاره. د بهوپال باغیان هم تیت و پرک شول. فاضل محمد ونیول شو او غرغره یې کړ.

د بهوپال سرکاري سندونه ښیي چې په دې ټول پاڅون کې **۱۴۹** یاغیان ووژل شول. د پاڅون کوونکیو دعوا دا وه چې د دوی **۳۵۲** غازیان یا غرغره شوي او یا هم په جنګ کې شهیدان شوي دي.

د انګرېزانو هغه ډلګۍ چې د بهوپال خوا او شا له حملو راتښتېدلي وې هغوی هم دغې سیمې ته کډه کوله. سکندر بېګم خپلو سردارانو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته امر کړې و چې دوی دې په لويو کلاګانو کې وساتل شي او د دوی تر څارنې لاندې دې وي.

وروسته بيا يو چا له سکندربېګم نه پوښتنه وکړه چې که انګرېزانو په دې جنګ کې کاميابي نه وای ترلاسه کړې، نو بيا به يې څه کول. هغې ورته په ځواب کې وويل: ''په دې حالاتو کې د بهوپال پوځ دا خبره يقيني کوله چې دوی (انګرېزان) بې وسلې شي.{دا د سکندر بېګم هغه صلاحيت ښيي چې په يو سخت وخت کې د راتلونکې په اړه د پلان او تدبير خاونده وه.}

د غدر يا د ازادۍ له جنګ وروسته د برتانيې سلطنت بهوپال ته نور مراعات هم ورکړل د مننې پيغامونه، امتيازات او بادرۍ يې ورته اعلان کړې. په ۱۸۵۸ کې د شاهجهان بېګم او باقي محمد د واده درې کاله وروسته د دوی لور وزېږيده، چې سلطان جهان نوم يې ورته ورکړو. هغه وخت شاه جهان د شلو کالو وه. مور يې د ۴۰ او انا قدسيه بېګم يې د ۵۸ کالو وه. يو کال وروسته به دې د بهوپال د نوابې په توګه رسمي واک ترلاسه کاوه. خو سکندر بېګم غوښتل چې په خپله د واک په ګدۍ ناسته واوسي. هغې د انګرېزانو استازي ته ليک ورواستاوه.

د هغې دليل دا و چې سکندر بېګم د پنځلسو مياشتو وه چې د هغې پلار ووژل شو او ددې تر ځوانۍ يې مور واکمنه وه. بيا دا واده شوه نو خاوند يې نواب شو. او اوس چې دې په غدر کې خپل صلاحيتونه انګرېزانو ته ښودلي نو واک ددې پر ځاې د هغې لور ته سپارل کېږي، چې تر اوسه د سياست او واکمنۍ تجربه هم نه لري. په دې خبره برتانويان په مشکل کې بند شول. يوې خوا ته د سکندربېګم قوي شخصيت او د هغې د انتظام ښه والی و او بل لوري ته د دوی

خپل ترون او شرايط وو چې شاه جهان ته د مکملو اختياراتو په ورکولو يې د ښځې پاچاهي منلې وه. هغوی سکندر ته د نوابې د سرپرستۍ لپاره ټول عمري اختيار ورکاوه. خو دې ورسره نه منل او پر دې به يې ټينګار کاوه چې دا به پخپله ټول عمري نوابه وي.

د انګرېزانو استازي رچمنډ شېکسپيير بهوپال ته ورغلو او له شاه جهان بېګم سره يې يوازې د ليدلو غوښتنه وکړه. په دې غونډه کې شاه جهان هغه ته خپله فيصله واوروله. هغه دا چې د خپلې مور د نوابۍ لپاره په خپله خوښه له واکه لاس اخلي. په دې فېصله د انګرېزانو ستونزه حل شوه. دا فيصله انګرېزانو په ۱۸۶۰ کې په يوه رسمي دربار کې اعلان کړه او د لومړي ځل لپاره يوه مسلمانه ښځه سکندربېګم د بهوپال واکمنه او د هغې لور شاهجهان بېګم يې ځای ناستې شوه.

له دې اعلان سره سکندربېګم سمدستي يو څه ارامه شوه. په بهوپال کې اوس د هغې پښې ټينګې شوې. د دښمنانو له خوا هغه خطر کم شو چې هر وخت به ورسره و. اوس هغې کولای شو چې له بهوپاله بهر ووځي او د يو څه وخت لپاره اداري کارونه خپلې لور ته پرېږدي. د باقي محمد په موجودګۍ د پوځ له خوا هم بې غمه وه. هم دا حالات وو چې هغې د حج لپاره ملا وتړله.

په ۱۸۶۳ کال د نومبر په مياشت کې سکندربېګم له خپلې مور قدسيې بېګم او ماما مويز پوځدار سره يو ځای د حج لپاره مکې ته روانه شوه. دا سفر په دې لحاظ تاريخي دی چې تر دې وړاندې د هندوستان يو واکمن هم چې ښځې او نارينه دواړه په کې شامل وي، پخپلې واکمنۍ کې حج ته نه ووتللي. له هغې سره ۱۵۰۰ کسان مله وو. دا سفر لومړی په سړک بيا په اورګاډي او بيا په دريو سمندري

(c) ketabton.com: The Digital Library

ببرېو ترسره شو. ددې لپاره په میاشتو میاشتو تیاری شوي وې. په لویو سردارانو کې د هغې دیوان مولوي جمال الدین،د پوځ قوماندان یو شمېر وزیران، جاګیرداران، ډاکټران، نرسانې، ساتندویان، خانسامان (ډوډۍ پخوونکي)، نایان، دوبیان، ښځینه خدمتګارې، پیاده او قاصدان او بې شمېره نور خدمت کوونکي شامل وو. دوی د کاروان په شکل د سړک له لارې په پیلانو او اسونو سپاره مهارګام ته ورسېدل. هلته په اورګاډي کې ممبۍ ته ولاړل او په ۱۸۶۴ م کال د جنورۍ پر شپږمه نېټه د سمندر له لارې جدې ته روان شو. یوه بېړۍ د خاني او دوه بادباني وې. ۲۰ ورځې وروسته دوی جدې ته ورسېدل. خو د دوی سفر له مشکلاتو او ستونزو ډک و.

جدې ته په رسېدو د ترکیې یوه والي (ګورنر) او د مکې معظمې شریف شیخ عبدالله بن محمد ابن عاون دوی ته د توپو په ډزو سره رسمي هرکلی وکړ. خو د دوی د دومره لویې ډلې راتلل او ځایول ګران کار و. په بندر کې د سکندر بیګم د قیمتي سامانونو د تلاشي په پلمه د هغې د لرګي یوه پېټۍ ماته کړی شوه او له هغې نه کالي او ګاڼې غلا شوې. د هغې په قیمتي سامان د مالیې غوښتنه وشوه. د سکندر بېګم د اوسېدو لپاره چې کوم کور ټاکل شوی و کله چې دا هغه ته ور روانه شوه، نو ورته خبر ورکړل شو چې د مصر یو شهزاده راروان دی نو ځکه دا په هغه ځای کې نشي ایسارېدای. سکندر بیګم خپل ځان ته د استوګنې بل بندوبست وکړ. وروسته معلومه شوه چې د مصر شهزاده هېڅ رانغی.

له جدې نه مکې ته سفر هم له خطره ډک و. له کاروان سره د عثماني سلطنت یو استازی سلیمان بېګ او د مکې د شریف ورور مله وو، چې ورسره عرب او ترک محافظان وو او د کاروان بدرګه یې کوله.

سکندر بېګم سره په خپله د بهوپال ساتندویان هم وو. په دې سیمه کې د بهوپال د واکمنانو د شتمنۍ او سخاوت کیسې لا پخوا مشهورې وې، په تېره بیا قدسیه بېګم چې د خپل ګاډي نه به یې روپۍ بهر ته غورځولې او ددې په نتیجه کې به سوالګر هم پر دوی راټول شول. ددغسې خیرات په کولو سره سکندر بېګم څو ځلې خپله مور وترټله، خو هغې به نه منل. د عربستان د دښتو بدو قبایلو ته هم د دوی د شتمنۍ خبرونه رسېدلي وو او څو وارې په دې قافله حمله وشوه خو څه خاص تاوان یې ونه کړ.

یوه شپه د قدسیې بېګم اوښ ځینو بدوګانو په مخه کړو او نږدې دا تښتول شوې وه چې ددې په شور زوږ د بهوپال محافظانو ورپسې خپل اسونه وزغلول او د یوې لنډې جګړې وروسته یې دا وژغورله. مکې ته په رسېدو د شریف لخوا د هرکلي په توګه د بهوپال حاجیانو ته پنځوس ډوله خواړه د ورځې درې ځلې وروا ستول شول. سکندر او قدسیې دواړو دا ډوډۍ ونه خوړه. په عربي نړۍ کې د چا ډوډۍ نه خوړل د هغه سپکاوی ګڼل کېږي. د مکې د والي غوږ ته دا خبره ورسېده او په دویمه ورځ شل ترک پوځیان د سکندر بېګم د کور پخلنځي ته ورننوتل او لوښي لرګي یې ورمات کړل. مولوي جمال الدین یې ووهلو او ګواښ یې وکړ چې دوی به هغه چا ته سزا ورکوي چې د شریف یا د والي سپکاوی وکړي. سکندر بېګم په دې پېښه خپل کوربه ته د احتجاج یو لیک وروا ستاوه چې په کې یې لیکلي وو: هغې د یوه مسلمان سلطنت د واکمنۍ او د یوې مسلمانې ښځې په توګه چې حج ته راغلې ده، د داسې چلند تمه نه لرله. شریف د روغې جوړې لپاره بیا د پنځوسو خوړو خوانچې وروا ستولې او سکندر بېګم زړه نازړه دا ډوډۍ په خپله هم وخوړله او د خپلې ډلې په

(c) ketabton.com: The Digital Library

نورو کسانو يې هم وخوړله. خو ورسره يې دا خبره هم په خپلو يادانبتونو کې ليکلې چې ډوډۍ خوندوره نه وه او يخه وه.

په دې کارسره د دواړو ډلو ترمنځ روغه وشوه، شريف هغې ته بلنه ورکړه چې د ده په ماڼۍ کې د ده د کورنۍ له ښځو سره ووينې.

سکندر بېګم هم داسې وکړل او د دې ليدنې حال يې ټکي په ټکي ليکلی دی.

د هغې له يادښتونو معلومېږي چې په عربستان کې د هغې يوه خبره هېڅ خوښه نشوه. هغه دا چې ښځې يو مېړه پرېږدي او بل کوي. د يوې ښځې چې به له خاونده زړه تور شو نو والي ته به يې خواست وکړ، چې دا خلع اخلي .والي به دا ومنل، ښځې به يو بل واده وکړ، داسې به يوې ښځې درې ځلور او ان پنځه مېړونه کړي او پرې اېښي وو. پر يوه بله خبره چې د هغې اعتراض و هغه په خپله د خانه کعبه او د مکې د ښار بده انتظاميه وه. ښار له ګداګرو او له هغو خلکو ډک و چې د هند له لويې وچې ورغلي وو. په دوی کې معيوب، شل شوټ، غله او داسې کسان شامل وو چې په خپلو ملکونو کې يې ځای نه لرلو.

سکندر بېګم د حج اداکولو وروسته بېرته بهوپال ته ورسېده. دې ټول سفر يوولس مياشتې واخيستې او د دې په غېرموجودګي کې د دې لور شاه جهان بېګم د بهوپال چارې پر مخ بېولې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا د **۱۸۵۴** کال و او په بهوپال کې د سکندر بېگم له خوا د عالمانو او د ديني استادانو ډېر هرکلی کېده. د هندوستان له گوټ گوټ نه به خلک هلته د کار روزگار موندلو لپاره ورتلل. هغه وخت د برېلې يو ۱۷ کلن ځوان سيد صديق حسن بهوپال ته کډه وکړه. دده پلار په عقيده شيعه وو. خو يو وخت يې اعلان کړی و چې دی له شيعه مسلکه سني عقيدې ته اوښتی دی. همدا و کله چې صديق حسن د پنځو کلونو په عمر کې يتيم شو نو د خپل پلار له وراثته محروم کړی شو.

بيا دده کونډې مور صديق ډېر په سختو او خوارو رالوی کړ. هغه د عربي او فارسي ژبې له زده کړې سره د قرآن او حديث علم هم حاصل کړ. دی چې د روزگار موندلو لپاره بهوپال ته ورسېدو، نو هلته يې په لومړي سر کې د خوشبويۍ (عطر) په خرڅولو لاس پورې کړ. له دې سره سره به هغه د جمعې ورځ په يوه يا بل جومات کې خطبه هم ورکوله. په خطبه کې به يې د حنفي عقيدې پر ضد خبرې کولې او ډېر ژر خلکو د وهابي ټاپه ورباندې ولگوله. دی د سکندر بيگم له خوا په **۱۸۵۷** کال کې له بهوپاله وشړل شو. عامه خبره دا کېده چې ده له يوه مولوي سره مخالفت پيدا کړی و، خو په نوابي کورنۍ کې ويل کېده چې سکندر بېگم ډېر ژر په دې پوه شوه چې صديق حسن ښې ارادې نه لري او په بهوپال کې مذهبي شر راپورته کوي.

صديق حسن له بهوپاله د وتو وروسته د پښتنو يوه بل رياست ټونک ته مخه کړه. خو ډېر ژر د **۱۸۵۷** کال د مې مياشت کې غدر يا د خپلواکۍ پاڅون پيل شو او ويې ليدل چې هلته د انگرېزانو پر ضد د خلکو د راپورته کېدو څه امکان نه و، نو دی قنوج ته ولاړ. دده مور

شپږم څپرکی
شاه جهان بېگم

(c) ketabton.com: The Digital Library

او خور هغه وخت په قنوج کې اوسېدل. د غدر په دې کال او وروسته هم صدیق حسن کار روزګار نشو موندلی. نو یو واري بیا بهوپال ته ولاړ او دا ځل یې مولوي جمال الدین ولید، چې د سکندر بېګم د لور شاه جهان استاد هم و. مولوي نوابې ته د هغه سفارش وکړ او په خپل دفتر کې یې د منشي کار ورته وسپارلو. سکندر بېګم هغه ته د بهوپال د تاریخ لیکلو دنده ورکړه او ددې کار لپاره یې ورته پیسې هم ورکړې. صدیق حسن ډېر ژر خپله مور او خور هم بهوپال ته راوستل او یو کال وروسته په ۱۸۶۰ م کې مولوي جمال الدین خپله مشره لور چې کونډه وه او اولادونه یې لرل او له صدیق حسن نه یولس کاله مشره وه ورته په نکاح کړه. په دې واده صدیق حسن د خپل راتلونکي او له معاش نه بې غمه شو. د ده تګ راتګ د سکندر بېګم کورنۍ ته هم زیات شو او د خپل خسر له برکته یې ډېر ژر د اداري کارونو لوړو عهدو ته ځان ورسولو. دده تر ټولو لویه کامیابي د شاه جهان بېګم استاد مقررېدل و.

د شاهجهان لور سلطان جهان اوس د شپږو کالو وه. سکندر بېګم چې حج ته تللې وه نو په ټول سفر کې یې د بېلا بېلو ځایونو حال په لیک کې خپلې لمسۍ ته ولیکلو. شپږ کلنې سلطان جهان به د خپلې نیا (انا) لیکونو ته ځوابونه هم لیکل. دا د سکندر بېګم تر سیوري او روزنې له پروګرام سره سم تربیه کېده.

د هندوستان د ډېرو مسلمانو کورنیو دا دود و او په ځینو ځایونو کې دا دود اوس هم ساتل شوی دی چې ښځې د خپلې لور یا د زوی مشر اولاد لکه د خپل اولاد غونډې لویوي. په هغو ورځو کې چې جینکۍ به ډېرې وړې وې ودېدې نو په دې کار به هغوی د ماشوم د سمبالولو او د هغه له ساتنې بې غمه وې. سکندر بېګم د سلطان

جهان بېګم روزنه په خپله کوله. شاهجهان بېګم د خپلې مور او نیا په پرتله ډېر شاعرانه طبعیت لرلو. د هغې کالې پترې خوښېدل. د ژوند ښایسته شیان به یې ستایل. د هغې خاوند باقي محمد له هغې په عمر کې ډېر لوی و او دا هم د هغې د ناآرامۍ یو سبب و. بلخوا سکندربېګم په خپل ژوند کې د سخت ډیسیپلین خاونده وه او له حج نه چې بېرته راغله نو د خپلې لمسۍ سلطان جهان د راتلونکي په اړه یې فکر شروع کړ.

په ۱۸۶۷ م کې امرالدوله (باقي محمد) د حج لپاره ولاړ خو کله چې بېرته د مصر له لارې په بېړۍ کې راتلو نو ناروغه شو او لږ ورځې وروسته مړ شو. د هغه مرګ د شاهجهان لپاره دومره د اندېښنې او خپګان وړ نه و څومره چې د سکندر بېګم لپاره و.

شاهجهان بېګم په ځوانه ځوانۍ کونډه شوه او سکندربېګم ته یو واري بیا په کورنۍ کې دننه سازشونه جوړ شول. سکندربېګم د خپلې لور شاهجهان بېګم له کړو وړو دومره خوشاله نه وه. هغه اوس د اوویشتو (۲۷) کالو وه. ۳۳ کلن صدیق حسن د هغې استاد و چې عربي او فارسي لوړې زده کړې یې ترې کولې. دوی د سبق نه علاوه په شعر او ادبیاتو هم خبرې کولې او په نوابې کورنۍ کې دا سې ګنګوسې خورې شوې چې دوی د درس پر وخت نوکرانې له هغه ځایه وباسي. د کورنۍ د ملازمانو له خوادا خبره هم وشوه چې یو ځلې سکندربېګم دا ښه ووهله او په کوټه کې یې بنده کړه. لکه چې شاهجهان بېګم شاعرانه طبعیت درلود او په ځوانۍ کې کونډه شوې وه، د هغې د ژوند هغه ارمانونه نه وو پوره شوي چې ددې د سن ښځې یې لري. سکندربېګم په خپله ځواني له خاونده لرې تېره کړې وه او د قدسیه بېګم په شان خپلې ارزوګانې یې پر کار او د خلکو په

(c) ketabton.com: The Digital Library

خدمت کې لټولې. خو شاه جهان رومانټیک طبعیت درلود. صدیق حسن په داسې وخت کې ورسره مخ شو چې دې ته یوه جذباتي اړانه په کار وه. بل خوا صدیق حسن لپاره شاه جهان یوه داسې مرغۍ وه چې په خپله دده لومې ته ورداخله شوه. سکندربېگم پر ځای ددې چې د شاه جهان بېگم د واده غم یې کړی وای د بهوپال سیاست او ددې د راتلونکې په اړه یې فکرونه کول.

سکندر بېگم په دې هم ښه پوهېده که د هغې لور ښه واکمنه نه شوه نو لمسۍ به یې بې واکه شي. د دوست محمد په کورنۍ کې د هغې ورېرونو او نورو ځوانانو اوس هم د بهوپال واکمني غوښتله او تل به یې سازشونه کول. د دوی د خطر د مخنیوي لپاره سکندر بېگم له خاندانه بهر په یوسفزیو او پېروزخېلو کې د یوه مناسب هلک لټون پیل کړی و او په دې لړ کې هغې د لوهاري د سردارجلال خان کورنۍ ته خپل یو وزیر ورواستاوه. دا هغه کورنۍ وه چې دوست محمد په کې پناه اخیستې وه. په ۱۸۲۲م کې د اګرې په دربار کې له ګډون وروسته سکندربېگم د اورکزیو ځینې ځوانان اګرې ته راوبلل چې په خپله یې وویني. په دوی کې یوه کونډه محمدي بېگم له خپل ۱۷ کلن زوی احمد علي خان سره ورغله. د احمد علي ښې تربیې پر سکندربېگم اغېز وکړو.

محمدي بېگم له خپلو دوو اولادونو احمد علي او چندا بي بي سره بهوپال ته کډه وکړه. د هغې په کورنۍ کې داسې څوک سړی نه و چې د هغې واکمنۍ ته یې خطر رامنځ ته کړی وای.

له اګرې نه بېرته د راتلو سره سکندربېگم ناروغه شوه او دوه کاله وروسته د ۵۰ کلونو په عمر کې مړه شوه. دا تر ۲۱ کالو پورې د بهوپال نوابه وه.

ددې د مړینې اوولس ورځې وروسته په ۱۸۲۸ م کال کې شاهجهان بېگم په دویم ځل د بهوپال نوابه اعلان شوه. په دې وخت کې دا اعلان هم وشو چې لس کلنه سلطان جهان بېگم به ددې ځای ناستې وي. شاهجهان د ۳۰ کالو وه، د دې خبرې امکان و که هغې دویم واده وکړو او زوی یې وشو نو د انګرېز او د اسلامي قانون تر مخې به د هغې ځای ناستی وي. خو سکندربېگم له مرګ وړاندې له انګرېزانو دا ژمنه اخیستې وه چې د هغې لمسۍ به راتلونکې حکمرانه وي. دویمه دا چې سکندربېگم غوښتل چې د بهوپال واک دې په اورکزیو کې پاتې وي. همدا وجه وه چې هغې د سلطان جهان لپاره یو اورکزی پښتون غوره کړی و.

کله چې شاهجهان نوابه شوه نو هغې صدیق حسن خپل مشر منشي اعلان کړ او په دې توګه به دوی دواړو یو بل سره لیدل. شاهجهان اوس ده ته د صدیق حسن پر ځای د صدیق حسن خان نوم اخیستو. مانا یې دا وه چې دی د یوه پښتون په توګه وروښایي. اوس د هغې پر سر د سکندربېگم غوندې مور هم نه وه چې ددې کړه وړه وڅاري. دا څرګنده وه چې د شاهجهان بېگم له صدیق حسن سره مینه وه او خپله صدیق حسن د هغې احساسات او ذهن دواړه په لاس کې نیولي وو.

د خپلې نوابۍ په لومړیو څلورو کالو کې شاه جهان د حکومت په کارونو کې ښه په لېوالتیا برخه اخیسته. د مالیو انتظام یې ښه کړ، د پولیس او پوستې سیستم یې ښه پر مخ یو وړ. د سپرو پوځیانو معاش یې زیات کړ. په خپله به د بهوپال لرې پرتو سیمو ته ورتله او د خلکو له حاله به یې ځان خبراوه. ددې په حکومت کې د بهوپال خاوره کچ شوه او سرشمېرنه یې وکړه. چې له دې حسابه هلته ۷۲۴۰۰۰ (اوه لکه څلور ویشت زره) خلک اوسېدل او داپه داسې حال کې وه چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

هلته د څو کلونو سوکړې (وچکالي) او یوواري د طاعون وبا ډېر خلک مړه کړي او بې شمېره نورو له دې ځایه کډې کړې وې.

د وچکالۍ له کبله د مځکې حاصل کم شوی و. همدا وجه وه چې په بهوپال کې د اپیمو کر ته اجازه ورکړل شوه. خو ورو ورو ددې نوابۍ کلتور هم په بدلېدو شو. شاه جهان په خپله شاعره وه، آرټ، ادبیات او موسیقي یې خوښېدله. هغه دربار چې یوازې عالمان او مذهبي خلک ورته راتلل اوس د شاعرانو، لیکوالو، انځورګرو او سندرغاړو تګ راتګ په کې زیات شو. شاه جهان به ورله د دوی په تخلیق انعامونه او مځکې ورکولې.

د شاه جهان لور د لسو کالو د وړوکي عمر نه خپله روزنامچه لیکله. او یو ځای لیکي چې د نیا (سکندربېګم) د مړینې نه وروسته چې یې له خپلې مور سره ژوند پیل کړ، نو ددې ورځنۍ مهال وېش چې پخوا ټاکل شوی و اوس نیمایي ته راولوېد.

د سکندربېګم په وخت کې د سلطان جهان لپاره دا مهالوېش ټاکل شوی و:

سهار له پنځو نه تر شپږو بجو ـ ازاده هوا کې ورزش
اتو نه تر لسو بجو ــ ـ د قران زده کړه
دولس نه تر یوې بجې ــ ـ خطاطي او لیکنه
دریو نه تر څلورو ــ ـ انګرېزي درسونه
څلورو نه پنځو بجو پورې ـ ـ حساب
پنځو نه تر شپږو بجو ـ پښتو او د تورې تربیه د اس سپرلي
خو شاهجهان بېګم دا مهال وېش بدل کړ.
سهار له اوو بجو نه تر نهو ــ د قران درس
د غرمې له دوو نه تر څلورو ـــ د سرکاري اسنادو مطالعه ورپسې
ټول وخت د تفریح لپاره

سلطان جهان له وړوکي عمره لیدل چې صدیق حسن ددې پرکونډې مور څومره اغېز لري او دا یې هم احساس کړی و چې د هغه له کبله یې له خپلې مور سره واټن او لریوالی پیدا شوی و. د دوی په سرکاري استوګنځي کې د شعر و شاعرۍ او موسیقي په محفلونو کې به صدیق حسن هرو مرو موجود و.

په ۱۸۷۱م کال کې چې سلطان جهان د دیارلس کالو وه هغې د قرآن کریم زده کړه پای ته ورسوله او له رواج سره سم شاه جهان بېګم د خپلې لور لپاره د نشرح محفل جوړ کړ. او تر څلوېښتو ورځو پورې په بهوپال کې ددې خوشالي ولمانځل شوه.

صدیق حسن له هغې ورځې راهیسې چې شاه جهان په رسمي توګه نوابه شوه، قدرت ته د رسېدو لپاره لاس وپښې وهلې. دده لومړی کار دا و چې خپل خسر مولوي جمال الدین یې له حکومتي کارونو لرې کړ. په شاه جهان بېګم یې دومره اغېز پېدا کړ چې ځان یې مدارالمهام (مشر وزیر) کړو. عجیبه خبره دا وه چې د صدیق حسن مېرمنې ذکیه بېګم ددې هر څه ملاتړ کاوه. هغه اوس پنځوس کلنه وه او خپل خاوند یې دې ته هڅاوه چې له شاه جهان بېګم سره واده وکړي.

صدیق حسن په بهوپال کې د انګرېزانو استازي مېجر اېډورډ تامسن ته یو پټ خبر ور واستولو چې شاه جهان بېګم سره په جنسي اړیکو کې هغه حامله کړې ده.او هغه یې په دې قانع کړ که شاه جهان بېګم ډېر ژر له ده سره نکاح ونه تړي نو دا به د بهوپال لپاره یوه لویه بدنامي وي. انګرېزانو دا خبره ومنله او د دوی استازي چې له شاه جهان بېګم سره ولیدل نو دا خبره یې ورته وکړه چې د هغې لپاره به دا

(c) ketabton.com: The Digital Library

بهتره وي چې بل واده وکړي. ځکه چې اسلام کې د ښځې لپاره د دويم واده اجازه شته.

شاه جهان په خپلو يادشتونو کې ډېر په معصومانه ټکيو کې ليکي: 'هغې د انګرېزانو لخوا يو ليک تر لاسه کړ چې ورته په کې د واده مشوره ورکړل شوې وه. دې خپلو خپلوانو کې وکتل چې څوک دومره علم او شرافت لري چې له دې سره د واده کولو وړ وي. نو څرګنده شوه چې دا محترم (صديق حسن) له تېرو لسوکلونو راهيسې د بهوپال خدمت کوي او زما د مور سکندربېګم منشي هم پاتې شوی و او په ټول بهوپال کې دده غوندې علم له هيچا سره نه و. نو ما د قرآن له تعليماتو سره سم او د انګرېزانو په مشوره دا فيصله وکړه چې زه دويم واده وکړم'

په دې به هغه شيطاني خبرې هم ختمې شي چې زه ولې له يوه پردي سړي سره يوازې يمه او دا خو ښکاره ده چې زه به د حکومت د کارونو لپاره له خپل مشر وزير سره يوازې کېنم. په ۱۸۷۱ کې شاه جهان بېګم له صديق حسن سره واده وکړو او صديق حسن په رسمي توګه د شاه جهان بېګم بې اختياره سرپرست وټاکل شو. قدسيه بېګم لا ژوندۍ وه او اويا کلنه وه. هغې چې دا خبر واورېدو نو ډېره سخته خپه شوه. هغې لا پخوا د شاه جهان او د صديق حسن د اړيکو مخالفت کاوه. د هغې کرکه او قهر لا زيات شو. صديق دا خبره ياد وساتله او د نيا او لمسۍ تر منځ يې فاصله زياته کړه.

له واده سمدستي وروسته ده پر شاه جهان فشار راوړ چې د نوابۍ لقب دې هم ورته ورکړل شي او انګرېزانو ورته نواب والاجاه اميرالملک خطاب ورکړ. شاهجهان بېګم په دې دومره خوشاله شوه چې دی يې په يوه هاتي سپور کړ او د جلوس په شکل يې د بهوپال

لارو ته وويستلو. د بهوپال خلکو له هغه دومره نفرت کاوه چې په کور کښېناستل او هيچا يې هرکلی ونه کړ. مهمه خبره دا وه چې د شاه جهان بېګم د حمل خبره دروغ وختله. له واده وروسته صديق حسن په دې خبره ناراضه شو او شاه جهان بېګم ته يې وويل چې دا د هغې د خپلوانو او د بروکټ پښتنو يو سازش و. هغه شاه جهان بېګم چې د شعر وشاعرۍ او د موسيقي په محفلونو کې به کښېناستله او هغه صديق حسن چې په دې محفلونو کې يې خپله هم ګډون کاوه او خوند به يې ترې اخيست، اوس دواړو د اسلام د سپېڅلي دين په درناوي د پردې او ستر فيصله وکړه. يانې دا چې شاه جهان بېګم اوس له پردې شا ته حکومت کاوه او د خلکو مخې ته به نه راتله. تر واده له مخه چې صديق حسن څه ډول ژوند کاوه له واده وروسته ورته هر څه عيب ښکاره کېدل د پوښتنې وړ و. شاه جهان بېګم په دې کار له عملي پلوه د بهوپال واک صديق حسن ته وسپارلو او د کوم واک اختيار لپاره چې د هغې مور او نيا نيمه پېړۍ وړاندې مبارزه کړې وه هغه يې له لاسه ورکړ. د صديق حسن په لمسون شاه جهان له خپلې نيا قدسيه بېګم سره هم اختلاف پېدا کړ، تر دې حده چې هغه به يې خپل کور ته نه رابلله. او کله چې د سلطان جهان واده و نو هغې ته يې اجازه ورنکړه چې خپلې لمسۍ ته سوغات راوړي.

تر ټولو مهمه خبره دا وه چې د بهوپال اورکزي پښتانه د صديق حسن له غروره او د هغه له فيصلو په عذاب وو، خو د هغه د موجوديت تر ټولو لوی ګوزار د سلطان جهان په ژوند و چې له مور سره يې اړيکي د ورځې په تېرېدو سره خرابېدل.

×××

(c) ketabton.com: The Digital Library

اووم څپرکی

مور و لور او سیاست

د ۱۸۷۱م کال د بهوپال خلکو د سلطان جهان د نشرح د جشن په توګه یاد وساتلو خو دا کال د شاه جهان د دویم واده کال هم و.

سلطان جهان په لومړي ځل د صدیق حسن له منفي شخصیت سره مخامخ شوه. دا له وړوکوالي راهیسې د جلال اباد یوه اورکزي احمدعلي ته ناسته وه او هغه یې د خپل ژوند ملګری منلی و. له ده سره یې د ځوانۍ مینه هم پیدا شوې وه خو اوس صدیق حسن د هغې د پلندر په رول کې وربانديې فشار راوړو چې دا کوژدنه دې ختمه کړي او دده له زوی نورالحسن سره دې واده وکړي چې د لومړۍ مېرمنې نه یې و. شاه جهان به د صدیق هره خبره منله او په دې معامله کې یې هم څه اعتراض ونه کړ. خو سلطان جهان سکوټ انکار وکړ. هغې د احمد علي نه علاوه بل هېڅوک نه غوښتل.

شا ه جهان انګرېزانو ته ولیکل چې دوی څه مشوره ورکوي. هغوی هېڅ اعتراض ونه کړ. بیا دې له خپلو سردارانو او نورو امیرانو سره مشوره وکړه دوی هم په دې واده ورسره رضا شو، خو صدیق حسن د دوی واده تر یوه کاله پورې وځنډاوه. په دویم ګام کې ده احمد علي له شاهي ماڼۍ نه وشړلو او دی له خپلې مور سره په یوه بل سرکاري کور کې مېشت شو. ده هڅه کوله چې د احمدعلي کمزوري پیدا کړي یا دی مجبور کړي چې ورته نافرماني وکړي خو احمد علي هوښیار ځوان و. پدې پوهېدو چې یوه معمولي خبره به د واده د ختمېدو سوب وګرځي. اخر په ۱۸۷۵ م کال کې احمد علي د احتشام الملک او د سلطان الدوله له القابو سره سلطان جهان په ډولۍ کې خپل کورته بوتله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله چې شاه جهان بېګم د پردې شاته پټه شوه نو په رسمي دربارونو کې یې د بهوپال د نوابۍ په توګه له ګډون نه ډډه کوله او د عذر په توګه یې انګرېزانو ته ولیکل چې ددې استازیتوب به یې مېړه صدیق حسن کوي.

د انګرېزانو له خوا په ۱۸۵۷ م کې د خپلواکۍ د پاڅون له بریالیتوب وروسته په بېلا بېلو صوبو کې دربار رابلل کېده. دې دربارونو که یوې خوا ته نوابانو او راجه ګانو ته موقع ورکوله چې له یوه بل سره وویني. نو بل خوا به انګرېزانو د دوی د سیمو په باب اورېدل چې دوی نوې تګلاره څنګه پلې کوي. په دودیزه توګه نوابانو او راجه ګانو د عېش او ارام ژوند کولو او په دې دربار کې به دوی خپل نوکران او خدمتګاران هم ځان سره وړل. د استوګنې لپاره به دوی خېمې لګولې او لکه د یوې لویې مېلې غوندې حالت به جوړ شو. په رسمي غونډو کې به د هر چا ځای معلوم و. د راجه ګانو او نوابانو ځای ناستې به هم په کې شاملېدل او د دوی ځای به معلوم و.
د دوی د مېرمنو ځای به تل د غونډو په وروستیو لیکو کې و. په ۱۸۷۷ م کال کې انګرېزانو شاه جهان ته د یو اعزاز ورکولو اعلان وکړ. نو هغې د صدیق حسن نوم وړاندې کړ، چې د هغې پر ځای به دی دا اعزاز ترلاسه کړي. خو انګرېزان په دې پوهېدل چې صدیق د واک ترلاسه کولو په لاره روان دی. دوی انکار وکړ او ورته یې وویل چې په خپله به دربار او نورو سرکاري سفرونو ته ورځي.
له واده وروسته سلطان جهان په شپږو کلونو کې پنځه ماشومان وزېږول. لومړی لور یې بلقیس جهان نومېده. له دې وروسته په ۱۸۷۶ م کې ددې زوی محمد نصرالله خان وزېږید، چې د څلورو واکمنو ښځو نه پس لومړی هلک و. ورپسې عبیدالله خان او یوه بله

لور آصف جهان پیدا شوه. څوارلس کاله وروسته ددې زوی حمیدالله خان په ۱۸۹۴ کې وزیږېد چې د بهوپال راتلونکی نواب و.
په دې کلونو کې چې سلطان جهان کال پر کال اولاد زېږولو. د شاه جهان بېګم او د صدیق اولاد نه کېده. دوی د اولاد لپاره ډاکټرانو، حکیمانو، پیرانو او عالمانو ته ولاړل چې پکې هندوان او مسلمانان دواړه شامل وو، خو فایده یې ونه کړه. په دې وخت کې د بهوپال ټولنه هم په دوو برخو وویشل شوه، یو هغه وهابي او مځکه وال وو چې په صدیق حسن راټول وو. دویم هغه پښتانه چې د باقي محمد د کورنۍ او د جلال اباد نه له احمدعلي سره ورغلي وو. د سلطان جهان تر ټولو لوی ملاتړ د هغې د مور نیا قدسیه بېګم وه.
د مور او لور تر منځ رابطه به د سلطان جهان د مشر لور بلقیس جهان له لارې کېده چې په ورځ کې به یو ځلې د خپلې نیا سلام ته ورتله.
صدیق حسن د حکومتي کارونو لپاره ټول خلک په خپله لګول. د پولیس مشر، مشر وزیر میرمنشي او دغسې نورې مهمې څوکۍ یې د خپلې خوښې خلکو ته ورکړې.
په ۱۸۷۷ م کال کې صدیق حسن یو دربار راوبللو او په خپله یوه اوږده وینا کې یې د سکندربېګم د وخت او د هغې پر حکومت نیوکې وکړې. اوسنی دور یې وستایلو او د باقي محمد د دوو زامنو لطیف محمدخان او مجید محمدخان په اړه یې وویل چې د دوی له احمدعلي سره پټې رابطې دي او سازشونه کوي.
سلطان جهان او احمدعلي هغه ګړۍ هلته ناست وو، خو هېڅ غږ یې ونه کړ. خو هغې دا هر څه په خپلو یادشتونو کې ولیکل.
په ۱۸۸۱کې د هندوستان ټول واکمن کلکتې ته په یوه دربار کې مېلمانه شول. شاهجهان له خپلې ځای ناستې سلطان جهان سره وربلل

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوې وه. شاه جهان د صديق حسن په بدرګه هلته ولاړه. د انګرېزانو له خوا د هر يوه نواب او راجه لپاره بېله چوکۍ او د سلطان ځای ناستو لپاره يې بېلې چوکۍ وې. سلطان جهان ليکي چې کله هغې له وايسرای سره سترې مه شي کول نو صديق حسن ولاړ و او هغې ته ټاکل شوې چوکۍ باندې کښېناست. په دې وخت کې د انګرېزانو د مراسمو مشر راوړاندې شو. له هغه يې غوښتنه وکړه چې دا ځای دې پرېږدي. په دې خبره صديق حسن سخت په قهر شو او انګرېزانو ورته په سخته وويل چې دی هلته نشي کښېناستلی. دی مجبوره شو چې هغه ځای سلطان جهان ته پرېږدي.

د ورځو په تېرېدو سره د قدرت لپاره د صديق حسن حرص او د سلطان جهان لپاره مشکلات زياتېدل.

په ۱۸۸۱م کې قدسيه بېګم د ۸۲ کلونو په عمر کې مړه شوه. صديق حسن يوازې د بهوپال واکمنې نه غوښتله، هغه د وهابي عقيدې تبليغ هم کاوه او د انګرېزانو پر ضد د رسالو او کتابونو چاپولو لپاره يې د بهوپال له خزانې پيسې اخيستې او علماوو ته به يې ورکولې، چې په جوماتونو کې وعظونه وکړي. هغه په سوډان کې له مهدي سره اړيکې جوړ کړې وو او له دې پرته يې په ترکيې، عربستان او برما کې له انګرېز مخالفو ځواکونو سره رابطې وې.

انګرېزان په دې خبر وو او شاه جهان بېګم ته يې څو وارې ويلي وو چې د ده فعاليتونو ته پام وکړي. هغې به ورته په ځواب کې وويل چې ددې سرپرست د حکومت په معاملو کې هېڅ لاس نه لري. د انګرېز استازی سر ليپل ګريفين د صديق حسن په فعاليتونو دومره نا ارامه وو چې خپل حکومت ته يې دده پر ضد د ګام اوچتولو غږ وکړ. خو د هند وايسرای لارډ ډېفرين د بهوپال نوابه کورنۍ خپه کول نه غوښتل.

په ۱۸۸۵م کال کې د برتانيا حکومت په بهوپال کې د استخباراتو يوه داسې شبکه يا جال جوړکړی و، چې د صديق حسن د هرې ګړۍ حال به يې معلومولو. نوموړي د انګرېزانو د تهديد نه وروسته په پټه خپل کارونه سرته رسول.

په ۱۸۸۵م کال کې سر ليپل ګريفين بهوپال ته ولاړ، يو دربار يې راوغوښت چې په کې د صديق حسن موجوديت لازم و، د بهوپال په خلکو کې ګنګوسې وې چې دی به د صديق حسن په اړه يوه مهمه فېصله کوي. د شاه جهان بېګم پښتنو اميرانو که څه هم له صديق حسن څخه بد وړل، خو هغې ته يې ډاډ ورکړی و، چې که انګرېزانو په دربار کې د بېګم نواب يا د هغې د سرپرست سپکاوی وکړ نو دی به ژوندی له بهوپاله ونه وزي.

ښاغلي ګريفين په خپله وينا کې د شاه جهان بېګم د اصلاحاتو او د هغې د انتظام ستاينه وکړه. نو د دربار خلک ارامه شول. بيا هغه د صديق حسن د پټو سياسي فعاليتونو خبره وکړه او دا چې هر څوک د برتانيې د حکومت پر ضد عمل کوي هغه به د امتياز ټايټل څخه بې برخې وي. نو ځکه د صديق حسن ټول القابات او امتيازات بېرته ترې اخيستل کېږي. هغه د خپلې وينا په وروستيو کې د رشوت خورو غندنه وکړه او د صديق حسن له خوا ټاکل شوي دوه بدنامه په درغلۍ او فساد تورن افسران يې ونيول او په خپله يې دوی ته په لاسونو کې ولچکې وراچولې.

شاهجهان بېګم او صديق حسن په خاموشۍ دا هر څه وزغمل. له دې وروسته تر ټولو مهمه فيصله د انګرېزانو له خوا دا وه چې د صديق حسن د بدانتظامي له کبله به د برتانيا حکومت په خپله د بهوپال مشر وزير (Cheif minister) ټاکي. نوابه به په ټولو

(c) ketabton.com: The Digital Library

مراسمو کې د مشرۍ په توګه پاتې وي. خو د حکومت چارې به د مشر وزیر په لاس کې وي. دوی عبدالطیف خان چې د باقي محمدخان زوی و پر دې ځای وټاکلو. خو د شاه جهان بېګم لپاره دا د منلو وړ خبره نه وه. هغې د خپلې کورنۍ پښتانه نه غوښتل او اخر عبدالطیف خان څلور میاشتې وروسته له خپلې عهدې استعفا ورکړه.

انګرېزان په دې خپه وو، خو شاهجهان بېګم ورته وویل چې دا د یوه هندوستاني امر ته سر نشي ټیټولای، نو ښه به دا وي چې مشر وزیر دې یو انګرېز وټاکل شي. کله چې انګرېزانو دې ته غاړه کېښوده نو دې سمدستي د کرنل بروک نوم وړاندې کړ. دی په کلکته کې اوسېده او له صدیق حسن سره یې نژدې اړیکي وو. ګریفین پر دې پښه کېښوده او نه یې غوښتل چې صدیق حسن بیا نفوذ ومومي. بالاخره د کرنل وارډ په نوم یو تن مشر وزیر وټاکل شو. دی هغه وخت په شمله کې و او کله چې دی د خپلې دندې لپاره ونومول شو نو له بهوپاله د شاه جهان بېګم له خوا یو استازی ورته ولاړو او له ده یې وپوښتل چې ایا مېرمن وارډ به ګانې په سوغات کې ومني. وارډ په دې خبره ټکان وخوړو او سمدلاسه یې انکار وکړ. دی پوه شو چې په بهوپال کې یو څه لوبه روانه ده. د وارډ په راتګ د صدیق حسن زور مات شو. هغه له سلطان جهان بېګم سره زړه سوی لاره او که څه هم د شاه جهان بېګم دی نه خوښېده چې هغه تګلاره ومني خو د انګرېز وزیر لپاره هغې خپله ویلي و. هغې داسې احساس کاوه چې ددې هر څه تر شا یې د لور سلطان جهان لاس دی.

صدیق حسن د شاه جهان بېګم د خاوند کېدو له کبله د انګرېزانو له خوا له سختې سزا پاتې شو. ګریفین خپل حکومت ته ویلي وو چې دی دې تورو اوبو ته واستول شي خو وایسرای یې مرستې ته راغلی و.

په دې وخت شاه جهان بېګم ځان ته بېله ماڼۍ جوړه کړې وه چې تاج محل نومېده. او ډېر ژر له صدیق حسن سره دې ماڼۍ ته کډه شوه. له دې سره د شاه جهان لمسۍ بلقیس بېګم هم وه. چې د هغه وخت د ډېرو مسلمانو کورنیو له دود سره سم خپلې نیا لویوله. بلقیس اوس د ۱۲ کالو وه او په دې خبرونو وارخطا شوه چې شاه جهان بېګم د صدیق کشر زوی علي حسن چې هغه وخت نولس کلن و د واده لپاره بلقیس ورته کېښنوي او ډېر ژر یې د کوژدنې اعلان کېدونکی و.

په دې ورځو شپو کې بلقیس ډېره سخته ناروغه شوه او په نوابې کورنۍ کې داسې ګنګوسې شوې چې د صدیق حسن کورنۍ ورباندې څه ټوټکې (کوډې) کړې دي. تر څو میاشتو د هغې علاج کېدو چې بیا وروسته یو څه روغه شوه نو د خپلې مور لیدو ته ورغله. سلطان جهان د خپلې لور په ژېړ مخ او کمزري بدن ډېره وځورېده او هغه یې په خپل کور کې ایساره کړه. شاه جهان په دې کار ناراضه شوه او په پیل کې بلقیس هم خپه وه. خو وروسته د خپلې مور په احساساتو پوه شوه اوس به هغه هره ورځ د نیا لیدو ته له یوې ماڼۍ نه بلې ته ورتله. دې سر ه د هغې ناروغي بیرته راوګرځېده . د بلقیس د ژوند هیله چې ختمه شوه نو یوه ورځ سلطان جهان د خپلې مور ماڼۍ ته ورغله له هغې یې بښنه وغوښتله او ورته یې وویل:

د بلقیس لیدو ته دې راشي. خو شاه جهان دومره مروره وه چې د هغې خبره یې ونه منله. خو څو ورځې وروسته دولس کلنه بلقس مړه شوه. د مور او لور تر منځ د روغې جوړې یو بل ور وتړل شو. شاه جهان تر پنځو کلونو پورې هڅه کوله چې د صدیق حسن په اړه د انګرېزانو مخالفه رویه واړوي او هغه ته خپل امتیازات او القابات بیرته ورواخلي. هغې د یوې پتمنې مېرمنې په شان له انګرېزانو سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خپل خاوند په دفاع کې خبرې اترې کولې. د پېرنګیانو استازي بدل رابدل شول او دوی په دې غور کاوه چې صدیق حسن ته خپل امتیازات بېرته ورکړي، چې هغه وخت د تور ژېړي (یرقان) په ناروغۍ اخته شوی و. په ۱۸۹۰ کې دا څرګنده شوه چې دی د مرګ غاړې ته نژدې دی. انګرېزانو خپل ډاکټر ورواستاوه خو د هغه کټ ته لا پخوا لس حکیمان او یو هندو جوتشي ولاړ وو. څو ورځې وروسته صدیق حسن مړ شو خو شاه جهان بېګم بیا هم هڅه کوله چې د هغه له نامه تهمت لرې کړي. انګرېزان پردې رضا شول او له مرګه وروسته یې صدیق حسن ته د نواب خطاب بېرته وروبانښه.

پرته له دې چې څوک د صدیق حسن د اغېزو په رڼا کې د شاه جهان قضاوت وکړي، د هغې د دورې کارونه به په نظر کې ونیسو. په بهوپال کې د اورګاډي د راوستو پلان د سکندربېګم په ژوند کې پیل شوی و او د پیسو د کمي له کبله څو کاله ډېر ورو کار پرې روان و. قدسیې بېګم له خپلو شخصي پیسو ورته بودجه (بجټ) برابره کړه. د دوی دواړو په ژوند کې د اورګاډي راتګ ونشو. خو اخر په ۱۸۸۴ م کال کې لومړی اورګاډی بهوپال ته ورداخل شو. شاه جهان بېګم په برتانیا کې د ووکنګ په سیمه کې لومړی جومات جوړ کړ، چې په اروپا کې هغه وخت د عبادت لپاره لومړی جومات ګڼل کېږي. له دې نه پرته یې په بهوپال کې تاج المساجد جوړ کړ، چې د هندوستان تر ټولو لوی جومات و. ددې دوره ۳۳ کاله وه چې په دې کې هغې د فنون، علم او د مذهب لپاره ډېر کارونه وکړل. د ښځو د تعلیم لپاره یې اداري جوړې کړې. د روغتیا لپاره کلینیکونه او د مساپرو لپاره یې سرایونه جوړ کړل. هغه هنرمندان چې خلکو به ورته په سپکه سترګه کتل عزت یې ورله ورکړ او د دوی د استوګنې لپاره یې

مځکې او کورونه ورکړل. د هغې لوی کار په علي ګړ کې د مسلمانانو لپاره د لومړي پوهنتون جوړېدو ته پیسې ورکول و. دا په خپله یوه لیکواله او شاعره وه. په اردو او فارسي کې یې لیکنې کولې او د تاجور او شېرین تخلص یې کارولو. فارسي دیوان یې دیوان شېرین نومېږي. اردو کې مثنوي، صدیق البیان، تاج الکلام او نثر یې تهذیب النسا په نوم چاپ شوي دي. د هغې په وخت په بهوپال کې ارامي وه.

په ۱۹۰۱م کې شاه جهان بېګم د خولې په سرطان اخته شوه. هغې له علاجه ډډه وکړه. سلطان جهان د مور د حال په اورېدو د هغې نه د بېننې لپاره ورغله. دوی دواړو دیارلس کاله له یوه بل سره خبرې نه وې کړې. سلطان جهان له ځان سره خپل اوه کلن زوی بوتلو چې شاه جهان هېڅ نه وو لیدلی. شاه جهان د مرګ په بستره پرته وه او خپلو خلکو ته یې پیغام استولی و: "که زما په رعیت کې څوک داسې وي چې په تېرو ۳۳ کلونو کې یې زما له لاسه بې ګناه سزا خوړلې وي نو زه دوی ته وایم چې د خدای لپاره دې ما وبښي".

سلطان جهان د خپلې مور د لیدو حال په خپلو یادښتونو کې لیکي:

"زه د هغې کټ ته ورنږدې شوم. هغې زه ونه پېژندلم. پوښتنه یې وکړه 'ته څوک یې'. زه وېرېدم هېڅ ځواب مې ورنه کړ. هغې بیا وپوښتل؛ ما بیا ځواب ورنه کړ. دربیم ځل چې یې پوښتنه وکړه، نو خدمتګاري زما نوم ورته واخیست. هغې د افسوس او قهر په ګډ غږ کې وویل: "ما پرېږده زما له مړینې وروسته بیا دلته راشه". زه لا بیا هم ورته ولاړه وم چې هغې راته بیا په سختۍ خپله خبره وکړه. زه پوهېدم چې هغه زما په لیدو ناارامه وه نور مې طاقت نشو کولای او له هلته نه په اوښکو راووتلم. شاه جهان بېګم په ۱۹۰۱ م کال کې مړه شوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اتم څـــــپرکـــی

سلطان جهان بېګم

د خپلې مور له مړینې وروسته او ۳۳ کاله د وارثې په توګه په سختو کې د ژوند کولو وروسته سلطان جهان په ۱۹۰۱ کې د ۴۳ کلونو په عمر کې نوابه شوه. د مور سره خرابو اړیکو، په ځوانۍ کې د سازشونو او د دوو لوڼو د مړینې درد یې ولید. د هغې د مشرې نازولې لور بلقیس له مرګه لږ وروسته یې دویمه لور آصف جهان هم د دولسو کلونو په عمر کې د یوې نامعلومې ناروغۍ له امله مړه شوه.

د سلطان جهان بېګم روزنه د خپلې نیا او د مور قدسیې بېګم په لاس شوې وه. دا په عقیده ټینګه مسلمانه وه او د عېش او عشرت ژوند یې نه خوښاوه. د نوابۍ د واک د ترلاسه کولو وروسته سلطان جهان چې د خزانې حال ولید، نو هلته هېڅ نه وو. د شاه جهان بېګم د دورې اداري فساد هغه ټوله شتمني زبېښلې وه، چې د سلطان جهان نیا په خوارو راټوله کړې وه. نه یوازې دا بلکې ډېر پورونې هم وو. لکه د یوې مبارزې غوندې هغې خپلې متې ونغښتلې او پر کار یې پیل وکړ. خپلې شخصي پیسې یې حکومتي خزانې ته ورواړولې چې د کارکوونکو تنخواګانې پرې پوره کړي. بیا یې خپل بااعتماده او ایمانداره کسان پر لوړو ځوکیو ولګول. فاسد او رشوت خواره یې لرې کړل.

دې ډېر کار په خپله کولو، ټول فایلونه او د حکومتي کار سندونه به یې په خپله مطالعه کول. د هغې د سختۍ نتیجه دا شوه چې د وخت لومړي وزیر عبدالجبار خان استعفا ورکړه.

سلطان جهان په دې ډېره خواشیني نه شوه او د لومړي وزیر کار یې هم پر خپله غاړه واخیست. هغې به د لرې پرتو کلیو سفرونه کول او د مځکې او کر حال به یې په خپله معلومولو. انګرېزان چې ددې له کار

(c) ketabton.com: The Digital Library

او محنت نه خبر شو، نو يې پوره ملاتړ ورسره وکړ. هغې خپلو دوو زلميو زامنو نصرالله او عبيدالله ته هم كارونه سپارلي وو. او وړوكى اته كلن زوى حميدالله به يې هم له ځان سره ګرځاوه.

د سلطان جهان خاوند احمد علي ته د سلطان الدوله خطاب وركړى شوى و او كله چې دا نوابه شوه، نو د خاوند د كورنۍ خلك يې، چې له جلال اباده ورغلي وو په نوابۍ كې د خپلو ګټو لپاره په راټولېدو بوخت شول. د احمدعلي خور چې چندابي نومېده د هغې اوه پېغلې او ښايسته لوڼې وې. په دوى كې دوه قيصر جهان او شهريار جهان د نوابې د دوو زامنو لپاره كښېنول شوې. د واده تيارى پيل شوې او هم په دې ورځو (۱۹۰۱) كې احمدعلي د زړه د حملې له امله مړ شو.

د سلطان جهان لپاره دا يو لوى ټكان و. ځكه احمد علي ددې لپاره يوه لويه تكيه وه او له ماشوموالي نه يې ورسره مينه درلوده.

د دواړو زامنو ودونه يې وځنډول خو د څلوېښتى وروسته يې ودونه وكړل او زامن يې له خپلو مېرمنو سره بېلو كورونو كې مېشته شول.

په ۱۹۰۲ م كال كې له دې ټولو بحرانونو تر راوتلو وروسته سلطان جهان په ډيلي دربار كې د ګډون لپاره په لومړي ځل په اوركاډي كې سفر وكړ. له هغې سره ۱۴۲ كسان مله وو. هغې لا پخوا ۴۲۲ كسان د ځاى او كيږديو لټولو لپاره ډيلي ته استولي وو.

سلطان جهان د خپلو دوو مشرانو زامنو د تعليم لپاره هم هغسې دوديزه طريقه كارولې وه. دوى د اس د سپرلۍ، د تورې او غشې ويشتلو تربيه واخيسته. عربي، فارسي او انګرېزي يې زده كړه. د قرآن او حديث تعليم يې وكړ.

نصرالله چې مشرى زوى يې و له ښكار او موټر سره يې ډېر شوق لرلو. د مور سترګې هم ده ته وې چې دى د ځلورو نسلونو نه وروسته د نوابۍ لومړى هلك و.

عبيدالله د ۱۲ كلونو په عمر كې د قرآن حافظ شو. ده له جنګي فنونو سره شوق لاره او سلطان جهان راهڅاوه چې د بهوپال پوځي خدمتونو كې ورداخل شي.

په ۱۹۰۳م كال كې سلطان جهان له خپلو دريو زامنو سره حج ته ولاړه. په دې سفر كې هغه د مدينې او مكې په لاره كې څو واري د عرب بدو قبيلو له خوا له خطر سره مخامخ شوه. ددې پر قافلې حملې وشوې. خو د پنځو مياشتو د سفر نه وروسته بېرته بهوپال ته راوګرځېده. هغې د خپل حج كيسه په يوه كتاب كې وليكله.

د سلطان جهان د دوو زامنو ودونه د جلال اباد د اوركزيو كورنۍ كې شوي وو او ډېر ژر ورته دا جوته شوې وه چې هغوى د بهوپال په حكومتي كارونو كې خپلې اغېزې زياتې كړې وې. سلطان جهان ځان له يوازې پاتې وه. د هغې نګيندو غوښتل چې خپله وړه خور هم حميدالله ته واده كړي. خو د سلطان جهان دا نه وه خوښه هغې د خپلې خسرګنۍ له اغېزو ځان خلاصول غوښتل. دې كتل چې دواړو مشرانو زامنوته يې د خوشامدګرو او بوټپاكو درباريانو ډلې چاپېره وې. هغې نه غوښتل چې ۱۱ كلن حميدالله هم دې كندې ته ولوېږي. اوس د شلمې پېړۍ پيل شوى و او په هند كې د انګريزي تعليم او سياسي شعور په راټوكېدو و.

سلطان جهان بېګم حميدالله لپاره په ټول هند كې د يوه مناسب ښوونځي په لټه كې وه. اخر يې فيصله وكړه چې دى به د بهوپال په الېګزانډرا ښوونځي كې سبق وايي. دا ښوونځى څو كاله مخكې دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

په خپله جوړکړې و. له دې ښوونځي وروسته حمید الله د علي ګړ پوهنتون ته د سبق لپاره ولاړ او اخرله د ۲۰۰ کالو د بهوپال د نوابې کورنۍ لومړۍ غړی د عصري تعلیم لپاره له بهوپاله ووتلو. د حمیدالله د واده لپاره هغې د اورکزیو نه پرته نجلۍ غوښته او خپل یوه با اعتماده استازي کندهاري خان ته یې دا دنده وسپارله چې پېښور ته ورشي او د یوه ښه پښتانه کور نجلۍ د حمید الله لپاره غوره کړي. دی مردان، بنو او کوهاټ پورې ولاړ.

په پېښور کې دی د شاه شجاع د کورنۍ یو ټبر سره مخامخ شو. هلته یې د پنځو کالو یوه نجلۍ ولیده چې د یوه نل لاندې یې لامبل. دا نجلۍ میمونه سلطان نومېده. د دراني خاندان د شهزاده خېل ټبر دا نجلۍ د کندهاري خان خوښه شوه او سمدستي یې سلطان جهان ته خبر ورواستولو.

هغې هم وخت ضایع نه کړ او د یوولس کلن حمید الله او د پنځه کلنې مېمونې د واده لپاره یې خپل مشر زوی عبید الله او د هغه مېرمنه شهریار دلهن سره له یوې ډلې پېښور ته ورواستول.

د میمونه سلطان ټولې کورنۍ له دې سره بهوپال ته کډه وکړه لکه چې د سلطان جهان سره د احمد علي د کوژدنې پر وخت شوي وو. د درانیانو له راتګ سره په بهوپال کې یو ځل بیا د پښتنو دودونه راتازه شول.

بهوپال ته په راتلو د مېمونې د تعلیم او روزنې لپاره پلان جوړ شو. د عربي، اردو او فارسي د زده کړو سره سره هغې ته د اس سپرلۍ، د ټوپک چلولو، او د ستن تار او د ډوډۍ پخولو چل وروښودل شو. د انګرېزي ژبې د زده کړې لپاره هغې ته یوه مېرمنه د اولیور په نوم

وټاکل شوه. د پیانو او وایلن غږولو پرته هغې فرانسوي ژبه هم زده کړه.

سلطان جهان د مېمونې په روزنه کې ډېره فعاله وه او په دې خوشاله وه چې د خپل زوی لپاره یې یوه ښکلې ښځه تیاروله. مېمونه سلطان هندي او لویدیز دواړه کلتورونه خپل کړل.

د لومړي ځل لپاره د بهوپال د شاهي کورنۍ یوې غړې له انګرېزانو او اروپایانو سره د هغوی په ژبه ښه په اعتماد خبرې کولای شوې.

د خپل حکومت په لومړیو لسو کلونو کې سلطان جهان پر هر شي خپله ټاپه لګوله. دا له برتانویانو سره نژدې وه اود هغوی په مشوره یې د پولیس، بندي خانو، د اوبه خور او قضایي محکمو کې اصلاحات راوستل. هغه په خپلو یادښتونو کې لیکي:

"زما خپل کارونه د ورځې اتلس ساعتونو ته غزېدلي وو. د سهار له اوو بجو د شپې تر دولس بجو ماته په دربار کې د ولسوالیو، د تانو افسران او جاګیرداران مستجر موافع دار راځي، چې دوی سره زه د شاوخوا سیمې په اړه خبرې کوم.

لس بجې زه ناشته خورم. له هغې وروسته زه هغه ټول درخواستونه ولولم چې له تېرې ورځې نه راپاتې وي. دا چې وشي نو بیا د مالیې وزیر راځي او د مالیې کاغذونه راښیي او موږ د پیسو جاج اخلو. دا کاغذونه د هغه د مشورې او تصویب او د رایو په رڼا کې جوړ شوي وي او زما د وروستۍ فیصلې لپاره راوړل کېږي. وروسته هغه لیکي چې دوه بجې دیوان ټهاکر پرشاد د مځکو کاغذونه زما په موجودګۍ کې مستجارانو ته ورکوي. تر شپږو دا کار روان وي. شیخ محمد حسن او منشي اسرارحسن خان د تېرو مالیو د راټولولو کاغذونه راوړي."

(c) ketabton.com: The Digital Library

سلطان جهان د شپې اته بجې ډوډۍ خوري او له هغې وروسته د شپې تر يولسو بجو ان تر نيمې شپې ليکونه ولولي. ځوابونه ورته ورکوي. د طاعون دخپرېدو د مخنيوي لپاره کارونه ووېشي او داسې نور.

سلطان جهان مشاورتي مجلس يو واري بيا رامنځته کړو او د ښاروالۍ انتخاب يې وکړو. د ساري ناروغيو د مخنيوي لپاره يې عامو خلکو ته د ستنو وهلو او د مفتو داروګانو د وېشلو انتظام وکړ.

هغې په لومړي ځل په بندي خانه کې له بنديانو نه د کار اخيستلو لپاره د لاسي توکو د جوړولو، اوبدلو او د بوټلو تربيې تګلاره جوړه کړه.

په خپل ورځني ژوند کې هغه ډېره مذهبي ښځه وه. پرده به يې کوله او ان مېمونه سلطان ته به يې هم په پرده کې د اوسېدو غږ کاوه. خو د سرکاري کارونو لپاره به يې له سرو سره ليدل. انګرېز مېرمنو ته دا لاربنوونه وه چې د سلطان جهان د ليدو لپاره ورځي، نو خپلې متې به بربنډې نه ساتي. يوه بريتانوي مېرمنه ګريس تهامس سيټون چې په ۱۹۲۷ کې بهوپال ته تللې و په خپله سفرنامه کې ليکي:

''اوسنۍ بيګم د جينکو لپاره ښوونځی، د ښځو يو روغتون او د لاسي کارونو يو پوهنځی پرانستي دي. دا هر څه په پرده کې کېږي. محترمې نوابې چې هر څه په وس کې وي او اسلامي قانون ورته اجازه ورکوي د ښځو لپاره يې کوي.''

''نواب سلطان جهان بېګم د شپږو کتابونو يوه باصلاحيته ليکواله ده. دا د انجينېرۍ، موسيقي، پخلي او د ستنې د کار پوره علم لري. او د علي ګړ پوهنتون ريسه (چانسلره) ده.''

وروسته نوابې سره د چاى د څښلو لپاره چې ورځي نو د سلطان جهان په اړه ليکي:

''ددې د واورې په شان سپين ويښته و. لباس يې يو دکمې (بټن) لرونکی کميس او ورېښمين پرتوګ وو او نسواري کشميری شال يې پر اوږو لکه د سارۍ تاوکړی و. نه د دې پر سر تاج و، نه ورېښمينه چپنه او نه هم ځلېدونکې کالي پترې، خو وقار او دروند شخصيت ددې له مهربانو سترګو څرګند و. داسې سترګې چې هم يې غم ليدلی و او هم يې بريالیتوب ترلاسه کړی و.

her highness جلالت مآب په انګرېزي هم خبرې کولاى شي خو ماسره يې خپله ژبه اردو کې خبرې کولې. په دې ژبه کې يې ليکنې هم کړې دي. په دوی کې يو د دې د مور او نيا او يو د دې د خپل ژوند ليک دی. نور کتابونه يې د يوې مسلمانې کورنۍ او د پردې په دفاع کې ليکلي دي.''

مېرمن ګريس وروسته بيا د سلطان جهان د دريو لمسيو ذکر کوي. چې د خپلې نيا د سلام او تعظيم وروسته يې ترې د لوبو اجازه واخيسته. د مېمونه سلطان په اړه وايي دا به د درويشتو کالو وي او ډېره نرۍ او ښايسته وه. ددې کړه وړه شاهانه وو او خوشاله معلومېده. دا په سخته پرده کې له خپلې خوابنې سره د شاهي ماڼۍ په نورو خونو کې ژوند کوي.

د هغې دربار ته به د يورپ اميران هم ورتلل. په ۱۹۰۷ کې هغې ته د هند د امپراتورۍ لوی اعزاز ورکړل شو. په اګره کې د يوه دربار پر وخت هغه د افغانستان له امير امان الله خان سره هم مخامخ شوه او ورسره يې په پښتو او فارسي کې خبرې وکړې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې ورځو کې هغې د حميد الله پر شخصي مځکه ځان ته يوه ماڼۍ د احمدآباد په نوم جوړه کړه. هغه په دې وېرېده چې که مړه شوه نو د نواب سرکاري کور صدر منزل به د جلال آباد پښتانه ترې نه واخلي.

سلطان جهان چې څه وخت حج ته تله، نو په لارې په سمندري بېړۍ کې يې د خپل انگرېز ډاکټر له مېرمنې انځورگري زده کړه. له دې وروسته چې به سلطان جهان هر وخت موقع وموندله نو ځان به يې په دې کار بوخت ساتلو.

په ۱۹۰۲ م کال د بريتانيا شهزاده (ځای ناستی) چې بيا وروسته د پنځم جورج په نوم پاچا شو، هند ته ورغی او په بېلا بېلو دربارونو کې سلطان جهان ده او دده مېرمنې شهزادگۍ مېرې سره وليدل.

په دې کال په بهوپال کې يوه جرگه او قانون جوړونکې اسمبلي جوړه شوه چې د خلکو د استازيتوب په برخه کې د پرمختگ يو بل گام و.

په ۱۹۱۱ م کال کې جورج پنځم د خپل پلار له مړينې وروسته د برتانيا پاچا شو او د هغه د تاجپوشۍ په مراسمو کې سلطان جهان ته هم بلنه ورکړل شوې وه. هغې په ځواب کې انگرېزانو ته وليکل چې دا په بورقه کې په دې مراسمو کې گډون کوي. سلطان جهان يوازې بريتانيا ته نه بلکې د نورو اروپايي ملکونو تر څنگ فلسطين، ترکيې او مصر د ليدو لپاره هم پلان جوړکړ. د هغې دويم زوی عبيد الله د زړه په ناروغۍ اخته و، او دې غوښتل که په اروپا کې يې علاج ممکنه وي، نو کېدای شي چې جوړ شي. هغې نصرالله په بهوپال کې د خپل ځای ناستي په توگه پرېښود. عبيد الله د هغه مېرمن، حميد الله او وړه مېمونه چې د يولس کلونو وه په دې سفر کې له سلطان جهان سره مله وو.

په ممبۍ کې دوی په بېړۍ کې سپاره شول او په سويز کانال کې په عدن کې ايسار شول. دلته د بېلجيم پاچا او ملکه هم ورسره مله شول. دوی اټاليې او بيا د فرانسې مارسيلز (مارسای) ته ورسېدل. د اروپا خبريالان په بندر کې راټول وو، چې غوښتل يې د هند د يوې ملکې په اړه راپورونه وليکي او عکسونه يې واخلي. خو سلطان جهان له بېړۍ بهر گام نه پورته کاوه. اخر پوليس ټول خلک له هغه ځايه لرې کړل او دوی يې اورگاډي ته ورسول. د فرانسې حکومت دا خصوصي گاډی دوی ته ور اخيستی و. دوی پاريس ته ورسېدل.

ددې سفر ټول حال يوولس کلنې مېمونې ليکلی دی. يوځای دا ليکي چې د دوی د هوټل په غسل خانه کې دوې نلکې وې. يوه د تودو اوبو بله د سړو اوبو لپاره. يوه لويه ستونزه د حلالو خوړو وه. د پاريس د مېجيستيک هوټل په پخلنځي کې يوه پرده ودرول شوې وه او د سلطان جهان اشپز په کې دوی ته حلال خواړه پخول. دوی هلته پنځلس ورځې ايسار وو او ميمونه ليکي چې په هوټل کې د ټولو لپاره دوی لس زره روپۍ ورکړې. عبيد الله د علاج لپاره جرمنې ته واستول شو او سلطان جهان رودبار انگلستان channel نه په تېرېدو لندن ته ورسېدله. له دې ځايه ۱۸ ميله لرې د رېډ هيل نومي ځای په پېټيسن کورټ نومي کور کې يې کډه واړوله.

تر تاجپوشۍ وړاندې دوی په لندن کې ښه وگرځېدل. په مېلمستياوو کې يې گډون وکړ او اخر يې د مراسمو ورځ رانږدې شوه، نو دوی د بکينگهم ماڼۍ سره جوخت يوه هوټل ته راکډه شول.

هغې خپل دواړه زامن او وزيران له ځانه سره بوتلل، خو خپلې نگيندې يې په رېډ هيل هوټل کې پرېښودې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په مراسمو کې سلطان جهان په بورقه کې ولاړه او عجیبه یې لا دا چې خپل ټول مېډالونه یې د بورقې له پاسه ټومبلي وو. د بریتانیې ورځپاڼو د بهوپال د بېګم په اړه عجیبه کیسې لیکلې. دا چې هغه د دې ځای اوبه نه څښي او خپلې اوبه یې له ځانه سره راوړي دي. دا چې هغه ژوندي چرګان خوري. د اوبو خبره دا وه چې سلطان جهان د زم زم اوبه له ځانه سره راوړې وې او د دې د خوراک لپاره به ژوندي چرګان حلالېدل او بیا به پخېدل. هغه ځکه چې دې د بازار غوښه نه خوړله.

د تاجپوشي له مراسمو وروسته سلطان جهان جرمني او ژنیو ته ولاړه او هلته خبره شوه چې په ترکیې کې سخته زلزله راغلې ده، دې سمدستي درې زره پونډه عثماني سلطان ته ورواستول.

د ختیز پر لورې یې خپل سفر جاري وساتلو او په اورګاډي د ویانا له لارې ترکیې ته ولاړه.

په استنبول کې د ترکیې سلطان وزیر راغب بېګ د دوی هرکلي ته ولاړ و. دوی یې هوټل کې مېشت کړل. هغې ددې ښار ښکلې جوماتونه او میوزیمونه ولیدل.

د دولما باچې په شاهي ماڼۍ کې د سلطان لیدو ته ورغله او د هغه مېرمن سلطانه یې ولیدله. پاچا له سلطان جهان سره په فارسي خبرې کولې او بیا یې خپلې مېرمنې ته په ترکي ترجمه کولې.

کله چې سلطان له هغه ځایه ولاړه، نو سلطانې ورته وویل چې بورقه دې لرې کړه. هغې چې بورقه لرې کړه نو سلطانې په مخ ښکل کړه. خبرې په انګرېزي پیل شوې او د سلطانې لور له انګرېزي ترکي ته ژباړلې.

له ترکیې د روانېدو پر وخت سلطان هغې ته د ترکیې تر ټولو لوی اعزاز د ورکولو اعلان وکړو. سلطان جهان له انګریزانو نه اجازه

وغوښتله نو هغوی ورته وویل: له بریتانیا پرته بل څوک هغې ته د اعزاز ورکولو حق نه لري. د ترکیې سلطان په دې خبره سخت په قهر شو. خو تر هغه یې لوی سوغات ورته وړاندې کړ او دا د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم هغه وېښته و چې دوی ډېر په عقیدت سنبال کړي و. سلطان جهان په دې عقیدوي تحفه دومره خوشاله وه چې یو وزیر ته یې دا وروسپارلو چې د یوې شپې لپاره به یې هم له ځانه نه لرې کوي. دا وېښته په بهوپال کې ډېر په عقیدت یوه ماڼۍ کې کېښودل شو او د میلادالنبي پر موقع به خلکو ته ښودل کېده.

له ترکیې څخه سلطان جهان هنګري او ورپسې د اټالیې څو ښارونو ته ولاړه او په فلورېنس کې وه چې د نصرالله لیک ورته راورسېدو چې په بهوپال کې د طاعون وبا ګډه شوې ده.

هغې خپل نور سفرونه پای ته ورسول او سمدستي د مصر د سکندریې له لارې په سمندري بېړۍ کې بمبۍ ته روانه شوه. په مصر کې هغې جامع الازهر ته هم ښې ډېرې پیسې ورکړې.

په بهوپال کې د طاعون پر وخت د ورځې ۱۵۰ کسان مړه کېدل او شپږ میاشتې وروسته چې سلطان جهان بېرته راوګرځېده نو ډېر خلک دې وبا خوړلي وو.

په ۱۹۱۱ کې سلطان جهان د ډیلي دربار ته ورغله چې د پنځم جورج او د ملکې مېرې د هند د سفر پر مهال جوړ شوی و. هم په دې کال د ټول هند د ښځو د تعلیم د اصلاحاتو په اړه یو کنفرانس جوړ شوی و چې سلطان جهان یې مشري کوله. د هغې وینا (تقریر) د هغه وخت د یوه تاریخي سند ارزښت لري. هغې د تعلیم او تحقیق لپاره د ډېرو پروژو سرپرستي وکړه. په دوی کې د مولانا شبلي نعماني له خوا د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم د ژوند په باب د نومیالي

(c) ketabton.com: The Digital Library

کتاب سيرت النبي ليکل او چاپول هم شامل و. د انګرېزانو له خوا هغه د عليګړ پوهنتون لومړۍ چانسلره وټاکل شوه. له دې وروسته خپله پوهنتون هم دا د دوو دورو لپاره پر دې ځای وټاکله. د يوې مسلمانې او پښتنې ښځې لپاره دا يو ډېر لوی برياليتوب و.

سلطان جهان د تعليم په اړه ډېره خواشيني وه. پخپلو يادښتونو کې ليکي:

''زما لپاره دا ډېره د غم او ناارامۍ خبره ده چې زما د ملک بهوپال د شپږ لکه شپېته زره نهه سوه او شپېته وګړو (۲۲۰۹۲۰)کې يو تن هم داسې نشته چې د پوهنتون سبق يې ويلي وي. دا له دې حقيقت سره سره چې زما د مور د حکومت په دوره کې هر هغه کس ته مالي مرسته ورکول کېده چې له لومړيو زده کړو وروسته يې تعليم جاري ساتلو.

په خپله په ښار کې د لومړۍ زده کړو لپاره ښوونځي شته خو ثلوېښت کسان به پېدا نه کړې چې لسم يې ويلي وي.

په ۱۹۱۱ کې د يورپ له سفره وروسته دې په هند کې د ښځو هرې لويې غونډې کې ګډون کاوه. په دې وخت کې د هغې دريځ دا و چې د ښځو لپاره د پردې ضرورت نشته او دا چې د غريبو او بې وزلو ښځو حالت ښه کولو لپاره کار پکار دی. په ۱۹۲۸ م کال کې هغه په خپله له پردې راووتله او خلکو په لومړي ځل اويا کلنه سپين سرې نواب سلطان جهان وليدله.

په ۱۹۱۲ کې مېمونه سلطان او حميدالله د ښځې او مېړه په توګه ګډ ژوند پيل کړ او د دولس کلو په عمر کې مېمونه د يوې ماشومې مور شوه، چې عابده سلطان ونومول شوه. وروسته دا ماشومه د

بهوپال د وروستۍ وارثې په توګه د ګوهر تاج په نوم د دې نوابۍ بې واکه واکمنه شوه.

د سلطان جهان مشر زوی به زياتره وخت په خپلو مځکو او ښکار بوخت و. ده د نوابۍ شوق نه لرلو. خو عبيدالله په ډاګه د مور مخالفت پيل کړ او خپلو وربېرونو (دنصرالله زامنو) او کشر ورور حميدالله ته به په قهر و. سلطان جهان د خپل زوی د مخالفت تر شا د جلال اباد د پښتنو لاس ليدو. د عبيدالله او نصرالله مېرمنې خويندې وې او دوی به ځان ډېر متمدن او له نورو اوچت ګڼلو. دوی به د خپلې يور مېمونه سلطان په کړو وړو او د هغې په ژبه اعتراض کولو. مېمونې به تل له پېښوره خپل خپلوان بهوپال ته وربلل. په دوی کې به ډېرو خپله جامه اغوستله چې ګېډې پرتوګ او لوی چيندار کميس و.

جلال آبادي مېرمنو به د دوی په ليدو ملنډې وهلې او دوی ته به يې ګهاګرا پلټن (د ګګرو اغوستونکې ډله) ويله.

د هند په مسلمانانو کې يو دود دی چې کله يو ماشوم د ثلورکالو ثلور مياشتو او ثلورو ورځو شي، نو د ده لپاره د ''بسم الله'' مراسم ترسره کوي. ماشوم ته ښکلې جامې اغوستل کېږي او خپل خپلوان ورته راغواړي. بيا هغه څوک چې ماشوم ته د قرآن د لوست د نده ورکړې شوې وي، له ماشوم سره کښېني او د بسم الله الرحمن الرحيم په ويلو سره ديني زده کړې پيل شي. په دې موقع ماشوم ته په خوله کې خواږه ورکول کېږي او نژدې خپلوان ورته تحفې او پيسې هم ورکوي.

د بهوپال وروستۍ وارثه عابده سلطان په خپل کتاب کې ليکي:

''په ۱۹۱۸م کال کې د جنوري پر لومړۍ نېټه زما د بسم الله مراسم وشو''.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عابده سلطان د خپلې نيا سلطان جهان په کور کې لويه شوې وه او هم هغې ورته د قرآن او د هغه لفظي ترجمه ورزده کړې وه. دا زده کړې د ماشومې عابدې لپاره سختې وې. ځکه هغه به سهار د ملا بانګ سره راپاڅېدله. د لمانځه وروسته به نيا ورته سبق ښودلو او که غلطي به يې وکړه او يا سبق به يې نه ويلو نو سلطان جهان به په سوکانو وهله.

د بهوپال د واکمنې په توګه د سلطان جهان دربار به په انګړ کې لګېدو. هلته به سلطان جهان په يوه سپين توشک، ګدۍ يا درۍ په مځکه کښېناستله. په يو شمېر نورو صندوقونو کې به يې کاغذونه ايښي وو. ددې خواوشا به عريضه کوونکي، منشيان، او مېلمانه ناست او ولاړ وو. عابده سلطان لا د اتو کالو نه وه چې قرآن يې له لفظي ترجمې سره حفظ کړی و.

سلطان جهان د خپلې لمسۍ په دې کاميابۍ تر ځلوېښتو ورځو پورې په بهوپال کې د نشرح جشن اعلان کړ. خو د واکمنۍ مشرانو نګيندو له دې هر څه ځان لرې وساتلو. په سرکاري ماڼۍ کې به هر ماښام ښځې راټولېدې او سندرې به يې ويلې. اخر سلطان جهان خپلو نګيندو ته د سبق ورکولو فيصله وکړه. يوه ورځ يې دوی ټول خپل کور ته وروبلل او کله چې مېلمانه په انګړ کې راغونډ شول، نو سلطان جهان د ډولکې په درز راپاڅېده. په دواړو لاسونو کې يې دسمالونه ونيول او له يوې مخې يې د پښتنو اتڼ پيل کړ. د واکمنې په دې کار سره د هغې ټولو مېلمنو هم ځان ورګډ کړلو اوس نو د جلال آبادې مېرمنو لپاره بې له دې بله هېڅ لاره نه وه چې اتڼ وکړي. سره له دې چې جلال آباديان په خپله هم پښتانه وو. دوی به د پېښور او سپېدونکو ته کهاري (ترخه) ويل. دوی نه غوښتل چې واکمنه ترې

خپه شي، نو د لاسونو په وهلو په دې اتڼ کې ورګډې شوې. د عابده سلطان لپاره د هغې ترونو او خپل پلار په بېلو بېلو ورځو د نکريزو تالونه ورواستول. په ۱۹۲۱ کې تر يوه ښکلي تمبو لاندې د نهو وړوکو جينکو په بدرګه مېلمنو ته راغله چې په کې د عابدې دوې خويندې ساجده او رابعه هم شاملې وې. سلطان جهان له ټولو مېلمنو سره پر مځکه ناسته وه. د خپلې لمسۍ پر قابليت يې يو تقرير وکړ. ټولو د الله اکبر نعره پورته کړه او بيا عابدې سلطان په مصرۍ لهجې د قرآن تلاوت پيل کړ. سلطان جهان په خپلې ماڼۍ کې د جينکو ښوونځی پرانيستی و چې په کې ددې لمسۍ له نورو سره يو ځای د نوې زمانې زده کړې پيل کړې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نهم څپرکی
وروستی نواب

په ۱۹۱۴ کې د لومړۍ نړيوالې جګړې له پيل سره سم د بريتانيا حکومت د هند له لويې وچې نه د پوځيانو برتې کول پيل کړل. د هند له ټولو راجه ګانو او نوابانو دا هيله کېده چې دوی به خپل ټول وسايل انګريزانو ته ورکوي. د مسلمانو رياستونو لپاره دا يو ډېر سخت کار و. ځکه چې په دې جنګ کې د انګرېزانو مخالف جرمني له ترکيې سره اتحاد کړی و. بهوپال د انګرېزانو پلوي نوابي ګڼل کېده. خو سلطان جهان د ترکيې د حکومت په پلوي مجبوره وه، ځکه د هغې د حج کولو پر مهال ترکي عسکرو د هغې ټوله کورنۍ ژغورلې وه.

په علي ګړ پوهنتون کې مسلمانو محصلينو د ترکيې په چارو کې په ډاګه احساساتي تقريرونه او بحثونه کول. په خپله په ترکيې کې د عثماني دورې د بيا راژوندي کولو لپاره خلکو د هند پر مسلمانانو لويه تکيه کوله. د هند مسلمانانو د مغول سلطنت له ړنګېدو وروسته ترکيې ته سترګې نيولې وې او غوښتل يې چې هلته د مسلمانانو يو غښتلی اسلامي دولت جوړ شي.

حميدالله له خپلو ملګرو سره د ترکيې خلافت د پاڅون لپاره هلې ځلې کولې.

انګرېزانو پر دې وخت سلطان جهان ته مرموز پيغامونه ورلېږل چې په حميدالله دې نظر ساتي. سلطان جهان د بهوپالي عسکرو يوه ډله هغوی ته په دې شرط ورکړه چې دوی به د ترکانو پر ضد نه جنګېږي. هغې درې لکه او درويشت زره روپۍ هم انګرېزانو ته ورکړې. په ۱۹۱۵ کې جګړې زور اخيستی و. د هغې زوی عبيدالله د پوځي قومندان په توګه عدن ته لاړ. خو ډېر ژر ناروغه شو او بېرته يې

(c) ketabton.com: The Digital Library

راوا ستولو. حمیدالله له سبق وروسته په بهوپال کې د خپلې مور د مشر وزیر دنده پر غاړه واخیسته. هغه د علیګړ نه خپل ملګري راوغوښتل او په بهوپال کې یې په بېلا بېلو حکومتي کارونو بوخت کړل. په دې کار د بهوپال خلک هم ناراضه وو. ځکه دوی د بهوپال په کلتور نه وو خبر.

په بهوپال کې اوس هر چا له انګرېزانو څخه د خپلواکۍ اخیستلو خبره کوله. په **۱۹۲۴** کې د سلطان جهان زوی جنرال عبیدالله د سرطان په ناروغۍ مړ شو. د هغې مشر زوی نصرالله د شکرې په ناروغۍ اخته و او د خپل ورور له مړینې څو میاشتې وروسته دی هم مړ شو. د نوابۍ لپاره د حمیدالله چانس برابر و خو ها خوا د نصرالله زوی حبیب الله هم د خپلې نیا د ځای ناستي په توګه او د جلال آبادیانو په ملاتړ د بهوپال نوابي غوښتله.

سلطان جهان په دې وخت کې د خپل زوی حمیدالله لپاره یو ځل بیا د خپلو خپلوانو له مخالفت سره مخامخ شوه. د نصرالله له مړینې لس ورځې وروسته یې د انګرېزانو پاچا، خارجه وزیر او استازي ته لیکونه واستول او د اسلامي قانون له مخې یې د حمیدالله د ځای ناستي د حق خبره وکړه. بلخوا حبیب الله هم له انګرېزانو سره رابطه ټینګه کړې وه. انګرېز استازي د سلطان جهان دعوا په قانوني اساس رد کړه. نو هغه دومره په قهر شوه چې سمدلاسه یې انګلستان ته د سفر نیت وکړ.

په **۱۹۲۵** کې هغه یو وارې بیا انګلستان ته ورسېده. دلته هغې د بریتانوي حکومت له مهمو وزیرانو او پارلماني غړیو سره لیده کاته پیل کړل. حمیدالله په خپله هم د خپل حق لپاره هلې ځلې کولې. میمونه سلطان هر ځای له خپلې خواښې سره مله وه او کوم ځای چې

به سلطان جهان په خپلې ماتې ګوډې انګرېزي خپل مطلب نشو بیانولی نو مېمونې به ورسره مرسته کوله.

په دې ورځو کې د انګلستان د پاچا جورج پنځمه لمسۍ اېلیزبیت وزېږېده. سلطان جهان د هغې مبارکۍ ته ورغله (وروسته دا شهزادګۍ د انګلستان ملکه شوه) او پاچا ته یې خپله عریضه واوروله. پاچا ورته په ځواب کې وویل چې دی هېڅ واک نه لري او هر څه چې د هند په باب کېږي هغه د برتانیې حکومت کوي. سلطان جهان له دې نه وه خبره چې د برتانیا د پارلمان ځینو غړیو په هند کې د انګرېز حکومت له استازیو پوښتنې کولې، چې دوی په کوم قانون د حبیب الله ملاتړ کوي. هغوی د حکومت هغو خلکو ته مشوره ورکړې وه چې د سلطان جهان په مخالفت ولاړ وو چې دغدر (د ازادۍ جګړه) پر مهال د بهوپال د شاهي کورنۍ رول مطالعه کړي. د انګرېزانو تر منځ قانوني لیکونه تلل راتلل او اخر په **۱۹۲۲** کې د حمیدالله حق ومنل شو.

سلطان جهان د زړه په مرض اخته وه او په لندن کې یې اعلان وکړ چې دا د خپل زوی حمیدالله خان په حق کې له نوابۍ لاس اخلي. انګرېزانو په خپل لیک کې ویلي وو چې له حمیدالله وروسته به د نصرالله او عبیدالله زامنو ته نوابي ورکول کېږي. ځکه حمیدالله درې لوڼه لرلې، خو سلطان جهان دا خبره نه منله. په دې دلیل چې په دې فیصله به د حمیدالله ژوند په خطر کې وي. دی به د ګدۍ لپاره د خپلو وربرونو له خوا ووژل شي. انګرېزانو دا دلیل ومانه، خو پوښتنه یې وکړه چې که د حمیدالله لور عابده سلطان د هغه وارثه شوه او وروسته د حمیدالله زوی وزېږېده بیا به څه کېږي؟ ځکه حمیدالله د ډېرشو او مېمونه سلطان په دې وخت کې د پنځه ویشتو کلونو وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سلطان جهان د خپلې لمسۍ د وراثت لپاره پر دې اساس جنګېده چې د بهوپال پـه ۱۰۷ کلـن تـاريخ کـې څلورو ښـځو ډېر پـه بريـالیتوب حکومت کړی دی. نو عابده سلطان به هم ددې وړ وي چې د بهوپال واکمنه شي. دوه کاله وروسته د انګرېزانو او د حمیدالله ترمنځ په یوه تړون کې عابده سلطان د هغه ځای ناستې اعلان شوه. هغې ته د ګوهر تاج خطاب ورکړل شو.

د نواب حمیدالله دور په بهوپال کې ډېر لوی بدلونونه راوستل. دا بـدلون پـه مراسمو او انتظـام دواړو کـې لیـدل کېـده. کابینـه د دوو وزیرانو پرځای اوس په شلو وزیرانو ډکه وه. سلطان جهان به په دې خپـه کېـده او زوی تـه بـه يـې ويـل چې ولـې دومـره پيسـې لګـوې. خدمتګارانو تـه سپینه دربېشي (یونیفارم) ورواغوستل شو. شاهي شان شوکت پیدا شو. د مالیې مستحاجري نظام معرفي شو.

سلطان جهان نور هېڅ نشو کولای هغې اوس هم د پنځو لکو روپیو مځکې او جاګیر لرلو او فیصله یې وکړه چې پر خپله مځکه به د عابده سلطان لپاره یوه ښکلې ماڼۍ جوړوي. دا ماڼۍ نورالصباح نومېږي او اوس یو هوټل دی.

سلطان جهان د ۷۲ کلونو پـه عمر کې د ګردې یا پښتې ورګو د عملیاتو وروسته په حق ورسېده.

په ۱۹۳۲ کې د هند نوابي ریاستونو او نورو راجه ګانو خپله یوه اتحادیه جوړه کړې وه او نواب حمیدالله درې واري ددې اتحادیې مشر ټاکل شوی و. په دې کلونو کې د هند د خپلواکۍ خبرو زور نیولی و او دا خبره یقیني وه چې انګرېزان به له هنده وځي او هند به وېشل کېږي. د کانګرس ګوند خپل استازي راجه ګانو ته ور واستول چې له هند سره د یوځای کېدو (الحاق) سند لاسلیک کړي او په

رسمي توګه له هند سره یو ځای شي. په دې وخت کې مسلمانو ریاستونو، حیدرآباد، جوناګړ او بهوپال له دې فیصلې نه ډډه وکړه.

نواب حمیدالله نه غوښتل چې د بهوپال خپلواکي د ده له لاسه هند ته وسپارل شي. ده غوښتل چې دا کار د هغه لور عابده سلطان وکړي. او دا یې تر څه ځایه ددې کار لپاره تیاره کړې وه.

عابده سلطان په خپل کتاب کې لیکي:

''په دولسم اګست ۱۹۴۷ کې زما پلار په ډیلي کې له جناح، ماونټ بېټن، او د کانګرس له مشرانو سره تر خبرو اترو وروسته په الوتکه کې بهوپال ته راورسېدل، په زرګونه وګړي دده هرکلي ته ولاړ وو. دوی نارې وهلې چې 'پاکستان ته مه ځه.'

حمیدالله هم هلته په خپله وینا کې خلکو ته ډاډ ورکړ چې 'دوی به نه مایوسه کېږي.'

له انګرېزانو د خپلواکۍ د ترلاسه کولو په هلو ځلو کې دی څو واري د کانګرس، مسلم لیګ او د انګرېزانو تر منځ په جرګو او مرکو بوخت و، او دوی ټولو په دې اعتماد لرلو. ده مهاتما ګاندهي په دې قانع کړی و چې د مسلم لیګ او محمد علي جناح وجود دې ومني او دا چې د هند مسلمانان ځان له پېژندګلوي او خپله خاوره غواړي. خو دبهوپال پولې له هرې خوا د هندوانو له اکثریتي سیمو سره نښتې دي او دلته ډېری اوسېدونکې هم هندوان دي. د هند او پاکستان وېش هم په دې اساس کېدو چې د ډېرکي هندوانو سیمې به له هند سره او ډېرکی مسلمانو سیمې به له پاکستان سره شاملېږي. حمیدالله په دې پوهېدو چې د پاکستان له جوړېدو وروسته به بهوپال ځان ته پاتې وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ۱۹۴۷ م کال کې حمیدالله په کراچۍ کې یو لوی کور ځان له په بیه واخیست او ''بهوپال هاوس'' نوم یې ورله ورکړ. په دې کې د استوګنې انتظام هم وشو او د جناح له خوا هغه ته داسې پېغامونه استول کېده چې که دی راغلی، نو کېدای شي د هغه ځای ناستي به وټاکل شي او یا به هم د ختیز پاکستان چې اوس بنګله دېش دی د هغه والي مقرر شي. خو په ۱۹۴۸ م کال کې د جناح له مړینې وروسته د پاکستان سیاسي فضا بدله شوه. اخوا د هند حکومت هم زور لګولی و چې نواب حمیدالله دې په بهوپال کې پاتې شي. اخر په ۱۹۴۹ م کال کې دا خپلواکه ریاست لکه د نورو سلګونو ریاستونو غوندې د هند برخه وګرځېده.

په ۲۰۰۲ م کې د مۍ پر دولسمه نېټه د کراچۍ په ډان نومي ورځپانه کې یو وړوکی خبر چاپ شو چې ''د بهوپال د پخواني ریاست وارثه شهزادګۍ عابده سلطان د شنبې په سهار د ۸۹ کلونو په عمر کې وفات شوه. دا د پاکستان د پخواني ډیپلومات شهریارخان مور وه او په ۱۹۴۲م کال کې لومړۍ مسلمانه پیلوټه ښځه وه. نوموړې د هاکۍ، پولو او ټېنیس لوبغاړې او د هند د ښځو د سکواش اتله پاتې شوه وه.''

عابده سلطان د بهوپال د نواب ځای ناستي حمیدالله خان او د میمونه سلطان مشره لور وه. چې په ۱۹۱۳ کې په شاهي ماڼۍ کې وزېږېده او سمدلاسه د نواب سلطان جهان بېګم په غېږ کې ولوېدله. تر څو چې هغه ژوندۍ وه د عابده سلطان پالنه او روزنه یې کوله. عابدې په وړوکي عمر کې له خپلې نیا د قرآن لوست له اردو ترجمې سره زده کول پیل کړل او په غلطي کولو به د خپلې نیا له خوا وهل کېدله.

عابده سلطان پخپل کتاب کې لیکي: ''د اس سپرلي او ننبه ویشتل زموږ ټولو ماشومانو لپاره یو لازمي کار و. راته ویل کېدل به چې هر یو پښتون باید ښه ننبه ویشتونکی وي.''

عابدې ته په خپله د بهوپال د واکمنې سلطان جهان له خوا ډېر ښه پام کېده. هغه ځکه چې دا د خپل پلار نواب حمیدالله خان ځای نیوونکې وه. د یولس کلونو په عمر کې هغې د قرآن لوست پای ته ورساوه. نو د هغې د نشرح جشن ولمانځل شو. په ټول بهوپال کې هغه مهال ددې د لمانځلو ذکر تر ډېرې مودې د خلکو په خوله کې و. په ۱۹۲۲ م کال کې چې کله ددې پلار حمیدالله خان په لندن کې په رسمي توګه نواب اعلان کړل شو. نو عابده هغه وخت له خپلې مور او خویندو سره یو ځای وه او بهوپال ته بېرته په راتګ چې اورګاډی ښار ته رانژدې شو نو دا په ستر کښېنول شوه. د عابدې لپاره دا یو عجیبه حالت و. هغې خپل ټول ماشومتوب په لوبو او منډو کې تېر کړی و. د یوې عادي مېرمنې غوندې ژوند کول هغې ته ګران و. خو څو میاشتې وروسته دا د کوروایي د نواب سرور علي خان ته په نکاح کړل شوه. هغه د اورکزیو له فیروزخېلو څخه و. راتلونکي پنځه کاله هغې خپل رسمي تعلیم او زده کړې پوره کړې او کله چې د ۱۷ کالو شوه نو د پلار له کوره رخصت شوه او په کوروایي کې یې ژوند پیل کړ.

د سرورعلي خان او عابدې خوی خصلت او ژوند له یوه بله سره ډېر په توپیر کې و. عابدې د اس ځغاسته، بایسکل، پولو، لوبې او ښکار خوښول او د هغې د خاوند شطرنج او تاش لوبه خوښه وه. دی د ساړه طبیعت خاوند و او په کور کې د اوسېدو او مطالعې شوقین وو او هر وخت به یې بدني لوبې نه خوښېدې. نتیجه دا شوه چې د دوی تر منځ شخړې کېدې. عابدې یو څو میاشتې ورسره تېرې کړې او

(c) ketabton.com: The Digital Library

ببرته د پلار کور ته راغله. هغې په خپل کتاب کې د خپل واده کړي ژوند د ناکامۍ پړه پر خپلې غاړې اخيستې ده.

يو کال وروسته دا د يوه ماشوم مور شوه چې شهريارخان ونومېدو. بيا عابدې په خپله سرورعلي خان ته اجازه ورکړه چې بل واده دې وکړي. خو په خپله يې تر مرګه له هغه طلاق وانه خيست او نه يې بل واده وکړ. عابده د خپل پلار له خوا د بهوپال مشره وزيره وټاکل شوه او په ۱۹۳۷ م کال کې له خپل درې کلن ماشوم زوی، مور پلار او خويندو سره يوځای د انګلستان د پاچا څلورم جورج د تاجپوشۍ مراسمو کې د ګډون لپاره ولاړه.

عابدې سلطان له خپل پلار سره د مشرې وزيرې په توګه سرکاري کارونه سرته رسول او د خپل زوی شهريارخان د ترببې او تعليم سره سره يې د الوتکې چلولو، ښکار او لوبو کې ځان له مصروفيت موندلی و. په ۱۹۴۲م کال کې د هند او پاکستان د وېش معامله په ځينو ځايونو کې د خونړيو جګړو او بلواوو سوب ګرځېدلې وه.

په دې حالاتو کې عابدې خپل زوی انګلستان ته بوتلو او هلته يې په ښوونځي کې داخل کړ. په دې کال د هغې پلار د افتاب بېګم نومې نجلۍ سره دويم واده وکړ، چې له عابدې سره په ښوونځي کې وه. مېمونه سلطان او د عابدې نورو خويندو دا خبره په صبر سره وزغمله. تر يوه حده عابده سلطان هم ددې واده مخالفه نه وه خو حميدالله دوی ټولو ته امر کړی و چې افتاب بېګم ته به هره ورځ سلام کولو ته حاضرېږي. د عابدې لپاره دا خبره د منلو وړ نه وه. دا هسې هم ډېره سرتمبه او سرکشه ښځه وه او پلار ورته ډېر ګران و. په دې خبره د هغې زړه ځنې مات شو او له بهوپاله مايوسه شوه. دلته ورته ژوند عبث ښکاره شو.

په ۱۹۴۹ کال کې د هغې پلار د خپل علاج لپاره په انګلستان کې و. عابدې خپل کالي پټري راټول کړل او تر ټولو نژدې خدمتګارې ته يې وروسپارل او دا يې بمبۍ ته ورواستوله. څو ورځې وروسته دا په خپله هم بمبۍ ته ور ورسېده. هلته يې د سکواش په اتلوليو کې برخه واخيسته او بيا په بېړۍ کې کښېناسته او د هند خاوره يې پرېښوده. دې په خپلې ماڼۍ کې نوکران، موټرې، اسونه او د کور هرڅه همدغسې پرېښودل او تر ډېرو ورځو څوک خبر نه وو چې دا به بيا نه راځي. څو ورځې وروسته يې په انګلستان کې يو جيپ واخيستو او د سړک له لارې اروپا، ترکيې او له ايرانه پاکستان ته ولاړه. هغه مهال د دې زوی شهريارخان په کېمبريج پوهنتون کې سبق ويلو.

د کراچۍ په ملير سيمه کې هغې ځان له ځمکه واخيستله او خپل کور يې پرې جوړ کړ، چې تر ډېرې مودې پورې نامکمله پاتې و او برېښنا په کې نه وه. هغې خپل کالي خرڅول او شهريار ته يې د سبق لپاره پيسې وراستولې. ځکه د هغه د تعليم لپاره لا پخوا د بهوپال سرکاري وظيفه بنده شوې وه. د هغې په وتلو سره نواب حميدالله خان ورسره ټول اړيکي شلولي وو. د هغې د ځمکو ګټه هم ورباندې بنده شوه او د نورالصباح ماڼۍ سرکاري شوه.

عابدې سلطان اته کاله ډېر په خوارۍ ژوند تېر کړ خو له پلاره يې چېرې هم پيسې ونه غوښتلې. يو واري د دې په کور کې غلا هم وشوه او يو څه کالي پټري چې ورسره وو هغه هم ترې ولاړل. دا په خپل کتاب کې ليکي:

"يوازې زما رښتيني ملګري زما کور ته راتلل ځکه زما کور ته له کراچۍ ښاره د نيم ساعت لاره وه. زما په کور کې د خدمت لپاره کله

(c) ketabton.com: The Digital Library

ناکله بنګالیان راتلل. دوی تاوده زړونه او خوشاله روح لرلو. کله به د هند مهاجر راتلل چې ډېر با ادبه او ډېر بې اعتباره وو. کله به پښتانه راتلل چې ډېر مودبه نه خو پتمن وو او پنجابیانو به کار ډېر کولو خو پتمن نه وو''

په ١٩٦٠ کې عابده سلطان د خپلې خور ساجده سلطان د لیدو لپاره ډیلي ته ورغله. ساجده د پټوډي په پښتون نواب منصورعلي خان واده وه. په دې وخت د هغې مور مېمونه سلطان ورته ټېلیفون وکړ چې پلار یې سخت ناروغه دی. دا له خپلې خور سره یو ځای په الوتکه کې بهوپال ته ورسېده.

عابده سلطان لیکي:

''مونږ د خپل پلار د شخصي ساتونکي له خوا په پوړو ودرول شو او راته یې وویل چې هېڅوک اجازه نه لري له دې ځایه وړاندې ولاړ شي. مونږ دواړه خویندې سختې خواشینې بهر ولاړو. بیا بهر په باغ کې کښېناستو زمونږ مور له ډاکټرانو سره جنجال کاوه. دوی ډېر مودبه وو او ویل یې: ''چې په مناسب وخت به اجازه ورکړي، چې نواب صېب ووینې'' که څه هم بهوپال په ١٩٤٩ کې له هند سره یو ځای شوی و خو تر ١٩٦٠ پورې ځینو نوابانو خپل رسمي حثیت هم هغسې ساتلی و. دوی څه خاص امتیازات نه لرل او تش په نوم پاتې وو. زیاتره یې د خپلو مځکو او باغونو په آمدن ژوند تېراوه.

په بله ورځ عابدې او د هغې خور ته اجازه ورکړل شوه چې خپل پلار نواب حمیدالله خان ووینې. عابدې دولس کاله خپل پلار نه وو لیدلی او په وروستي ځل خپل پلار ورته په یو سخت لیک کې خبرتیا ورکړې وه چې دا د بهوپال په مځکو او جایداد کې هېڅ برخه نه لري.

اوس د هغه سترګې کمزورې شوې وې او کله چې یې د خپلې لور غږ واورېدو نو له خوشالۍ یې غېږه پرانیستله او عابده یې تر غاړې وته. څو ورځې وروسته د ١٩٦٠ کال پر ۴ فروري نواب حمیدالله خان له دې فاني دنیا سترګې پټې کړې.

د هغه د جنازې د مراسمو لپاره عابدې هلې ځلې وکړې او غوښتل یې چې پلار یې په پوره سرکاري درناوي سره خاورو ته وسپارل شي او د بهوپال د یوویشتو توپو سلامي ورته وکړي. دې ته اطلاع ورکړل شوه چې اوس په بهوپال کې توپې نشته. دلته بیا د عابدې سرټمبګې کار وکړو. هغې فیصله وکړه چې مقصد د بارودو د ډز نه دی. په څه سترو یې ٢١ د بارودو ګولې تیارې کړې او د جنازې پر وخت یې وار په وار خلاصولې. د نواب حمیدالله مړی یې د بهوپال په شاهي جنډۍ (بیرغ) کې خاورو ته وسپارلو.

د عابدې کورنۍ اوس پر هغې فشار راوړ چې دا دې پاتې شي او د پلار میراث دې سمبال کړي. د هغې میرې افتاب بېګم هم ورته په ټینګار وویل خو عابدې اوس په بهوپال کې ځان پردی احساساوه. په ١٩٨٠ م کال کې دا یو واري بیا د خپلې ناروغې مور میمونه سلطان لیدو ته له پاکستانه هند ته ولاړه. په بمبۍ کې ورته وویل شو چې اوس به دا په پولیس تانه کې خپل نوم لیکي. ځکه چې دا د پاکستان اوسېدونکې ده. دې هلته د اورګاډي د دربیمې درجې ټکټ واخیست او څلورویشت ساعته یې د نورو خلکو په شان سفر وکړ او په ګاډي کې نیمه ویښه، نیمه ویده کله چې بهوپال ته ورسېده. دې ځان دومره په بدحال احساساوه چې خپل پېټې یې پر سر کېښنوده او د ټیکسي موندلو په لټه کې شوه. دې فکر کاوه چې څوک به یې ونه پېژني او نه یې غوښتل چې څوک یې وپېژني. په دې وخت کې یو پولیس واله

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددې لوري ته راغی او ورته یې ویل: ''ته بیا حضور یې (بیا په بهوپال کې خورکۍ یا مورکۍ په مانا کارېږي. خو عابده سلطان ته به ټولو ''بیا'' ویل.)

کله چې دې ورته ځان وروپېژندلو نو نور خلک ترې هم راټول شول او اخر په یو ټانګه (ګاډي) کې یې تر خپل منزل ورسوله.

هلته په شاهي ماڼۍ کې عابدې خپله مور او کشره خور رابعه سلطان ډېر نااسوده لیدل. هر څه په زړېدو وو. باغونه یې شاړ او د لوبو میدان له وښو او وحشي بوټو ډک وو. کله کله به یو چا سر ورته ښکاره کړو. ځینې پخواني خدمتګاران لا پاتې وو. میمونه سلطان ډېر شاهي خویونه لرل او لکه د یوې صبرناکې مېرمنې هرڅه یې په خاموشي زغمل، خو د ژوند وروستۍ شېبې یې په یوازیتوب تېرې شوې. د بهوپال د نوابۍ وروستۍ وارثې عابدې سلطان چې کله پاکستان ته کډه وکړه، نو په لومړیو څو کلونو کې یې ځان له نویو حالاتو سره برابرولو.

په ۱۹۵۸ م کال کې دا په برازیل او وروسته په چیلي هېواد کې سفیره شوه. ددې د کورنۍ په درناوي د پاکستان هر حکومت ورته ارزښت ورکولو. د ۱۹۶۰ په لسیزه کې هغې د واکمن جنرال ایوب خان پر ضد د مسلم لیګ له خوا په هغو انتخاباتو کې کمپاین وچلولو چې مشره یې د محمدعلي جناح خور فاطمه جناح وه. په عملي سیاست کې دا په لومړي ځل فعاله شوه، خو د دوی ګوند رایې ونه ګټلې او ورسره ددې سیاسي ژوند هم پای ته ورسېد. کله چې ددې زوی شهریارخان د خارجه وزارت لخوا مسلکي ډیپلومات وټاکل شو او واده یې وکړ، نو عابدې ټولنیزو کارونو ته لاس واچولو. په خپل

کور کې یې د ملیر د غریبو او بې وزلو ماشومانو لپاره د زده کړې اسانتیاوې برابرې کړې او تر مرګه په لیک لوست بوخته وه.

×××

(c) ketabton.com: The Digital Library

لســـــــم څــــپرکی
د بهوپال اوسني پښتانه

په بهوپال کې هغه پښتانه چې د دوست محمد خان په وخت کې ورغلي وو ، د استوګنې ځايونه يې نه لرل. زياتره په کې مېشتي خېل وو او لکه چې د پښتنو دود دی. په پردېس کې هر وخت چې يوه ډله ځان له ځای جوړکړي نو نورخپلوان هم ورپسې ځي. د بهوپال د ويالو او تالابونو په غاړه يو بوټی کېږي چې مېزرو ته ورته وايي او دې ته ''بروو'' وايي. دې لومړنيو پښتنو چې کله ځان ته جونګړې او کوډلې جوړولې نو د ''بروو'' بوټي به يې پرې کول او په چتونو به يې غوړول، له همدې کبله ورته د هندوستان خلکو ''برووکټ''يا (بروو پرېکوونکي) ويل. په شلمه پېړۍ کې هم د دې پښتنو اولادونو د کرکټ او هاکي لوبو کې نوم وګاټه او يو په کې منصورعلي خان چې د پټوډي نواب او د هند د کرکټ نامتو لوبغاړی و او بل د هاکي اتل اسلم شېرخان و. کله چې دوست محمدخان په بهوپال کې ځای پر ځای شو ، نو له تيرا يې خپل خپلوان راوبلل. د ده ورونه چې شېرمحمد ، الف محمد ، شاه محمد ، مير احمد او عاقل نومېده. د عاقل نه علاوه نور ټول په بېلا بېلو جګړو کې ووژل شول. له دې وروسته په لومړۍ جوپه کې نژدې پنځوس تنه راغلل چې زياتره مېرازي خيل وو. ورپسې مېشتي خېل او فيروزخېل ټبرونه ورغلل. له بهوپاله لرې د کوروايي نوابي دلېرخان جوړه کړې وه. چې فيروزخېل اورکزي وو. دی په ۱۲۷۰ کې په کندهار کې زېږېدلی و او له دوست محمد سره يو ځای په ډېرو جنګونو کې لکه د ښو ملګريو جنګېده.

په ۱۷۱۷ کې مغول پاچا فرخ سېرور له د بهوپال سره نژدې ۳۰ پرګنې ورکړې. تر دې وړاندې دلېرخان دلته ۱۷۱۳ کې يوه د ختو کلا جوړه کړې وه. دا سيمه په ۳۲۸ مربع کيلوميتره غزېدلې ده او په

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۹۰۱ کې هلته دیارلس نیم زره خلک مېشت وو. دلېرخان په ۱۷۲۰ کې د جې پور د راجه تر قوماندې لاندې د کوټه په جنګ کې برخه واخیسته او هم په دې کال له حیدرآباد سره وجنګېده. خو دوه کاله وروسته دوست محمد خان دی له خپلو زامنو سره یو ځای یوې مېلمستیا ته بېراسیه ته ورېللو او له خپل زوی سره یو ځای یې ووژلو. دا معلومه نه ده چې له دوست محمد خان سره یې څه وخت او څنګه مخالفت پیدا شو.

دلېرخان د مغول پاچا محمد شاه له خوا شاهي نشان او د امیرالدوله لقب اخیستی و او د پنځو زرو عسکرو منصب دار و. دده مېرمن شاه درۍ بي بي د یوه بل سردار نصرالله خان خور وه. دده زوی عزت خان د پلار پر جاګیر وارث شو او څه وخت چې دوست محمد له مرهټه وو سره په جنګ اخته و، نو دی د پښتنو د دښمنۍ له کبله د خپل دښمن له دښمن یعني مرهټو سره لاسونه یو کړل. په ۱۷۶۱ کال چې احمد شاه ابدالي پر هندوستان حمله وکړه او د پاني پت په میدان کې د مرهټه وو او افغان پوځونه یو بل ته مخامخ شول، نو عزت خان د مرهټه وو په صف کې ولاړ و. هم په دې جنګ کې د ده خپل ماما د احمد شاه ابدالي په پوځ کې جنګېده. په سختې جګړې کې عزت خان ټپي شو او هم دغه ماما وپېژانده او د درملنې لپاره یې له مېدانه خپلې خیمې ته یووړ. کله چې یې ټپونه جوړ شول، نو د احمد شاه ابدالي خدمت ته یې حاضر کړ. ده ورته د لقب او د جاګیر نه علاوه د یوې لویې جنګې ډلګۍ قومانده وسپارله. دی کوروایي ته د یوه معزز او مېړني په توګه بېرته ولاړ. خو لږه موده وروسته مړ شو. مرهټه وو دده غداري هېره نه کړه او څه موده وروسته د عزت خان زوی نواب حرمت خان د پلار ځای ناستی شو. نو ډېر ژر د مرهټه وو

لاس ته ورغی او د پلار په بدل کې یې ونیولو او تر درې کاله د هغوی بندي و. په بندي خانه کې شکنجه شو او ډېره بده وضعه ورسره وشوه. مرهټو غوښتل چې دده خزانه او پرګنې ترې واخلي. اخر دی مجبوره شو او یو شمېر کلي یې مرهټه وو ته وسپارل. له دې علاوه ده درې لکه روپۍ د خوشې کېدو په بدل کې ورته ومنلې. له بنده له خلاصېدو سره سم هغه د نویو ملګریو په لټه کې شو او انګرېزانو ته یې مخ واړولو. ده داسې فکر کاوه چې انګرېزان به د مرهټه وو له ماتې وروسته هغه کلي بېرته ورته ورکړي. خو هغوی دغه مځکې په خپل واک کې وساتلې. د حرمت خان دوه زامن مظفرخان او نجف خان یو په بل پسې نوابان شول. خو د دواړو له مړینې وروسته دوی نارینه اولادونه نه لرل چې نواب شي. په دې وخت کې د بسوده نواب په دې ګدۍ دعوا وکړه. خو اخر دا دعوا د نجف خان لمسي منورعلي خان وګټله. د منور مور د نجف خان لور وه. د منورخان هم زامن نه وو او دغسې دده له مړینې وروسته نوابي دده ورور یعقوب علي خان ته ورکړل شوه.

یعقوب علي خان له خپلې کونډې ورېنداري عمرالنساء سره واده وکړ. ده یو زوی او یوه لور لرل. دی هم د دېرشو کالو په عمر مړ شو. نو دده ماشوم زوی سرورعلي خان د څلورو کالو په عمر کې نواب اعلان شو. انګرېزانو د هغه د سرپرست په توګه یوه شورا وټاکله چې مشره یې د سرورعلي خان مور عمرالنساء وه. دا د ''سرکاراما'' په نامه پېژندل کېده او د بهوپال د نوابې سلطان جهان ملګرې وه. نو د هغې خبره به یې ډېره منله. هغې د واکمنې په توګه په کوروایي کې د غریبو خلکو لپاره اداري جوړې کړې. یوه کلیوال بانک به کروندګرو ته د تخم د وېشلو او بې له سوده پورونه ورکول چې مځکې وکري. د

(c) ketabton.com: The Digital Library

سلطان جهان په وينا نواب سرورعلي خان او دده خويندې د نوي زمانې تعليم او زده کړو لپاره ښوونځيو او کالجونو ته واستول شول. په خپله سرورخان د اندور په ډالي کالج او بيا د اجمير په مايو کالج کې د زده کړو لپاره ولېږل شو. په ۱۹۲۱ کې سرورخان د لندن په سينډ هرسټ کې پوځي زده کړو لپاره ولاړ او په ۱۹۲۳ کې نواب شو.

په ۱۹۲۲ کې ده د بهوپال له شهزادګۍ عابده سلطان سره واده وکړ. د نکاح نامې يو شرط دا و چې د سرورخان مشر زوی به دبهوپال نواب وي. په ۱۹۳۴ کې د ده زوی شهريارخان وزيږېد خو دا څرګنده وه چې عابده سلطان او نواب سرورعلي خان يو ځای ژوند نشو کولای. دوی بېل شول او څه موده وروسته سرورخان دويم او بيا دريم واده وکړ. له دريمې ښځې دده زوی ظفرعلي خان دده له مړينې وروسته نواب شو. نواب سرورعلي خان د هندوانو له ټيټې طبقې سره ډېره خواخوږي او زړه سوی لاره او په خپل حکومت کې يې دوی ته ډېره ونډه ورکړې وه. دکوروايي په ولسي جرګه کې يې ددې طبقې ډېر خلک راوستل. ده د زور ودونو او جهېز پر ضد هم ډېرې هلې ځلې وکړې. دی په ۱۹۸۲ کې مړشو.

کله چې عابده سلطان له سرورعلي خانه بېله شوه، نو هغه ته يې وويل چې بل واده دې وکړي. نواب سرور د ''وای'' د نواب له لور عايشه سره واده وکړ. دوی درې اولادونه لرل چې قيصر زمان، ظفرعلي خان او منورعلي خان نومېدل.

قيصرزمان اوس په بهوپال کې يو شخصي ښوونځی پرانيستی دی او لور يې د شهريارخان په دويم زوی علي واده ده او په لاهور کې ژوند تېروي.

د دليرخان يو بل زوی محمد احسن الله خان د بسوده نومي ځای نواب وټاکل شو. د نواب حرمت خان يو بل زوی نجف خان هم د خپل ورور له مړينې وروسته نواب شو، خو ده صوفي طبعيت درلود او د قادريه طريقې منونکی و. زيات وخت به يې په عبادت کې تېرولو. دده مېرمن لاډلي بېګم د محمدګړ د نواب احمدقلي خان لور وه.

د نجف درې زامن په ماشومتوب کې مړه شول او چې دی مړ شو، نو دده خور کرامت الزماني بېګم نوابه شوه او د بسوده دا دواړه نوابۍ يعنې کوروايي او بسوده يو ځای شول. د ميمونه سلطان دويمه خور ساجده سلطان د پټوډي په نواب افتخارعلي خان واده شوه چې د پښتنو يوه بله نوابي وه. دی د هند د کرکټ لوبغاړی و. د ساجده سلطان زوی منصورعلي خان هم د پلار په شان د کرکټ لوبه غوره کړه او يو وخت کې د هند ستوری و. ده د هندي فلمونو له بنګالۍ اداکارې شرميلا ټېګور سره واده وکړ. د منصورعلي خان درې اولادونه دي چې دوه يې اوس د هند د بالي ووډ په فلمونو کې د سيف علي خان او سوها علي خان په نامه پېژندل کېږي.

د ده يوه لور چې سباعلي خان نومېږي اوس په بهوپال کې د هغو لسګونو زيارتونو او جوماتونو متولي ټاکل شوې ده چې په تېرو دريو سوو کلونو کې پښتنو جوړکړي وو. د ''اوقاف شاهي'' په نوم اداره په بهوپال کې ټول مذهبي ځايونه اداره کوي. له دې علاوه سکندر بېګم چې په مکه کې د حاجيانو لپاره کوم رباطونه (وړيا اوسېدو ځايونه) جوړکړي وو دا د هغې مسوليت هم په غاړه لري. د دې خبرې څه مخالفت هم کېږي، ځکه چې د ساجده سلطان کورنۍ له بهوپاله وتلې ګڼل کېږي او ځينې خلک په دې باور دي چې اوس د نوابانو او دراجه ګانو دور ختم شوی دی. لکه چې د بهوپال نورې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګې (شعبې) د حکومت له خوا اداره کېږي. په کار ده چې د نوابې کورنۍ اوقاف هم له حکومت سره وي. په دې اړه راته شهریارخان د یوه ډیپلوماټ ځواب راکړ او هغه دا چې "څه چې په هندوستان کې پاتې دي هغه په ما پورې اړه نه لري. زما مور بې له هغې هم د پلار په مېراث چې دعوا کړې وه ورته هېڅ تر لاسه نشول. زه خپل ښه ژوند لرم."

د اورکزو یوه بله کورنۍ د جلال خېلو وه چې له دوست محمد خانه ډېر وړاندې د لوهاري په سیمه کې اوسېدل. دا سیمه د هند د اترپردېش ولایت سهارن پور ولسوالۍ (ضلعې) ته نژدې ده، چې د دیوبند مدرسه په کې ده.

د سردار جلال خان څو پښتونه د مځکه والو په توګه د لوهاري خواوشا مېشت وو. د سردارجلال خان د پلارنوم میرحضر خان و او د دولسمې پېړۍ په نیمایي کې د مغول پاچا اورنګزېب پر وخت د دې سیمې مځکه وال و. جلال خان ته دده د خدمتونو په بدل کې منصب ورکړې شوی و او دی د "بهیم" نومې ولسوالۍ تاڼه دار و. د جلال آباد د د نوابۍ بنسټ هم ده اېښی و. دی په ۱۷۱۷ کې مړ شو او هم هلته په جلال آباد کې ښخ شو. د جلال خان له کړوسیو یو احمدعلي خان و چې د دولس کلونو په عمر کې د بهوپال نوابې سکندربېګم د خپلې کونډې مور او وړې خور سره خپلې ماڼۍ کې وساتل. وروسته احمدعلي له سلطان بېګم سره واده وکړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوولسم څپرکی
پټهاري

دا سیمه هم بهوپال ته نژدې ده او په ۷۸ مربع کیلومیټره غزېدلې ده. دلته د بارکزیو د قبیلې خلکو خپله نوابي جوړه کړه. ښایي د ۱۷۹۴ راهیسې په کې پښتانه مځکه وال وو او په ۱۸۰۷ کې نواب حیدرمحمدخان واکمن و. وروسته دده زوی عبدالکریم او لمسی عبدالرحیم خان نوابان وو. د هند تر وېش پورې (۱۹۴۷) عبدالغني او دده زوی ابوبکر غني دلته نوابان وو. بیا وروستی نواب آصف محمدخان په ۱۹۷۰ کې له دې ځایه کډه وکړه او بمبۍ ته ولاړ. د هند او پاکستان تر وېش وروسته د بهوپال ډېرو پښتنو په تېره بیا هغه چې د اورکزیو یا درانیانو له ټبره وو پاکستان ته کډه وکړه. دوی زیاتره په کراچۍ کې ژوند کاوه. د امراولدوله (دسلطان جهان خاوند) کړوسی انورکمال د پاکستان له خوا په بنګله دېش او بیا په مصر کې سفیر پاتې شو.

د دوست محمدخان د کورنۍ دوه نور مهم غړي غضنفر محمدخان او اسلم محمدخان د پاکستان په پوځ کې د ډګرمن چوکۍ ته ورسېدل. د امرالدوله لمسۍ منورجهان د جوناګړ نواب ته واده شوه.

د مېمونه سلطان خورزه شهزادګۍ فرحت سلطان د پاکستان د هوايي ځواک مشر (اېیرمارشل) نورخان ته واده شوه.

د بهو پال په پوځ کې به تل پښتانه زیات وو او د نوابۍ د ساتنې په لاره کې دغو پښتنو ډېر لوی رول لوبولی دی. د مېمونه سلطان ورور سلطان عزیز خان ته به له پېښوره ځینې خلک راتلل او ده به ورته کار روزګار ورکاوه.

په دوی کې ډېر خلک چې ژوند یې ښه شو تر اوسه په بهوپال کې اوسېږي. دوی به د واده لپاره جینکۍ او هلکان د پښتنو په کورونو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې لټول. خو لکه چې په نورو ځايونو کې هم کېږي. له لومړي کول نه دويم ته ژبه کډه نه کوي او په تېره بيا چې په چاپېريال کې پښتو نه وي. دوی پښتو له لاسه ورکړې ده. د نوابي کورنۍ زياترو خلکو خپلې ماڼۍ يا په کرايه ورکړي او يا يې هوټلونه ترې جوړ کړي دي.

د عابدې سلطان کشره خور رابعه اوس هم په بهوپال کې ده او پخپل کور کې يې يو ښوونځی جوړ کړی دی.

نور يا په بمبۍ او يا هم په ډيلي کې اوسېږي. ځينو پخوانيو پوځيانو يا ښار او کليو کې ځمکې اخيستې دي کورونه يې جوړ کړي او هم هلته اوسېږي. په داسې کورنيو کې يو څه پښتو پاتې ده او د هغې علت دا دی چې دوی په پاکستان کې د خپلو خپلوانو سره رابطه لري او کله چې د هند او پاکستان تر منځ پولې پرانستې وي، نو دوی د يوه بل کره تګ راتګ هم کوي. نوې واده شوې مېرمنې له ځانه سره پښتو راوړي او دغسې ژبه يو څه تازه شي. نورې په اردو کې د پښتو ټکي راګډوي. يو ځای د ډوډۍ پر وخت ښځو په خپلو کې خبرې کولې.لکه اينې،مرې، مړا ، خو چپ شه، زه، څه مې تر غوږو شول.

د بهوپال يو اغېزمن شخصيت مفتي عبدالرزاق نومېږي. دده کورنۍ نژدې سل کاله پخوا د صوبه سرحد (پښتونخوا) له مردانه هند ته تللې وه. ده هم هلته ديني زده کړې کړې دي. دده يوه زوی د مدهيه پردېش له يوې حوضې (حلقې) نه د لوک سبها (پارلمان) غړی دی. د بهوپال په ښار کې د ده يوه لويه مدرسه ده او دلته له څلورو سوو زيات ماشومان د ديني زده کړو لپاره ورځي خو دا مدرسه د سپين ږيرو پښتنو لپاره د راټولېدو يو مرکز هم دی. د مدرسې د انتظام لپاره څه ناڅه ۸۰ کسان کار کوي. په دوی کې د مفتي صېب د کورغړي هم شامل دي. ده راته وويل: ''موږ هره ورځ دوه نيمو سوو

خلکو ته دوه وخته ډوډۍ ورکوو.'' ډوډۍ خوړونکي زياتره هغه ماشومان وو چې د سبق لپاره هلته ورتلل. په مدرسه کې دننه يو دالان کې ښځې ناستې وې. دوی وريجې او نوره غله پاکوله. د مفتي صېب يو زوم هره ورځ د پخولو لپاره غوښه او ترکاري په خپله راوړله.

له ښاره شل کيلوميټره لويديځ لوري ته په يو کلي کې مفتي عبدالرزاق يوه مدرسه جوړه کړې وه او هم هلته يې يوه ورځ د خپلې کورنۍ غړي او ځينې نور خلک مېلمانه کړل. هر چا ته يې د صحبت بلنه ورکړې وه. د ښځو لپاره د مدرسې په دويم پوړ کې يوه برنډه غوره شوې وه. د مفتي صېب لور راته وويل: موږ دې ډوډۍ ته 'وړه مړۍ' وايو. بيا د چېلۍ (اوزې) د غوښې لويې لويې ټوټې چې په يوه غټ دېګ کې پخې شوې وې راوړل شوې. په ښوروا کې پاستې (چپاتي) واړه شو. په غټو غټو خانکونو کې يې دا ډوډۍ راوړه او موږ په ډلو کې کښېناستو او ومو خوړله. د ښاريو څو ښځې ناارامې وې. دوی په لاسونو ډوډۍ نشوی خوړلای او قاشوغې يې غوښتې.

په بهوپال کې د دوست محمدخان کلا چې فتح ګړ نومېږي اوس هم شته. خو ددې له يوه دېوال سره سرې ورې جنډۍ رېږدلې او دا ددې ننبه وه چې هندو مذهبي سخت ګيرو دلته د رام د مندر کېدو دعوه لري.

د دوست محمدخان د استوګنې ځای ډېر ساده و. ددې کوټې او دالانونه هم هغسې دي لکه چې په تيرا کې د ځينو خانانو کورونه وي.

د نوابي کورنۍ هغه ښکلې ماڼۍ چې صدر منزل، موتي محل او تاج نومېږي اوس په کې هوټلونه جوړ دي. د بهوپال د نامتو جهيل (تالاب) خوا وشا ټولې ودانۍ اوس د سيلانيانو لپاره په کرايه ورکول کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دوست محمد خان د کور په برنډه کې د تېرو سلو کلونو تصویرونه ځوړند وو. په دوی کې د وروستي نواب حمیدالله خان او دده د مشرې لور عابدې سلطان عکسونه ډېر وو. عابدې له ماشومتوبه پوځي لباس اغوستلو او په اس به یې ډېره سپرلي کوله. موږ سره مل د بونیر یو پښتون طالع زرخان چې دعوا یې کوله دی له سلو کلو زیات عمر لري او د بهوپال په پوځ کې عسکر پاتې شوی و. د عابده سلطان یو عکس ته یې ګوته ونیوله او ویې ویل: ''موږ چې کله پوځي پرېډ کاوه او نواب حمیدالله خان به کتنې ته راتلو نو عابده سلطان به ورسره مله وه''

د رای سین ولسوالۍ د بهوپال له ښاره ۲۰ کلومیټره د لویدیځ پر خوا ده. د یوې غونډۍ له پاسه د رای سین د مشهورې کلا کنډوالې له سرکه ښکارېدې. دا کلا په شپاړسمه پېړۍ کې شېرشاه سوري له یوې محاصرې وروسته نیولې وه. دوه سوه کاله وروسته هم دغه کلا دوست محمد خان نیولې وه. ددې غونډۍ په شاوخوا کلیو کې د پښتنو مېنې دي. په دوی کې یو څو نومونه داسې دي: سیلواني، اوچیره، باولیه، خان دېره، نښتره، دهنورا، بهولایي، بورلایي، ثارنپور او داسې نور....

په باولیه کې محمد ایوب او د هغه وروڼه په خپل هغه لوی کور کې ژوند کوي چې د ده پلار پنځوس کاله پخوا جوړکړی و او تقریبا د ټول کلي مځکې د دوی خپلې دي. دده د پلار نوم شمس احمد و او دی له سواته بهوپال ته تللی و. هغه وخت په خان دېره (کهنډېره) کې دوه نور پښتانه وروڼه د عابد حسین او ماجد حسین په نومونو اوسېدل. دوی به د بهوپال د ځنګلونو لرګي پرېکول. چارتراش به یې ترې جوړول، او د کورونو او فرنیچر جوړولو لپاره به یې پر خلکو پلورل. شمس احمد

هغه وخت د دوی دا لرګي په یوه ټرک کې د هند بېلابېلو برخو ته رسول. د لارۍ (ټرک) چلولو کار ده پخوا هم کاوه، خو اوس یې په کې ډېره ګټه وکړه. وروسته ده هم د لرګیو کار پیل کړ او په باولیه کې یې مځکه واخیستله.

د شمس دوه مېرمنې وې. یوه عایشه بي بي نومېده چې ما ورسره په باولیه کې ولیدل او زما له تګه یو کال وروسته وفات شوه. دویمه خوشاله بي بي ده، تردې دمه چې زه دا لیکنه کوم لا ژوندۍ ده.

خوشاله بي بي د ایوب احمد مور ده او په وړوکي عمر کې له سواته راواده شوه او د بهوپال په دې وړوکي کلي کې یې ژوند پیل کړ. په باولیه کې د ټیلیفون او د برېښنا اسانتیاو ې شته خو د کلي سړک پوخ نه دی.

زما په پوښتنه ایوب احمد راته وویل: دا کلی همدغسې ښه دی. موږ سړک نه غواړو.

اوس د کروندې لپاره دوی ټرېکټراو سره کاروي او تېرکال یوازې د غنم حاصل (پالېز) یې دوه زره کیلوګرامه و. د غنمو سربېره دوی چڼې او دال او په لږه مځکه ترکاري هم کري. دوی بزګران هم لري چې زیاتره هندوان دي. د دوی مېرمنې هم د کور په کارونو کې بوختې وي. هر یوه خدمتګار ته دوی ځلورسوه روپۍ تنخواه ورکوي. په واده ښادۍ کې ورته نوې جامې او پیزار اخلي. د پښتنو له هر کور سره جوخته یوه حجره ضرور جوړه وي. سړي ماښام په حجره کې راټولېږي او څراغ (لالټین) په رڼا کې کیسې کوي، یا راډیو اوري. د دې کلي پښتانه په اسلامي اصولو سخت ولاړ دي. کله چې یې ښځې د یوه بل کور ته ځي نو پړوني یې پر سروي. خو چې له بهوپال ښاره بهر وځي نو بیا چادري (برقعې) اغوندي. ځینو سپین ږیرو د نوابۍ وخت په ښه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټکو کې یاداوو خو د کلي ځوانانو یې په هغه اړه هیڅ معلومات نه لرل. داسې ځوانان هم شته چې په پښتو خبرې کوي او په دې ویاړي چې دوی پښتانه دي او نور بیا د اسلامیت او د مسلمانۍ او د مسلمانانو د یووالي په خبره ټینګ دي.

په بهوپال کې د کونړ اوسېدونکي یوه وکیل وحیدخان د صدیق حسن ذکر په ښه ټکیو کې وکړ. صدیق حسن د شاهجهان بېګم دویم خاوند و او د انګرېزانو پر ضد یې تبلیغ کاوه. وحیدخان په دې نظر و چې صدیق حسن یو لوستی سړی و او د اسلام د دین لپاره یې له یوه لوی قدرت سره ډغره وهله.

که څه هم په اوسني هندکې مسلمانان خپل ځان ډېر ترګواښ لاندې احساسوي، خو په بهوپال کې پښتانه د پېژندګلو لپاره د خپلې ژبې یا کلتور پر ځای تر اسلامي چتر لاندې خپل ځان زیات خوندي ګڼي.

په بهوپال کې زیاتره پښتانه اوس د ځایي خلکو غوندې ژوند تېروي. دوی خپله ژبه هېره کړې ده. د نوي کول ځوانان اردو وایي خو لوستلای یې نه شي ځکه چې په هند کې رسمي لیکنې په ګورمکهي رسم الخط باندې کېږي. له پښتنو پرته (علاوه) چې دلته نور مسلمانان ژوند کوي په کړو وړو کې یې ډېر توپیر نشته. د هندوستان له وېشه وروسته هغه هندو مهاجر چې د پاکستان له سند سوبې (ایالت) نه ورغلي وو، د دوی ګڼ شمېر په بهوپال کې ځای کړل شو.

ځینې پښتانه په دې خبره په تشویش کې دي چې په پاکستان او افغانستان کې د دوی د قام خلک په ترهګرۍ بدنامېږي. دوی هلته د امریکا او اروپايي ځواکونو په شتوالي هم خواشیني وو. په بهوپال کې ورته د یوه لږکي (اقلیت) په توګه ژوند ګران نه دی خو کله کله د

خپلو مشرانو د وختونو او د هغه دور یادونه ضرورکوي، چې په دې خاوره یې حکومت کړی و.

د دوست محمد روزنامچه

د سلطان جهان د نوابۍ پر وخت هرکال د اختر پر موقع د کورنۍ ټول غړي به په لوی تالار کې راټول شول او هغه وخت به د دوست محمدخان روزنامچه د هغه د اوسپنې له لویې پېټۍ راوایستل شوه او ټولو به لکه د تبرک ولیدله. بیا به یې هم هغسې سنبال کښېښوده. پر دې موقع به یې د حضرت محمدصلی الله علیه وسلم وېښته مبارک هم لیدو چې ورته ترکي سلطان ډالۍ کړی و. عابدې سلطان په خپله دا دواړه شیان کال پر کال لیدل.

د دوست محمد روزنامچه د هغه دیوان (وزیر) بیجي رام ورته په فارسي کې لیکلې وه. د نواب حمیدالله د مړینې وروسته لکه چې د هغه نور شیان ورک شول د دې روزنامچې درک هم ونه لګېد.

کله چې شهریارخان د بهوپال د تاریخ لیکلو لپاره له خپلوانو سره رابطه وکړه، نو دا روزنامچه له هېچا سره نه وه. په ۱۹۲۲ م کال کې د هندوستان یوه اردو مجله "شعله حیات" ددې روزنامچې ژباړه په قسطونو کې چاپ کړه. عابده سلطان وایي: دا د اصل متن ژباړه ده.

شهریار خان راته وویل چې ده د مجلې له چلونکیو سره هم رابطه وکړه، خو دوی خبر نه وو چې اصل روزنامچه له چا سره وه ان تر دې چې د هند په ملي آرشیف کې هم نشته. خو مهمه خبره داده چې ددې روزنامچې له مخې د قدسیې بېګم د زماني راهیسې د بهوپال تاریخ لیکل شوی دی. شاهجهان بېګم په خپله هم د بهوپال د تاریخ د لیکلو پر وخت له دې روزنامچې څخه پېښنې لیکلي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخځلیکونه

۱. د بهوپال بېګمات. شهریارخان

۲. د باغي شهزادګۍ یادونه. عابده سلطان **۲۰۰۵** م کال اکسفورډ یونیورسیټي پرېس کراچي.

۳. د هندستان طلایي کتاب. سر روپر لیت برج ۱۹۰۰

۴. انسایکلوپېډیا اېشیاټیک. ۱۹۷۲ اېډورډ بال فور کوزمو خپرندویه

۵. په بهوپال، ډیلي او لندن کې د د نوابې کورنۍ او نورو پښتنو او غېرپښتنو سره مرکې.

۶. مسلمانې ښځې. اصلاحات او شاهي ساتنواله (Patronage) د بهوپال نواب سلطان جهان بېګم... سیوبان لومبرت-شاهي اېشیایي ټولنه هرلي روټ لاج **۲۰۰۶**

۷. په هند کې زما سفرونه (۱۹۲۷) ګرېس تهامسن سي ټون ختیځ او لویدیځ (مجله)

مننه

ددې کتاب په جوړولو کې ما سره ډېرو خلکو او ادارو مرسته کړې ده. د بي بي سي د اوناسیس نومې بورس چې د هند د سفر لګښت یې پوره کړ.

په جواهر لال نهرو پوهنتون کې د ژبې او ادبیاتو استاد عبدالخالق رشید ، هم ددې پوهنتون پروفیسر اخلاق احمد انصاري، د بهوپال مفتي عبدالرزاق، وکیل عبدالوحید ، محمد ایوب او په تېره بیا د نوابې کورنۍ شهریارخان چې د ارشیف درک یې راکړو.

د کتاب په کمپوز کې محمد قاسم خان مندوخېل او میرویس میاخېل ډېر زیار ایستلی دی. زه د دوی ټولو د مرستې او لارښوونې لپاره ورته مننه وایم.

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library